**
*0: EK
*1: 2006-2007
*2: 8
*3: WordXP
*4: 8ste vergadering
*5: Maandag 20 november 2006
*6: 17.45 uur
**

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 48 leden, te weten:

Van de Beeten, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Van den Broek-Laman Trip, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Van Driel, Dupuis, Engels, Essers, Franken, Van Gennip, De Graaf, Hamel, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Meindertsma, Middel, Van Middelkoop, Nap-Borger, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Pormes, Pruiksma, Putters, Rabbinge, Russell, Rosenthal, Schuyer, Slagter-Roukema, Swenker, Tan, Van Thijn, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman en De Wolff,

en de heer Zalm, viceminister-president, minister van Financiën, de heer Winsemius, minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, en mevrouw Verdonk, minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie.

alsmede de Tweede Kamerleden Hofstra, Van Bochove en Verdaas.
**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Luijten en Schuurman, wegens bezigheden elders;

Broekers-Knol, Van der Linden en Eigeman, wegens de COSAC-vergadering in Helsinki.
**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B
!Diverse wetsvoorstellen!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet milieubeheer (Wm) en enige andere daarmee verband houdende wetten (modernisering van de algemene milieuregels voor inrichtingen) (30483);

- het wetsvoorstel Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek in verband met herschikking van de bevoegdheidsverdeling tussen rechtbank en kantonrechter, alsmede van artikel 12 van dat Boek en van artikel 268 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (30521);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet kaderregeling vut overheidspersoneel in verband met de wijziging van de financiering van het flexibel pensioen en uittreden van het overheidspersoneel (30602);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus in verband met de wederzijdse erkenning van beroepseisen gesteld aan het verrichten of aanbieden van beveiligings- of recherchewerkzaamheden door het in stand houden van een beveiligingsorganisatie of recherchebureau (30611);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen 1992 en van enige andere wetten (omzetting teruggaafregeling bestelauto's ondernemers in vrijstellingsregeling) (30634);

- het wetsvoorstel Opheffing van het Scheepvaartfonds 1955, wijziging van de Wet beheer rijkswaterstaatswerken en herstel van enkele gebreken in andere wetten op het terrein van verkeer en waterstaat (30643);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Zorgverzekeringswet in verband met stroomlijning van de bepalingen inzake opzegging van de zorgverzekering bij wijziging van de grondslag van de premie (30668);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet personenvervoer 2000 in verband met de bijzondere positie van gemeentelijke vervoerbedrijven in relatie tot de aanbestedingsverplichting in het openbaar vervoer en enkele technische wijzigingen (30683);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet milieubeheer in verband met verduidelijking en verbetering van de regelgeving met betrekking tot de systemen voor de handel in broeikasgas- en NO_x-emissierechten (Aanpassingswet handel in emissierechten) (30694);

- het wetsvoorstel Wijziging van het tijdstip waarop de geneeskundige geestelijke gezondheidszorg deel uitmaakt van de aanspraken ingevolge een zorgverzekering als bedoeld in de Zorgverzekeringswet (30807);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Wet luchtvaart in verband met de invoering van de mogelijkheid om ten aanzien van de luchthaven Schiphol experimenten te houden (Experimenten Schiphol) (30809);

- het wetsvoorstel Wijziging van de Muntwet 2002 in verband met de mogelijkheid om herdenkingsmunten van twee euro te kunnen uitgeven (30843).

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B
!Ruimtetekort Mainport Rotterdam!

Aan de orde is de behandeling van:

- de PKB Ruimtetekort in Mainport Rotterdam (24691, nrs. 72, 73 en 79).

De **voorzitter**: Ik stel voor, in te stemmen met de planologische kernbeslissing.
**

Daartoe wordt besloten.

*B
!Verzoekschriften!

Aan de orde is de behandeling:

- het verslag van de commissie voor de Verzoekschriften over het adres van C.S. te A. betreffende het handelen van de belastingdienst (XLV-A).

De **voorzitter**: Ik stel voor, conform het voorstel van de commissie te besluiten.
**

Aldus wordt besloten.

*B
!Werken aan winst!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van belastingwetten ter realisering van de doelstelling uit de nota "Werken aan winst" (Wet werken aan winst) (30572).

De **voorzitter**: Ik heet minister Zalm vanavond van harte welkom in de Eerste Kamer.
**

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Leijnse** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Het gaat goed met Nederland. De economische groei zal in dit jaar en volgend jaar naar verwachting boven de 3% liggen; de werkloosheid daalt en is een van de laagste in Europa. Tegelijkertijd neemt het beroep op alle uitkeringsregelingen af en de participatiegraad toe, ook bij ouderen. De staatsschuldquote loopt gestaag terug en het slinkende beslag van rente-uitgaven op de rijksfinanciën maakt het bereiken van begrotingsevenwicht ieder jaar wat gemakkelijker. De nieuwe directeur van het Centraal Planbureau meent dat onder realistische veronderstellingen de Nederlandse economie goed is voorbereid op de aankomende demografische stabilisatie en vergrijzing van de bevolking. Het uitgangspunt voor de toekomst is niet ongunstig en in veel opzichten beduidend beter dan dat van andere EU-landen. Er is enige reden om tevreden te zijn.

In de komende maanden zal in dit gelukkige land een nieuwe regering aantreden. Het slechtste wat de Nederlanders daarbij kan overkomen, en het ware te wensen dat de kiezer daar woensdag aan zal denken, is dat deze regering vooral ook tevreden is. Regeren is vooruitzien en tevredenheid over wat men bereikt heeft, is daarbij een doodszonde. Willen wij dat de directeur van het Planbureau zijn optimistische visie over vier jaar nog kan uitdragen, dan is een beleid nodig dat de structurele basis van de Nederlandse economie verder versterkt. Zelfvoldaanheid of tevredenheid over eigen prestaties of vermeende prestaties, meer in het algemeen iedere neiging tot hovaardij, is daarbij geen goed uitgangspunt. Er is een agenda nodig om het vestigingsklimaat en de werkgelegenheid verder te verbeteren. En die agenda moet beginnen bij wat verbetering behoeft.

De nieuwe regering mag de ogen niet sluiten voor het gebrek aan innovatievermogen in het Nederlands bedrijfsleven, de nog altijd geringe hoeveelheid startende bedrijven en de slechte aansluiting van de kennisinfrastructuur op de kennisbehoeften van economie en samenleving. Zij mag vooral niet voorbijgaan aan de groeiende tekorten aan hoger opgeleiden enerzijds en de onverminderd omvangrijke verspilling van talent door ongediplomeerde schooluitval anderzijds. Zij moet een halt toeroepen aan degenen die de integratie van grote groepen etnische minderheden als een cultureel en religieus probleem willen uitvechten en zich daarmee een alibi verschaffen om de sociaal-economische achterstelling, die aan de basis van dit probleem ligt, niet te hoeven bestrijden. Zij zal de urgente aanpak van ruim veertig probleemwijken, waarin concentraties van etnische minderheden, uitkeringstrekkers en perspectiefloze jongeren voor een zeer gebrekkige economische en sociale structuur zorgen, geen dag langer mogen uitstellen. Zij zal moeten voorkomen dat ook in de volgende generatie een op de tien kinderen in armoede opgroeit en geen kans krijgt zijn talent te ontwikkelen. Een nieuwe regering staat kortom voor de moeilijke opgaaf om ervoor te zorgen dat in de komende jaren voldoende kennis en creativiteit beschikbaar zijn en dat tegelijk sociale samenhang, duurzaamheid en veiligheid zodanig gewaarborgd zijn, dat ons land een aantrekkelijke vestigingsplaats is voor kleine en grote bedrijven en dat economie en welvaart verder kunnen groeien. De economische beleidsmakers hebben ten onrechte de neiging deze probleemvelden als irrelevant voor de economische structuur en het vestigingsklimaat te beschouwen. In een wereldeconomie die steeds meer door kennisintensiteit wordt bepaald zijn echter innovatiekracht, kenniskwaliteit, onderwijsniveau en sociaal-economische en culturele integratie sleutelvariabelen voor de draagkracht van de economische structuur. Onze economie scoort goed op de oude economische structuurvariabelen maar veel minder op de criteria die de kracht van de moderne kenniseconomie bepalen. Daar zit voor de nieuwe regering de grote opdracht. Geen reden tot zelfvoldaanheid, integendeel.

Mevrouw de voorzitter. Tegen deze achtergrond kan men een aantal onderdelen van het voorliggende wetsvoorstel positief waarderen. Zo is de bedoeling van de octrooibox om meer innovatieve activiteiten naar ons land te trekken door de directe winst daarop minder te belasten. Het zou goed zijn als de minister ons nog eens bijlicht over de aard en omvang van de extra investeringen in innovatie die de regering van de voorgestelde regeling verwacht.

Evenzeer heeft het onze volle instemming dat de regering tracht met een aantal voorstellen de fiscale en administratieve lasten voor kleinere en middelgrote bedrijven te verlichten. De lagere Vpb-tarieven voor de eerste €25.000 respectievelijk €60.000 winst helpen daar zeker bij, evenals de generieke 10%-vrijstelling voor kleinschalige bedrijven in de inkomstenbelasting. Minder duidelijk is op voorhand hoe deze maatregelen ook meer studenten en werknemers kunnen uitdagen een eigen bedrijf te starten. Een grote en groeiende groep nieuwe startende bedrijven is in ons soort economie een primaire bron van innovatie. Het fiscale en administratieve klimaat kan er zeker bij helpen deze groep stelselmatig uit te breiden. Bij alle maatregelen die het voorliggende pakket biedt, mis ik nog een gedegen analyse hoe wij de door Schumpeter zo treffend benoemde "creatieve destructie" in onze economie een impuls kunnen geven. Misschien kan de minister nog eens wat nader ingaan over de fiscale effecten van het voorliggende pakket voor starters.

Voorts kan mijn fractie de redelijkheid inzien van een beperking van de afschrijvingstermijn op onroerend goed. Het verschil tussen de boekwaarde die als fiscale maatstaf wordt gehanteerd en de marktwaarde van het onroerend goed is in veel gevallen zo groot geworden dat sprake is van een aftrek die niet meer in verhouding staat tot de werkelijke kapitaalkosten. De overheid stelt hier nu terecht een grens aan door de introductie van de bodemwaarde. Met 50% van de WOZ-waarde voor onroerend goed dat in gebruik is bij de onderneming en 100% WOZ-waarde voor onroerend goed dat niet gebruikt wordt, is bovendien voor een redelijke bodemwaarde gekozen. Dat de vastgoedsector hierover klaagt, is geen wonder maar men zou zich in die kringen kunnen realiseren dat men wellicht jarenlang een oneigenlijk fiscaal voordeel heeft genoten. Wel zou ik de regering willen vragen of hier knelpunten kunnen ontstaan bij oudere bedrijven die al geruime tijd van hetzelfde bedrijfspand gebruikmaken.

De verkorting van de termijn voor achter- en voorwaartse verliescompensatie zal hier en daar eveneens niet met gejuich begroet zijn. Met name de verkorting van de achterwaartse verliescompensatie van drie tot één jaar kan voor sommige bedrijven die net uit het dal geklommen zijn een flinke extra last betekenen. Ik begrijp dat de regering hier mede het oog heeft op harmonisatie van de regelingen in Europees verband en dus termijnen wil hanteren die elders al gebruikelijk zijn. Het zou goed zijn als de minister op dit punt nog eens zou willen aangeven wat Nederlands relatieve positie is en of op dit punt verdere Europese harmonisatie te verwachten valt.

Mevrouw de voorzitter. Nu wij toch spreken over harmonisatie in Europees verband zou ik graag de Mededeling van de Europese Commissie ter sprake brengen inzake de zogeheten CCCTB. Vraagt u mij niet wat deze afkorting betekent, ik wou het juist vragen. Het betreft hier een mededeling inzake de uitvoering van het Lissabon-programma "Naar een gemeenschappelijke geconsolideerde heffingsgrondslag voor de vennootschapsbelasting". Dan zou het dus "common consolidated corporate tax base" kunnen zijn, maar ik laat het graag aan de minister over om dat te verduidelijken. Los van de naam zou ik het op prijs stellen als de minister ons wat nader kan bijlichten over de stand van dit proces in Europees verband en de opvattingen van de Nederlandse regering daarover. En als hij dit toch beantwoordt: hoe passen de verschillende maatregelen van het voorliggende pakket ter verbreding van de grondslag voor de vennootschapsbelasting in dit Europese harmonisatiestreven naar een common consolidated corporate tax base?

U begrijpt dat ik deze vraag mede stel vanuit de opvatting dat coördinatie in Europees verband wenselijker is dan fiscale beleidsconcurrentie. In dat verband roept het wetsvoorstel ook enkele serieuze vragen op. Allereerst zou ik graag van de minister een eerlijk antwoord hebben op de vraag welke onderdelen nog een Europese toetsing moeten ondergaan ten aanzien van de vraag of hier sprake is van indirecte staatssteun. Is hij er verder zeker van dat deze voorstellen dan overeind blijven? Met name de zogenoemde groepsrentebox lijkt enigszins dubieus te zijn.

Er bestaan ten aanzien van dit voorstel trouwens wel meer bedenkingen. De regering lijkt, als ik het goed begrijp, te verwachten dat de mogelijkheid om rente-inkomsten van leningen aan buitenlandse dochters in aftrek te brengen, grote aantallen hoofdkantoren van buitenlandse concerns naar Nederland zal lokken. Dit zou een flinke extra werkgelegenheid van hoog niveau creëren, vooral in zakelijke en financiële diensten. Ik zou de minister willen vragen, dit nog eens toe te lichten, tenzij ik het verkeerd begrepen heb, maar dan kan hij mij misschien duidelijk maken wat wel met de groepsrentebox wordt beoogd.

Bij die beantwoording zou het ook wel dienstig zijn als de minister nader inging op het aantal brievenbusfirma's dat zich nu dagelijks in Nederland vestigt met het oogmerk elders belasting te ontgaan. Ligt dit aantal inderdaad op vijf, zoals SOMO en het Tax Justice Network aangeven? En lopen wij met de groepsrentebox niet de kans dit verschijnsel verder in de hand te werken: Nederland als een filiaal van de Bahamas, alleen met iets minder mooi weer?

Meer nog dan de maatregelen ten aanzien van de grondslag roepen de tariefmaatregelen vragen op betreffende de Europese coördinatie. In de memorie van antwoord heeft de regering duidelijk gemaakt dat Nederland door zijn relatief open economie meer dan andere landen profijt heeft van een verlaging van het algemene tarief van de vennootschapsbelasting. Anders gezegd: ons vestigingsklimaat wordt meer dan elders in gunstige zin bepaald door het algemene Vpb-tarief. Bovendien lijkt een verlaging van het Vpb-tarief modelmatig op de lange termijn meer groei- en werkgelegenheidseffecten te sorteren dan bijvoorbeeld een verlaging van de belasting op arbeid. Deze beschouwingen wijzen alle op de effectiviteit van een verlaging van de winstbelasting als een middel om de positie van Nederland binnen Europa te versterken.

Dat is allemaal mooi, maar het gaat voorbij aan twee afwegingen die niet in de modellen van het CPB zitten. De eerste is of wij er wel verstandig aan doen om onze toch al sterke positie als vestigingsplaats in Europa uit te bouwen. En de tweede is of het niet beter met maatregelen zou kunnen die ook nog een paar gunstige maatschappelijke effecten hebben. Anders gezegd: moeten wij onze positie wel zo nodig versterken en, zo ja, kan het

dan niet anders, namelijk socialer en effectiever? Hier beginnen de twijfels aan de wenselijkheid van de voorgestelde algemene tariefsverlaging. Laten wij beginnen met Europa.

Wat zijn de effecten als een sterke economie als de Nederlandse het algemene Vpb-tarief op het gemiddelde van de EU-25 brengt, op een niveau dat concurreert met dat van sterk groeiende economieën als de Ierse en die van de Oost-Europese landen en ver ligt onder dat van de gevestigde industrielanden Duitsland en Frankrijk, met hun serieuze groei- en werkloosheidsproblemen? De Duitse minister van Financiën heeft zich kritisch uitgelaten over het Nederlandse beleid in dezen en men kan hem geen ongelijk geven. Nederland roept met een derde drastische verlaging van het algemene tarief in successie het gevaar op van een Europese race to the bottom.

De regering geeft aan dat zij generieke verlagingen verwacht in de ons omringende landen en hier maar vast een voorschotje op wil nemen. Maar een voorschot nemen op een verlaging elders betekent zoveel als deze verlaging uitlokken, ook bij landen die zich dat gezien de stand van hun overheidsfinanciën eigenlijk niet kunnen permitteren. Dan rijst de vraag of Nederland het wel zo hard nodig heeft om de tarieven te verlagen en daarmee voor de Europese troepen uit te gaan. Zijn wij er zo slecht aan toe?

Het valt te vrezen dat de regering deze afwegingen nauwelijks bewust heeft gemaakt. Men meende nog een flinke slag te kunnen slaan en heeft zich om Europa weinig bekommerd. Dat begint een constante in het beleid te worden: als het op de portemonnee aan komt, gaan wij het liefst met de rug naar Europa staan. Het eigenbelang is dan doorslaggevend en een gemeenschappelijke inzet om heel Europa een beetje bij elkaar te houden, vage nostalgie. In de toelichting op het wetsvoorstel vindt men nergens een afgewogen beschouwing over de Europese effecten en de afstemming op het beleid van andere landen. Het feit dat andere landen al eens hun tarief verlaagd hebben of dat mogelijk van plan zijn te doen, fungeert als alibi voor Nederland om snel een forse ingreep in het tarief te plegen. Nu kunnen wij nog een voordeeltje halen, lijkt de regering te willen zeggen. Moeten wij echter wel een voordeeltje willen halen, terwijl wij er relatief zo goed voorstaan? Ten koste van wie zal dat dan gaan in Europa en elders? Ik verzoek de minister om morgen bij de beantwoording eens uitgebreid op deze afweging in te gaan. Het is wenselijk dat hij de indruk wegneemt dat de algemene tariefsverlaging wel heel gemakkelijk meezeilt op de huidige trend van populistisch anti-Europeanisme.

Voorzitter. Ook los van de Europese effecten is de algemene tariefsverlaging in de vennootschapsbelasting dubieus. Uit de antwoorden van de regering op onze schriftelijke vragen blijkt dat de opbrengsten van het hele pakket maatregelen per saldo evenwichtig verdeeld zijn over de kleine en middelgrote bedrijven enerzijds en de grotere ondernemingen anderzijds. Als wij wat preciezer kijken dan blijkt dat dat niet voor iedere maatregel afzonderlijk geldt. Vooral de algemene tariefsverlaging slaat grotendeels neer bij de grotere ondernemingen. Als wij het algemene tarief niet naar 25,5% maar naar bijvoorbeeld 28% verlagen, dan blijft het mkb een substantieel fiscaal voordeel hebben terwijl het voordeel voor de grote bedrijven bijna geheel verdwijnt. In dat geval wordt de totale lastenverlichting zo klein dat het wetsvoorstel als geheel een batig saldo oplevert van ongeveer 250 mln. Als wij dat bedrag inzetten om bijvoorbeeld het tarief in de eerste twee Vpb-schijven verder te verlagen of de vrijstelling in de inkomstenbelasting te verhogen, of beide, dan krijgt het mkb nog steeds te maken met een beduidende lastenverlichting, gefinancierd uit de grondslagverbreding. Dit laatste wordt dan in belangrijke mate opgebracht door de vastgoedsector en de beperking in de verliescompensatie. Om een veelheid van redenen wordt dit in mijn fractie een evenwichtiger pakket geacht dan wat de regering nu voorstelt. Een derde zeer drastische algemene tariefsverlaging in korte tijd heeft negatieve Europese effecten en komt vooral ten goede aan het grote bedrijfsleven. Mijn fractie ziet het voorliggende pakket daarom liever gecompleteerd worden met een geringere algemene tariefsverlaging en een nog wat gunstiger fiscale behandeling van startende kleine ondernemingen. Met de veel geringere belastingderving worden dan middelen vrijgemaakt om te investeren in zaken die voor het vestigingsklimaat van minstens zo groot belang zijn als het Vpb-tarief voor grote ondernemingen: kennistoepassing, verhoging van het opleidingsniveau en het op tijd aanboren en tot ontwikkeling brengen van verborgen talent bij allochtone jongeren en vroegtijdig schoolverlaters.

De regering heeft er daarentegen voor gekozen, het geheel van voor een belangrijk deel nodige en prijzenswaardige maatregelen in de sfeer van de winstbelasting af te ronden met een cadeautje van 730 mln. aan Philips, Shell en andere grote bedrijven. Vanaf het begin van de regeerperiode van dit kabinet hebben deze ondernemingen tot vervelens toe om dit cadeautje gevraagd. Dat zij het nu lijken te krijgen, heeft al tot grote vreugde bij de ondernemers geleid en de regeringspartijen de massieve steun van VNO-NCW in de verkiezingscampagne opgeleverd. Voor wat hoort wat, tenslotte. Maar ook: leer mij uw vrienden kennen en ik zeg u wie u bent.

Wij begrijpen allemaal dat het verkiezingstijd is en die kan niet verlopen zonder cadeautjes. Dit heeft echter natuurlijk niets te maken met voorzichtig begrotingsbeleid; met een weloverwogen verbetering van de economische structuur heeft het nog minder te maken. Als gevolg van deze sinterklazerij mag de volgende regering beginnen met 750 mln. minder voor investeringen in de kennisinfrastructuur, het onderwijs en de integratie van allochtone jongeren. Daar waren structuurversterking, innovatie en vestigingsklimaat nu werkelijk bij gebaat, al hadden de grote multinationals dan misschien een procentje minder winst gemaakt.

*N

De heer **Minderman** (GroenLinks): Mevrouw de voorzitter. De fractie van GroenLinks dankt de minister voor zijn antwoorden. Het was een fiks pakket, 66 pagina's in minder dan een week. Alle hulde daarvoor, ook aan de medewerkers, ook al menen wij dat de kwaliteit van de

antwoorden hier en daar wat ondergeschikt gemaakt is aan het moordende tempo. Op de beantwoording van de vragen kom ik later terug. Daaraan voorafgaand wil ik graag ingaan op de keuze van de lastenverlichting en het proces van besluitvorming dat bij de inzet van het belastinginstrumentarium relevant is.

Allereerst de lastenverlichting. Lastenverlichting is op zichzelf heel mooi. Daar kunnen wij het heel snel over eens zijn of, om met minister Wijn te spreken: het zou zomaar kunnen, zoals hij vorige week in deze Kamer zei. Tenminste, als wij volgens de meest voor de hand liggende procedure allocatiebesluiten nemen: een allocatieafweging waar uitgaven en ontvangsten op gelijke waarde naast elkaar staan. Dan gaat men namelijk eerst na, welke noden er opgelost moeten worden, alvorens men gaat uitdelen.

Wie redeneert vanuit de meest recente troonrede krijgt het idee dat er geen erg belangrijke noden meer zijn in de publieke sector en dat Nederland wel zo'n beetje af is. Dit lijken de woorden van Mark Rutte wel, maar hij heeft recent juist grote afstand genomen van dat positieve Prinsjesdagverhaal en spreekt nu over echt investeren. Wij zullen zien wat hij daarmee bedoelt. Wij hoeven volgens deze regering en deze troonrede blijkbaar niet echt meer te investeren in de publieke sector. De regering meent dat Nederland -- en ik citeer -- "een sterk, welvarend en vrij land is, dat een positieve rol vervult in de wereld, waar de criminaliteit daalt en waar mensen zich veiliger voelen". Om over de kwalificaties over de economie maar te zwijgen. Ik citeer weer: "ons land staat er sterk voor. Nederland werkt. Nederlandse ondernemers zijn wereldwijd actief. In bedrijven, in het onderwijs, in de zorg en in tal van andere sectoren wordt aan innovatie gewerkt. Ons land is weer concurrerend." Einde citaat. De redenering is: in Friesland een koetje eraf, in Limburg een koetje erbij en klaar is de klus. Dat was samengevat de optimistische toon van Prinsjesdag.

Het is tegen deze achtergrond heel begrijpelijk dat lastenverlichting veel meer voor de hand ligt dan investeren in de publieke sector. Investeren in de kwaliteit van de publieke sector, waar het lerarentekort en voortijdige uitval in het onderwijs de ontwikkeling van grote groepen jongeren bedreigen, waar de onderwijsinspectie te klein is om zelfs ook maar jaarlijks op scholen te gaan kijken, waar sociale uitkeringen -- of de uitsluiting daarvan -- steeds grotere armoede veroorzaken, waar onvoldoende middelen aanwezig zijn om te investeren in duurzame energie of natuurbescherming, waar de reductie van de CO_2-uitstoot achterblijft bij hetgeen noodzakelijk en mogelijk is. Een publieke sector waarvan volgens de cijfers van VWS zelf 80% van de verpleegtehuizen onder de maat presteert door het jarenlange schrapen van de overheid. Over deze noden lezen wij te weinig in de troonrede. Dat zou ook niet kunnen. Als het kabinet zou menen dat er serieuze problemen bestaan in de publieke sector, dan zou het immers tot de slotsom moeten komen dat het die problemen moet oplossen en dat er geïnvesteerd moet worden. Investeren in de publieke sector is iets anders dan de nettowinst van ondernemers laten groeien.

Ook het gericht investeren in het ondernemingsklimaat, het vestigingsklimaat, de maatschappelijke infrastructuur in Nederland lijkt geen prioriteit te hebben. De verbetering van stageplaatsen, het versterken van het beroepsonderwijs en de permanente educatie en de studiefaciliteiten krijgen geen prioriteit. Ondernemend Nederland is echter zeer gebaat bij een goede en schone infrastructuur en een goed scholingsniveau. Dat zijn allemaal zaken die met dit pakket ondergeschikt worden gemaakt aan het werken aan de winst. Alleen aan nettowinst, blijkbaar. In de visie van GroenLinks is dit het paard achter de wagen spannen. Immers, naarmate de milieuproblematiek toeneemt en de kwaliteit van onderwijs en wetenschap verder achterblijft, lopen ondernemingen op de langere termijn tegen veel hardere beperkingen en grenzen aan, is de schade groot en de aard van de corrigerende maatregelen later ingrijpender dan ooit.

Niettemin is ons onder de enthousiaste titel Werken aan winst een uitgebreid pakket van maatregelen gepresenteerd door deze minister. Dit is een van de pakketten die, voorbereid door het vorige kabinet-Balkenende II, de missionaire status van Balkenende III nodig maakte. En dan liefst met afronding vóór de verkiezingen van 22 november; het gaat immers om het uitdelen van het zoet. Werken aan winst werd op deze manier Werken aan verkiezingswinst.

Wij horen het deze minister en de minister-president nog duidelijk zeggen: eerst het zuur en dan het zoet. In de memorie van antwoord geeft de minister aan, welk aandeel ondernemingen -- dat is dan ineens heel algemeen, in tegenstelling tot alle andere berekeningen kan de regering geen onderscheid meer maken tussen ib- en Vpb-ondernemers, midden- en kleinbedrijf of grootbedrijf -- in het recente verleden hebben bijgedragen aan het zuur. Dat staat in geen verhouding tot hetgeen burgers, met name uitkeringsgerechtigden, hebben ingeleverd voor het zuur. Het is naar onze mening dan ook eigenlijk andermans zuur dat hier wordt uitgedeeld als het zoet voor ondernemingen, met name de grotere ondernemingen en financieringsmaatschappijen. Waar de regering jarenlang heeft geroepen dat eerst het zuur en dan het zoet komt, blijkt nu de verdeling van de zure lasten en de zoete vruchten verschillend te liggen. Dat is dan ook wat anders dan de kreet "eerst het zuur en dan het zoet" doet vermoeden.

Volgens het kabinet gaat in het komende jaar iedereen erop vooruit, maar de optelling van de daadwerkelijke baten en lasten van de regeringen-Balkenende II en III leidt tot de vaststelling dat de onderkant van de samenleving in koopkracht en in voorzieningenniveau heeft ingeleverd voor, zo blijkt nu, ondernemers in met name het grootbedrijf. Kortom, deze keuze is niet ónze keuze en deze belastingverlaging is niet ónze verlaging.

Een onderwerp dat in deze behandeling past, is de normering van dit soort voorstellen. Ik wil daar graag wat dieper op ingaan. Deze voorstellen betreffen een budgettaire inspanning van per saldo ongeveer 730 mln., zo'n 450 mln. in de Vpb en een kleine 300 mln. in de inkomstenbelasting (ib) en dividendbelasting (db). Ik vraag mij af hoeveel ministers in de afgelopen jaren een dergelijk royaal gebaar naar hun eigen veld hebben kunnen maken. Ik denk dat het er niet veel zijn. Daar zou een minister van Financiën zich fors tegen hebben verzet, hetgeen uit een

oogpunt van budgetbeheersing terecht kan zijn. Juist in de sfeer van de belastingverlaging ligt de budgetbeheersing echter heel anders. Dat vloeit voort uit de eenzijdigheid van de regels budgetdiscipline: belastingtegenvallers worden uiteindelijk vertaald in ombuigingen op de uitgaven en belastingmeevallers leiden niet tot ruimte in de uitgaven, maat tot, zo blijkt onder meer uit dit voorstel, tot de beleidsvrijheid van de minister van Financiën.

In tegenstelling tot de belastingen heerst er aan de uitgavenzijde van het Rijk de zogeheten budgettaire tucht. Oud-minister Ruding heeft ooit verklaard: er is geen tucht zonder ontucht. Hij bedoelde dat uiteraard in budgettaire zin. Inderdaad is het belastingmiddel een instrument waarbij de reguliere tucht van budgetdiscipline ontbreekt. Als zich recent een collega bij deze minister van Financiën had gemeld met een plan dat ongeveer 0,75 mld. zou kosten, gedekt wordt door inverdieneffecten en theoretische modellen en bovendien risico's heeft, zou deze minister van Financiën dat voorstel met kracht van tafel hebben geveegd. Immers, de regels budgetdiscipline vergen beleidsmatige compensatie bij iedere intensivering en deze compensatie moet van een grote degelijkheid zijn, zoals dat heet.

De dekking van het onderhavige voorstel ontbreekt echter. Als gevolg van de Zalmnorm kan er ook geen andere dekking zijn dan de onzekere fiscale opbrengsten in de komende jaren. De vraag is dus of de minister nu toekomstige belastingtegenvallers creëert, zodat de aanval op het uitgavenniveau weer kan worden ingezet. Welke omvang hebben die bedragen dan precies? Wat is de budgettaire impact van al deze bedragen? Daarvan is weliswaar een berekening gemaakt, maar in het verleden zijn grotere belastingmaatregelen nog wel eens veel duurder uitgevallen, ook al ontbreken daarvan de officiële cijfers. Ik kom daar nog op terug.

Het kan niet zo zijn dat de minister de jaarlijks terugkerende incidentele belastingmeevallers uit de voorlopige rekening hiervoor inzet. Of toch wel? Recent is er weer zo'n meevaller opgedoken. De rekenmeesters van Financiën konden blijkbaar bij de Miljoenennota in september niet zien aankomen dat er eind oktober een meevaller aan zat te komen van 1,7 mld. Geheel in lijn met de traditie verklaart de minister dat deze meevaller natuurlijk incidenteel van karakter is en nooit gebruikt kan worden ter compensatie van structurele uitgaven. Opvallend is, dat hij deze mededeling al doet bij de Najaarsnota in plaats van bij de voorlopige rekening. Dit wekt dan ook de indruk dat hierbij de verkiezingsdatum van belang is. Anticipeert de minister op dit soort meevallers bij de dekking van zijn voorstellen?

Naast de budgettaire risico's zijn er ook beleidsmatige risico's: Brussel zou wel eens niet kunnen instemmen met de optionele groepsrentebox in de Vpb. Dit zou namelijk kunnen worden gekwalificeerd als ongeoorloofde staatssteun. Het risico wordt ook gevormd doordat er nieuwe politieke grenzen gezocht worden. Nederland gaat weer een stapje verder in het ontwikkelen van een belastingparadijs, zodat de enorme toename van brievenbusmaatschappijen in de afgelopen jaren zich verder heeft ontwikkeld. Nederland trekt daarmee belastingopbrengsten weg uit collega-EU-Ianden en van vele landen -- arm en rijk -- daarbuiten, landen waar de overheid wél moet investeren om de infrastructuur op peil te houden voor ondernemers en burgers, maar waar de winsten via constructies als de onderhavige verdwijnen naar Nederland. Zijn er eigenlijk al reacties van medelidstaten van de EU over deze voorstellen ontvangen en verwacht de minister problemen in Brussel of in het verkeer met andere landen over deze toename in de BFI's? Hoe verhoudt zich de groepsrentebox met de overeengekomen "code of conduct" waarmee juist wordt beoogd, potentieel schadelijke belastingheffing te voorkomen? Is er eigenlijk wel kritiek van EU-landen voorstelbaar waardoor deze minister dit specifieke voorstel zou intrekken? Waar stelt de minister de politieke of ethische grenzen aan het faciliteren van dergelijke constructies? Wat vindt hij van mogelijke schade in de zin van imagoschade van ons land?

Deze voorstellen vormen grote problemen in budgettaire én beleidsmatige zin. Met de versterking van de budgetdiscipline heeft deze minister in Nederland en daarbuiten veel lof geoogst. Met de nieuwe Comptabiliteitswet 2001 heeft hij een meer beleidsmatige begrotingssystematiek verankerd -- gericht op verantwoording -- en met de naar hem genoemde begrotingsnormering heeft hij rust gebracht in het begrotingsproces, niet in de laatste plaats door te blijven hameren op het uitgangspunt van voorzichtig ramen. Dat is allemaal goed en aardig, maar de crux is nog steeds dat bijna alle inkomsten van het Rijk -- de belastinginkomsten, de helft van de begroting -- buiten de budgettaire normering vallen en dat daar nu in verkiezingstijd gretig gebruik van wordt gemaakt. Meent de minister niet dat in gevallen waarin belastingheffing als beleidsinstrument wordt gehanteerd, een goede normering noodzakelijk is? Heeft de budgettaire vertaling van het belastinginstrumentarium dan geen behoefte aan enige tucht? Risicovolle ramingen zonder dekking sluiten toch niet aan op het uitgangspunt van voorzichtig ramen? Wil de minister eigenlijk dat alle collega's zich wel onderwerpen aan de budgettaire tucht, maar dat hij dat zelf niet hoeft te doen?

De Kamer moet zich buigen over de vraag of, vanuit het oogpunt van kwaliteit van wetgeving en zuiverheid van besluitvorming, zij zich kan veroorloven om in te stemmen met deze plannen. Kan de Kamer instemmen met de financiële risico's die hierin zijn vervat? Kan de Kamer instemmen met de facilitering aan brievenbusmaatschappijen waardoor elders belastinginkomsten worden weggekaapt? Kan de Kamer instemmen met het voorstel waardoor vrijwel iedere normale budgettaire norm wordt doorbroken? Technisch zal het allemaal wel kunnen, want de wetgeving staat de minister in dezen niet in de weg. Hier worden wellicht geen regels, maar wel normen overschreden.

Het tweede punt ten aanzien van het proces is de betrekkelijk bescheiden evaluatie van de wetgeving. In vrijwel alle wetgeving, of er nu materiele normen in worden genoemd of niet, of het gaat om abstracte doelstellingen of niet: de evaluatiebepaling staat ferm overeind. Het is blijkbaar regel dat fiscale wetgeving daarvan wordt uitgezonderd, al is de Wet inkomstenbelasting 2001 wel geëvalueerd. Ik heb daarop een reactie van collega Essers gelezen. Die was daar nogal

zuinig over, moet ik zeggen. De vraag is natuurlijk waarom niet de gehele wet wordt geëvalueerd. De minister zet in de memorie van antwoord uiteen dat fiscale maatregelen zich zo moeilijk laten evalueren. Immers, in een veelheid van gedragingen en omstandigheden is het moeilijk om achteraf nog een toerekening van de economische en budgettaire effecten te maken waarover iets zinnigs kan worden gezegd. Dat kan het argument niet zijn; menig wetgeving speelt zich af op terreinen waar van alles aan de hand is, maar gaandeweg boeken wij ook in de evaluatietechnieken en rapportages kwalitatief vooruitgang. Veelal ontbreekt het zelfs aan de precieze berekening ex ante, maar die heeft de minister hier keurig gepresenteerd. Een prachtige kapstok! Hij geeft per maatregel, per jaar en gespecificeerd naar mkb en grootbedrijf, de effecten aan. Dat moet toch houvast bieden voor een evaluatie, zou je zeggen. Termen als culturele diversiteit, onderwijskwaliteit en gevoelens van veiligheid zijn ook lastig te meten, maar ook daarvoor geldt de evaluatieverplichting.

Het zou de minister sieren als hij een evaluatie van deze fiscale wetgeving toezegde. Het zou hem nog meer sieren als hij dat deed met heldere criteria waaraan hij het succes van de maatregelen afmeet. En ik loop helemaal met deze minister weg -- op dit ene punt dan uiteraard -- als hij dat zou willen opdragen aan een onafhankelijke commissie. Laten wij die beleidscyclus ook eens werkelijk rondmaken op fiscaal terrein!

Ik heb eerder de minister gevraagd om bijzondere aandacht te schenken aan de positie van eenmansbedrijven, de kleinere dga's, de zzp'ers en de freelancers. Met alle kennis op zijn ministerie en de nauwkeurigheid van de berekeningen die wij hebben gezien, bleek dat een te moeilijke opgave, althans in het tempo van de beantwoording van de vragen, althans vóór de verkiezingen. Dat is jammer. Naast het onderscheid tussen mkb en grootbedrijf ziet de regering geen nuances in ondernemingsland. De steeds groter wordende groep van eenpitters wordt massaal door deze maatregelen geraakt, maar wij weten niet hoeveel hun dat kost of hoeveel hun dat oplevert. Ik zou meer inzicht willen hebben hoe de karakteristieken van deze groep -- het is per slot van rekening veelal ook de eerste stap tot het ondernemerschap -- zich verhouden met deze fiscale regelgeving. Ik noem de combinatie van verlenging van de afschrijvingsperiode, de wijziging in de afschrijving van onroerend goed, de kwestie van de zogenaamde bodemwaarde in combinatie met de WOZ en de mogelijke compensatie in de tarievensfeer. Het is nog maar de vraag in hoeverre eenmansbedrijven in inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting hiermee daadwerkelijk wat opschieten.

Ik maak mij ook zorgen over de grote groep van kleine zelfstandigen die soms -- tijdelijk -- een marginaal bestaan leiden rond het minimumniveau en die liever in de onderneming blijven werken dan de boel erbij neer te gooien en naar de bijstand te gaan. Kan de minister inzicht geven hoe voor die groep van mensen, waar de fiscus een doorslaggevende rol speelt, deze maatregelen uitwerken, zeker als zij ook nog onroerend goed in het bedrijf hebben? Acht de minister het voorstelbaar dat er ondernemers zijn die meer lastenverzwaringen ondergaan door dit pakket, bijvoorbeeld door de bodemwaardemaatregel, dan lastenverlichting? Deelt de minister dan het oordeel dat hij hun hier wellicht het laatste duwtje geeft uit het ondernemerschap?

Voorzitter, ik rond af. Zo de kiezer het wil, is dit het laatste missionaire optreden van deze minister in de Staten-Generaal. Hij past in de traditie van drie sterke ministers van Financiën op een rij: Ruding, Kok en Zalm. Het financiële management bij het Rijk is in deze periode sterk gegroeid, maar is de laatste jaren doorgeslagen naar een schier onaantastbare positie van de minister van Financiën, waardoor hij voorstellen als de onderhavige zonder dekking, zonder evaluatie en wat ons betreft in wezen zonder grond kan presenteren. Feitelijk is het zoete fiscale uitdelen verworden tot een speeltuin en ik heb dan ook begrepen dat in ieder geval één categorie ondernemers heel blij zal zijn met deze voorstellen: de exploitanten van draaimolens komen in een beter afschrijvingsregime. Het zal u niet verbazen dat ik grote ruimte bepleit voor linksdraaiende molens en dat ik de afschrijvingstermijn voor rechtsdraaiende molens zou willen vaststellen op twee dagen na heden.

De **voorzitter**: Mijnheer Minderman, ik feliciteer u van harte met uw maidenspeech, die niet alleen is doorspekt met kritische kanttekeningen maar ook met humor. Ik kan in alle objectiviteit zeggen dat u er geen gras over hebt laten groeien. U bent nog maar nauwelijks één maand lid van deze Kamer en u houdt al uw maidenspeech. Ik weet niet zeker of dat een record is, maar vaststaat dat het buitengewoon snel is. Daarbij komt nog dat dit niet het eerste het beste wetsvoorstel is, maar een wetsvoorstel dat de nodige deskundigheid vereist vooraleer een debat met de regering in deze Kamer kan worden aangegaan. Van die deskundigheid getuigt uw loopbaan tot nu toe ook. U hebt jarenlange ervaring en kennis op het onderhavige terrein.

Van huis uit bent u jurist. U hebt staats- en bestuursrecht gestudeerd in Utrecht, waar u begin 2000 bent gepromoveerd op het proefschrift "Tweede Kamer en rijksfinanciën". Uw loopbaan is in 1986 begonnen bij het ministerie van Financiën. Een jaar bent u even advocaat en procureur geweest. Daarna hebt u ruim tien jaar gewerkt bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de laatste twee jaar -- tot begin 2000 -- als hoofd van de financiële expertisepool. Sinds 1998 bent u hoofddocent bestuur en recht bij de postdoctorale controllersopleiding aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Tevens bent u als docent verbonden aan het Centre for Government Studies aan de Universiteit Leiden. Naast deze werkzaamheden bent u lid van de stuurgroep De Linker Wang van uw partij, adviseur van de Conference of European Churches en lid van de Raad Oecumene en Samenwerking Remonstranten.

Mijnheer Minderman, u bent weliswaar al ruim tien jaar lid van GroenLinks, maar u heeft nog niet eerder een vertegenwoordigende functie voor uw partij vervuld. Dat is met het lidmaatschap van deze Kamer veranderd. Ik vermoed dat er nog iets zal veranderen. U heeft zich met uw proefschrift geconcentreerd op een deel van ons parlement. Dat was niet de eerste keer. Zo heeft u in 1998 in Trouw gepleit voor een versterking van de Tweede Kamer. In dat kader heeft u aandacht gevraagd voor onder

andere een betere selectie van parlementariërs. Met betrekking tot het laatste stelde u: "Specialisatie is zowel een gesel als een deugd. Te gespecialiseerde Kamerleden kunnen leiden tot haarkloverij en het verlies van de hoofdlijnen. Anderzijds is specialisatie noodzakelijk voor de ingewikkelde zaken waarover het parlement besluiten neemt. Kennis van zaken is nodig in combinatie met de genoemde vaardigheid om het begrijpelijk te houden."

Mijnheer Minderman, u bent nu zelf een geselecteerde parlementariër. Ik heb u niet alleen geluk mogen wensen met uw maidenspeech, ik mag u ook veel geluk wensen met 74 nieuwe collega's in deze Kamer, die u graag aan de zojuist geciteerde wijsheid willen houden. Ik wens u veel succes met uw werkzaamheden in deze Kamer!

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*N

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. De leden van de fractie van de VVD feliciteren collega Minderman met het uitspreken van zijn maidenspeech. Hij zal het ongetwijfeld bijzonder jammer vinden dat juist dit jaar geen algemene financiële beschouwingen worden gehouden. Daar zou zijn college Openbare Financiën uitstekend in hebben gepast. Het college werpt wel een heel andere kijk op het wetsvoorstel. Het is blijkbaar zijn idee dat dit wetsvoorstel het paard achter de wagen spant. Het is dan helemaal zonde als je over zo'n wetsvoorstel je maidenspeech moet houden. Ik zal echter duidelijk proberen te maken dat het paard met dit wetsvoorstel echt vóór de wagen wordt gespannen. Dat is over het algemeen ook veel handiger.

Wij praten vandaag over een wetsvoorstel waarvoor de VVD-fractie van de Tweede Kamer en van deze Kamer bij de behandeling van het Belastingplan 2003 en 2004 sterk hebben gepleit. De leden van de VVD-fractie zijn dan ook zeer verheugd dat vandaag en morgen over de door hen zo sterk gewenste aanpassingen in de Wet op de vennootschapsbelasting en de Wet op de inkomstenbelasting ter verbetering van het vestigingsklimaat van Nederland plenair wordt gesproken en naar wij verwachten positief wordt besloten.

De leden van de fractie van de VVD danken de minister voor de schriftelijke antwoorden. Ik had misschien een beetje medelijden met de minister na alle uitlatingen van collega Minderman. Toen ik echter hoorde dat hij les gekregen heeft op het ministerie van Financiën dacht ik: minister, dan is het toch je eigen schuld. Desondanks danken de leden van de fractie van de VVD de minister voor de uitgebreide en adequate beantwoording van de door hen gestelde vragen bij de schriftelijke behandeling van het wetsvoorstel Werken aan winst. Dit compliment houdt in dat ik u, mevrouw de voorzitter, niet lastig zal vallen met veel ingewikkelde technische vragen. Dat zal ook de aanwezige collega-Kamerleden beslist bevallen. Ik neem aan dat dit ook de minister niet onberoerd laat. Ik zal aan het eind van mijn betoog slechts enkele concrete vragen stellen. Verder zal ik mij beperken tot een aantal algemene noties.

Het wetsvoorstel past in het kabinetsstreven om Nederland weer concurrerend te maken. Door de jaren heen is Nederland de toppositie van het World Economic Forum kwijtgeraakt . Het kabinet wil Nederland weer terugbrengen in de top 5. Daartoe is in het Belastingplan 2005 en het vennootschapsbelastingpakket 2006 al een flink aantal maatregelen genomen. Ook op andere gebieden heeft het kabinet grote stappen gezet, om de concurrentiekracht van ons land te vergroten en het vestigingsklimaat te verbeteren. Ik noem de modernisering van het ondernemingsrecht, de vermindering van de administratieve lasten en het intensiveren en flexibiliseren van arbeid door langer werken te stimuleren en meer mensen aan het werk te helpen.

Concurrentiekracht is natuurlijk niet een doel op zichzelf. Concurrentiekracht is noodzakelijk om de bedrijvigheid in Nederland te behouden en nieuwe bedrijvigheid naar Nederland te trekken. Bedrijvigheid betekent werkgelegenheid. Nieuwe bedrijvigheid brengt nieuwe werkgelegenheid met zich. Méér werkgelegenheid biedt méér mensen de kans aan de uitkeringsmolen te ontsnappen en voor zichzelf een meer perspectief biedend en daarmee socialer bestaan op te bouwen.

Het wetsvoorstel voorziet in een forse verlaging van het vennootschapsbelastingtarief, van circa 29% naar 25,5%. Dat halve procent hebben wij overigens aan de Japanners te danken. In 2004 was het tarief nog 34%. Het verheugt de leden van de fractie van de VVD dat het wetsvoorstel ook voorziet in een forse verlaging van de inkomstenbelasting voor het mkb. Daarmee is ook de tendens dat de lastendruk steeds meer verschoof van het grootbedrijf naar het midden- en kleinbedrijf doorbroken. Verder worden er een octrooi- en een rentebox ingevoerd. De octrooibox en de rentebox, ervan uitgaande dat deze EU-proof blijken, zullen de innovatie stimuleren en zorgen daarmee voor nieuwe, hoogwaardige werkgelegenheid. Het tarief van de dividendbelasting wordt verlaagd van 25% naar 15%.

Deze maatregelen moeten, zoals gezegd, aanwezig bedrijfsleven in Nederland houden en nieuwe bedrijven naar Nederland halen. De belastingverlagende maatregelen worden gefinancierd door grondslagverbreding en een lastenverlichting van 750 mln. Bij de schriftelijke inbreng heb ik de regering er al voor geprezen dat zij het uitgangspunt van de budgettaire neutraliteit heeft doorbroken. Daarnaast voorziet het wetsvoorstel in het EU-proof maken van een aantal bepalingen van de Wet op de vennootschapsbelasting. Dat geldt met name voor de regels van de deelnemingsvrijstelling.

De eerste signalen dat Nederland weer op de shortlist van bedrijven die een nieuw vestigingsland zoeken staat, zijn er al. Door de tariefmaatregelen heeft Nederland weer aansluiting bij het tariefgemiddelde van de EU. De leden van de VVD-fractie zijn er overigens van overtuigd dat Nederland geen andere keuze heeft. Ook andere EU-landen, zoals Oostenrijk, België en Duitsland, verlagen de tarieven fors. Nederland kan niet achterblijven. Terecht maakt het kabinet met het wetsvoorstel een vlucht naar voren. Een spurt naar de tariefbodem? Jazeker, al gaan de leden van de fractie van de VVD ervan uit dat er een Europees -- natuurlijk? -- minimumtarief van rond de

20% zal ontstaan. Dat er in de EU tevens gesproken wordt over een gemeenschappelijke heffingsgrondslag, achten wij positief. Een gemeenschappelijke heffingsgrondslag zal het systeem van de vennootschapsbelasting simpeler en efficiënter maken voor bedrijven die in verschillende EU-landen actief zijn. Wel zullen wij dit proces gelet op de subsidiariteit en proportionaliteit kritisch volgen. Wij betreuren het dat met name de PvdA, maar ook de SP en GroenLinks nog voordat het wetsvoorstel Werken aan winst tot wet verheven is, alweer onrust zaaien door met tariefsverhogingen tussen 1,2 en 1,8 mld. te dreigen. Deze dreiging verzwakt de positieve signalen die van het wetsvoorstel uitgaan, ongetwijfeld aanzienlijk.

De heer **Kox** (SP): Zou het voor de waarheidsvinding niet beter zijn als u op een moment waarop dit wetsvoorstel nog niet aangenomen is, niet beweert dat wij voorstander van een verhoging van het tarief zijn? Wij praten vandaag toch over een verlaging van het tarief? U wilt toch, gesteund door de minister, de vennootschapsbelasting verlagen? En als wij vragen of het wat minder zou kunnen, zegt u dat wij verkeerd bezig zijn. Dat klopt toch niet?

De heer **Biermans** (VVD): Ik denk van wel. Ik heb een zeer materiële kijk op het leven, niet te verwarren met een materialistische kijk, en ik denk dat dit wetsvoorstel morgen wet zal zijn geworden.

De heer **Kox** (SP): Maar kunnen wij het erover eens zijn dat het nu nog geen wet geworden is, zodat iedereen die iets over de vennootschapsbelasting zegt, nog moet uitgaan van het oude tarief van ruim 29%? Dat geldt toch nog?

De heer **Biermans** (VVD): Maar volgens mijn materiële kijk streven PvdA, SP en GroenLinks ernaar om het bedrijfsleven, als dit wetsvoorstel tot wet verheven is, 1,2 tot 1,8 mld. armer te maken. Voor het overige ben ik het eens met uw formele benadering dat het nu nog om een wetsvoorstel gaat.

De heer **Kox** (SP): Goed, dan kunnen wij dus constateren dat wij geen verandering voorstellen en dat u al uitgaat van een wet die nog moet worden aangenomen. Er is een makkelijke oplossing waarmee u ons nergens van hoeft te beschuldigen en wij ook niets terug hoeven te geven, namelijk dit wetsvoorstel niet aannemen. Maar u moet ons niet de zwartepiet toespelen die u zelf uit de zak hebt gehaald.

De heer **Biermans** (VVD): Ik vrees dat ik nu toch in elk geval één lid van deze Kamer teleur moet stellen, want wij zullen niet voldoen aan de wens om dit wetsvoorstel niet aan te nemen.

Wetgeving houdt het maken van keuzes in. Het kabinet heeft gekozen voor een beperkte herziening van de Wet op de vennootschapsbelasting. Misschien is het een keuze voor het maximaal haalbare op dit moment. Toch vinden de leden van mijn fractie het jammer dat er geen sprake is van een zo grondige herziening dat een aantal basisproblemen van deze wet zouden zijn opgelost. Ik noem allereerst de onmogelijke complexiteit en onoverzichtelijkheid van de wet. Een ander punt is dat wij eraan twijfelen of door het onderhavige wetsvoorstel de Wet op de vennootschapsbelasting van alle EU-risico's is ontdaan. Heeft het kabinet alle EU-risico's gestructureerd in beeld gebracht en onder de loep genomen? Ook de antimisbruikwetgeving is aan een herziening toe. Tevens zou een meer algemene heroverweging van de behandeling van eigen en vreemd vermogen op haar plaats zijn geweest. En wat te denken van de regelgeving rond de verbonden lichamen? Ook wij zijn de mening toegedaan dat de dividendbelasting een grondiger heroverweging c.q. afschaffing verdiende. Evenals de WOZ, de overdrachtsbelasting en de successiebelasting heeft de dividendbelasting een te zwakke rechtvaardigingsgrond. Ik vraag de minister om een reactie op deze statements. Maar ondanks alle kritiek achten wij dit wetsvoorstel een flinke stap in de goede richting.

Ik zou tot slot graag een zevental concrete vragen aan de minister voorleggen. De eerste vraag betreft de nog niet in aftrek gekomen bedragen ter zake van warrants, uitgegeven vóór de invoering van het wetsvoorstel. Acht de minister het niet gewenst om de spelregels niet tijdens de wedstrijd te veranderen en om die reden voor reeds uitgegeven warrants, net als voor de reeds bestaande optieregelingen, een overgangsregeling te creëren? Onder de huidige wet is de waarde in het economisch verkeer van de warrant op het tijdstip van de uitgifte van de lening aftrekbaar.

De tweede vraag betreft de door de Commissie Insolventierecht aan de minister aangereikte punten. De minister heeft hierop in formele zin een reactie gegeven. De leden van de VVD-fractie vernemen graag ook de inhoudelijke visie van de minister op die punten.

De derde tot en met de vijfde vraag betreffen het volgende. Bij de schriftelijke voorbereiding heb ik aandacht besteed aan de fiscale situatie op Malta. Een van de oorzaken dat de effectieve belastingdruk in Malta laag is, is dat er een forfaitaire vermindering ter voorkoming van dubbele belasting wordt verleend met betrekking tot buitenlandse beleggingsresultaten. En dat ongeacht de vraag of er in feite bronbelasting op is ingehouden. Mag ter beoordeling van de vraag of er sprake is van een laagbelaste deelneming worden uitgegaan van de Maltese heffing vóór deze vermindering ter voorkoming van dubbele belasting? En meer in het algemeen: moet het bij een vermindering ter voorkoming van dubbele belasting per se gaan om een regeling in een verdrag of mag het ook om een eenzijdige nationale regeling gaan? De terugbetaling van een deel van de Maltese vennootschapsbelasting aan de aandeelhouder vindt alleen plaats indien en voor zover er dividend aan die aandeelhouder wordt uitgekeerd. Hoe moet nu de Maltese belastingdruk worden beoordeeld in jaren waarin er geen dividend wordt uitgekeerd?

De zesde vraag die de leden van de VVD-fractie stellen, luidt: kan de minister reageren op de door VNO-NCW in zijn brief van 15 november 2006 gedane suggestie om te bepalen, dat de aanslag ter zake van de winstsprong uit hoofde van de wijziging van de waardering van onder handen werk gefaseerd in vijfjaarlijkse gelijke termijnen zonder rentevergoeding wordt betaald?

De zevende en laatste vraag betreft de minimumafschrijvingstermijn voor goodwill. Het

wetsvoorstel bevat ter zake van die afschrijvingstermijn geen formele maar wel materiële terugwerkende kracht. De ondernemer die in 2003 goodwill heeft verworven en deze in vijf jaar afschrijft, gaat in 2007 meer belasting betalen dan de ondernemer die in 2007 goodwill koopt. Zijn afschrijving zakt immers naar 3,3%, terwijl de ondernemer die de goodwill in 2007 koopt, een afschrijvingspercentage van 10 mag hanteren. De leden van de VVD-fractie hechten er zeer aan dat de fiscale spelregels niet tijdens het spel worden gewijzigd. Renteloos uitstel van belasting voorkomt de materiële terugwerkende kracht. Concreet betekent dat in het zojuist genoemde voorbeeld uitstel van betaling tot 2009 respectievelijk tot 2012. Kan de minister een dergelijk uitstel toezeggen? Wij gaan ervan uit dat dit wel kan, ondanks het nee schudden van de minister.

Mevrouw de voorzitter, de leden van de VVD-fractie zien uit naar de reactie van de minister.

*N

De heer **Essers** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Werken aan winst is een wetsvoorstel waar de CDA-fractie graag mee instemt. De voorgestelde maatregelen zorgen ervoor dat Nederland zijn van oudsher sterke concurrentiepositie binnen de internationale fiscale wereld weer enigszins terugkrijgt, terwijl ook het mkb zich mag verheugen op een lastenverlichting. Ofschoon Werken aan winst niet als zodanig deel uit maakte van het regeerakkoord, was het toch al snel duidelijk dat het kabinet-Balkenende II de verlaging van de winstbelastingen ter versterking van de internationale concurrentiepositie hoog in het vaandel had staan. Het is vooral de toenmalige staatssecretaris van Financiën, Joop Wijn, die zich hier sterk voor heeft gemaakt. Onze lofprijzingen in de richting van minister Zalm voor dit wetsvoorstel zijn dan ook even zo hartelijk bedoeld voor de huidige minister van Economische Zaken. Een welgemeend dankwoord zouden wij ook willen uitspreken aan de ambtenaren van het departement die overuren hebben moeten maken om het 27 pagina's tellende voorlopig verslag binnen één weekend te beantwoorden met een memorie van antwoord van 48 pagina's. Dit dankwoord geldt overigens niet alleen de snelheid waarmee onze vragen zijn beantwoord, maar ook de in het algemeen uitstekende kwaliteit van de antwoorden. Op dit punt verschil ik dan ook van mening met collega Minderman die ik overigens van harte feliciteer met zijn maidenspeech. Een bewindspersoon die kan terugvallen op zoveel deskundigheid mag zich gelukkig prijzen.

In het voorlopig verslag hebben wij al gezegd dat wij de verlaging van het Vpb-tarief en de invoering van de mkb-winstvrijstelling als noodzakelijke maatregelen beschouwen om de Nederlandse concurrentiepositie te verbeteren. Dat geldt evenzeer voor de voorgestelde groepsrente- en octrooiboxen. Wel zouden wij graag van de minister de actuele stand van zaken vernemen van het overleg in Brussel met de Commissie en met de Primarologroep over deze boxen.

Wij hebben verder met instemming geconstateerd dat met dit wetsvoorstel het mkb een aanzienlijke lastenverlichting tegemoet kan zien. Overigens zouden wij de in de aanloop naar dit wetsvoorstel geleverde concurrentiestrijd tussen het grootbedrijf en het mkb enigszins willen nuanceren. Een sterk grootbedrijf is immers ook in het voordeel van het mkb, gelet op de toenemende toeleverings- en faciliterende activiteiten die het grootbedrijf voor het mkb oplevert. Om dezelfde reden is een florerend mkb ook in het voordeel van het grootbedrijf, al was het maar omdat daardoor de kwaliteit van de dienstverlening zal toenemen. Wij zouden dan ook eerder willen denken in de vorm van complementaire sectoren dan in die van elkaar beconcurrerende. Graag vernemen wij hierover de mening van de minister.

Wij hebben kennis genomen van de motivering van het kabinet om het algemene vennootschapsbelastingtarief niet op 25% maar op 25,5% te zetten. Dat halve procentje is erbij gekomen vanwege de vrees dat anders in Nederland gevestigde Japanse bedrijven problemen zouden krijgen met de Japanse antimisbruikwetgeving en zij daardoor Nederland zouden kunnen verlaten. In de wandelgangen wordt dit tarief daarom ook wel het "sudokutarief" genoemd. Dat moet de minister aanspreken. Gelet op deze ervaring dreigen eventuele noodzakelijke verdere tariefsverlagingen in de toekomst te worden geblokkeerd door Japan. Hoe denkt de minister te voorkomen dat Nederland in de toekomst op dit punt als het ware wordt gegijzeld door Japan?

De heer **Kox** (SP): Nederland wordt gegijzeld door Japan. Dat klinkt heel dreigend. Het is toch het goede recht van Japan om ervoor te zorgen dat de Japanse bedrijven niet elders hun hoofdkantoor neerzetten en daardoor Japan de belasting door de neus boren? Er is toch wel iets voor te zeggen dat Japan dit doet? Is het woord gijzelen dan niet wat al te onsympathiek ten opzichte van de Japanse regering en de Japanse burgers?

De heer **Essers** (CDA): De heer Kox moet de term gijzelen niet letterlijk nemen. De Japanse antimisbruikwetgeving ziet vooral op brievenbusmaatschappijen, op maatschappijen die de Japanse wetgeving inzake belastingen ontgaan. Wij bespreken hier de Wet werken aan winst. Het gaat om actieve maatschappijen die profiteren van dit lage tarief. Natuurlijk zullen er ook brievenbusmaatschappijen zijn die trachten te profiteren maar daarop is dit wetsvoorstel niet gericht. Ik denk dat dit goed gecommuniceerd moet worden met de Japanse minister van Financiën.

De heer **Kox** (SP): Het valt best te begrijpen dat een minister in Japan denkt dat dit in Nederland toch wel een beetje het geval is. Als er aan de Herengracht in Amsterdam in één pand soms wel bijna 1000 brievenbusondernemingen zitten, is het niet vreemd dat Japan Nederland waarschuwt en zegt: als je dit soort dingen gaat doen, boor je ons onze belastingcenten door de neus. Ik vind dat heel redelijk van de Japanse regering. Iedere regering mag erop toezien dat haar wetten gehandhaafd blijven. Ik vind het verwijt van de heer Essers aan de Japanse regering veel te sterk. Hij kan hooguit zeggen dat wij zo slim zijn dat wij daarvan profiteren, maar hij kan niet zeggen dat Japan ons gijzelt.

De heer **Essers** (CDA): Ik blijf bij wat ik heb gezegd. De vrees bestond dat de bedrijven waar het om ging, Nederland zouden verlaten. Die bedrijven hadden absoluut niets te maken met de praktijken waarop u doelt. Die bedrijven zijn actieve productiemaatschappijen in Nederland. Ik meen dat dat heel duidelijk aan de Japanse regering uitgelegd had kunnen worden.

De heer **Schuyer** (D66): Ik voel een beetje met de heer Kox mee, maar ik wil er nog op wijzen wat het betekent dat de heer Essers dit woord gebruikt. Overigens begrijp ik dat hij het in overdrachtelijke zin gebruikt, maar het geldt dan toch voor heel Europa. Daarmee is de zwaarte voor Nederland eigenlijk afwezig. Wij voeren een Europese discussie over de vennootschapsbelasting. Als dan door een land buiten Europa een grens wordt aangegeven, heeft hier elk land daar rekening mee te houden. Ik zie dan niet dat er voor Nederland een gevaar dreigt.

De heer **Essers** (CDA): Ik geef graag toe dat het een Europees probleem is. Alleen, wij worden er nu mee geconfronteerd doordat wij tegen die 25% aan zitten. Berekeningen van het Centraal Planbureau wijzen uit dat een optimaal tarief eerder 20% bedraagt. Het zou heel lastig zijn als wij op grond van deze maatregelen van Japan het tarief in de toekomst niet verder zouden kunnen verlagen en dat wij alleen maar kunnen kiezen voor de mkb-tussentarieven. Dus ik wil graag dat het woord "gijzelen" in overdrachtelijke zin in aanmerking wordt genomen, maar het probleem blijft en het lijkt mij dat Nederland aan de oplossing ervan moet werken, al dan niet in samenwerking met andere EU-lídstaten.

De heer **Leijnse** (PvdA): Mij is dit alles nog niet helemaal duidelijk. U zegt het redelijk te vinden dat Japan grenzen stelt aan de vestiging van Japanse bedrijven in andere landen, met name met het oog op het tarief. Daarbij gaat het dus om de tax-havenproblematiek. De maatregel zou bedoeld zijn om het vestigen van brievenbusfirma's tegen te gaan. Daar kun je toch geen bezwaar tegen hebben? Zoiets is toch redelijk? Wat is dan met deze Japanse maatregel het probleem voor Nederland?

De heer **Essers** (CDA): Het probleem is kennelijk gelegen in het feit dat Japan niet voldoende op de hoogte is van onze regelgeving. De algemene tariefsverlaging is bedoeld voor de bedrijven die echt in Nederland winst maken, die hier produceren en echt werkgelegenheid opleveren. Als dat duidelijk is, hoeft de vrees voor het vertrek van Japanse bedrijven niet acuut te zijn. Dan moet dit wel duidelijk met Japan worden gecommuniceerd.

De heer **Leijnse** (PvdA): Voordat wij kunnen spreken van een communicatieprobleem, geldt een andere vraag. Ik neem aan dat de wetgeving is bedoeld zoals u aangeeft. Het is dan de vraag of die wetgeving onbedoeld niet zo kan werken dat daarmee een ongelooflijke hoeveelheid Japanse en andere brievenbusfirma's wordt aangetrokken. Als dat het geval is, hebben wij wel degelijk een probleem en de Japanners hebben dat dan beter ingeschat dan wij.

De heer **Essers** (CDA): Ik betwist de juistheid van dat beeld, alsof Nederland een vrijhaven zou zijn voor allerlei brievenbusmaatschappijen, alsof er geen antimisbruikwetgeving zou bestaan, alsof er op dat terrein geen rechtspraak is. Dit beeld wordt in het buitenland vaak opgehangen, maar daarmee is het nog niet een reëel beeld.

Voorzitter. De mkb-winstvrijstelling van 10% zien wij als een maatregel die recht doet aan de bijzondere kenmerken van winstinkomen. Winst is niet alleen bedoeld voor consumptie door de ondernemer, maar die zal ook moeten worden benut om te investeren, om te reserveren voor de toekomst alsmede voor de oudedagsvoorziening van de ondernemer. Om die reden is het terecht dat winst in de inkomstenbelasting een ander regime ten deel valt dan andere inkomsten. De mkb-winstvrijstelling leidt de facto tot een verlaging van het inkomstenbelastingtarief met maximaal 5,2 procentpunten en kan als tegenhanger worden beschouwd van de verlaging van het vennootschapsbelastingtarief. Toch zijn de voorwaarden om in aanmerking te komen voor de mkb-winstvrijstelling veel stringenter dan die welke gelden om te worden gekwalificeerd voor het lagere vennootschapsbelastingtarief. Zo is de mkb-winstvrijstelling alleen bedoeld voor ondernemers die voldoen aan het urencriterium. Daartoe moet je ten minste 1225 uren daadwerkelijk werkzaam zijn in de onderneming. De leden van de CDA-fractie hebben veel moeite met dit criterium. Het veroorzaakt in de praktijk veel uitvoeringsproblemen en het houdt bovendien geen rekening met parttime ondernemers. Een ondernemer die in één dag doet wat anderen in vijf dagen doen, wordt daarvoor niet beloond, maar afgestraft omdat hem de mkb-winstvrijstelling en de zelfstandigenaftrek wordt onthouden. Freelancers die worden belast in de categorie "belastbaar resultaat uit overige werkzaamheden" vallen zelfs helemaal buiten de mkb-winstvrijstelling, terwijl zij wel worden belast als waren zij ondernemers. Het merkwaardige feit doet zich nu voor dat indien ondernemers die niet aan het urencriterium voldoen dan wel de bedoelde freelancers hun activiteiten inbrengen in een bv, zij zonder meer in aanmerking komen voor de verlaagde vennootschapsbelastingtarieven. Een bv wordt immers op grond van de fictie van artikel 2, vijfde lid, Wet Vpb 1969 geacht met behulp van haar gehele vermogen een onderneming te drijven. Ligt het dan wel voor de hand om voor de toepassing van de mkb-winstvrijstelling het urencriterium als voorwaarde te blijven hanteren? Het kan toch niet de bedoeling zijn om parttime ondernemers en freelancers uit de inkomstenbelasting te jagen en ze min of meer te verplichten om bv's te gaan oprichten? De keuze voor de bv zou naar onze mening moeten zijn ingegeven door civielrechtelijke motieven en niet fiscaal gedreven moeten zijn.

Opvallend is ook dat de minister ervan uitgaat dat als regel de ib-onderneming is bestemd voor ondernemers met relatief lage winsten en de bv voor de hogere winstsegmenten. Hoe verhoudt zich deze veronderstelling tot de voornemens van de minister van Justitie om het bv-recht te flexibiliseren door onder andere het minimumkapitaal af te schaffen? De bedoeling van deze flexibilisering is nu net om de bv-vorm aantrekkelijker te maken. Staan de fiscale regels die ertoe leiden dat,

afgezien van vorengenoemde gevallen, een bv in de regel pas interessant wordt bij hogere winstniveaus, niet haaks op dit streven?

Mijn fractie ondersteunt het uitgangspunt van dit wetsvoorstel dat de voorgestelde tariefsverlagingen grotendeels worden gefinancierd uit grondslagverbredingen. Het gevaar van een dergelijke operatie is echter dat inbreuken worden gepleegd op de systematiek van de wet en, ernstiger nog, op wettelijke fiscale beginselen. Evenals de Raad van State heeft de CDA-fractie in dit verband met gemengde gevoelens kennis genomen van de maatregelen die leiden tot een inbreuk op het zogenoemde totaalwinstbeginsel van artikel 3.8 Wet IB 2001, dat eveneens van toepassing is op de Wet Vpb 1969. Dit geldt in het bijzonder voor de voorgestelde maatregelen ter beperking van de verliesverrekeningstermijnen. Het totaalwinstbeginsel houdt in dat de volledig door een onderneming gedurende haar bestaan behaalde winst in de belastingheffing moet worden betrokken. Als winsten en stille reserves in de tijd onbeperkt in de heffing kunnen worden betrokken, hoort daar naar onze mening in beginsel ook een onbeperkte verliesverrekening bij. Het door de CDA-fractie in het voorlopig verslag aangeprezen Duitse model dat de totaalwinst in stand houdt, wordt door de minister in de memorie van antwoord terzijde geschoven omdat dit stelsel budgettair te weinig zou opleveren in vergelijking met de in het wetsvoorstel gedane voorstellen. Bovendien is de regering van mening dat een negenjarige voorwaartse verliesverrekeningstermijn internationaal concurrerend is.

Bij deze redenering zouden wij een paar kanttekeningen willen plaatsen. Wij moeten zuinig zijn op beginselen, te meer omdat het belastingrecht en in het bijzonder de winstbelastingen toch al niet zijn gezegend met veel fiscale beginselen. Het totaalwinstbeginsel is zo een beginsel. Dat mogen wij niet lichtvaardig aan de kant schuiven vanwege budgettaire of louter op de fiscale concurrentiepositie gegronde argumenten. Dat zou zich bijvoorbeeld kunnen wreken als Nederland zich voor het Hof van Justitie van de EU moet verantwoorden voor het bestaan van exitheffingen in de winstsfeer. De hier bedoelde exitheffingen zijn onder andere verschuldigd als een ondernemer naar het buitenland emigreert en aldaar met een soortgelijke onderneming verdergaat. Om deze inbreuken op de vrijheid van vestiging te rechtvaardigen, zou het wel eens van cruciaal belang kunnen zijn dat Nederland voor het Hof voldoende aannemelijk weet te maken dat deze exitheffingen een integraal onderdeel uitmaken van het totaalwinstprincipe. Dit betoog zal naar onze mening de meeste kans van slagen hebben indien Nederland duidelijk kan maken dat het totaalwinstbeginsel een fundamenteel beginsel is dat ten grondslag ligt aan de belastingheffing van winst uit onderneming. Naarmate echter door de wetgever meer voornamelijk budgettair gedreven inbreuken op dit beginsel worden gemaakt, zal de overtuigingskracht van een dergelijk pleidooi sterk aan kracht inboeten. Wij vragen de minister dan ook nogmaals in te willen gaan op de met dit wetsvoorstel aangebrachte inbreuken op het totaalwinstbeginsel. Daarbij doelen wij overigens niet alleen op de beperkingen van de verliesverrekeningstermijnen, maar ook op het voorstel om de kosten ter zake van optierechten op eigen aandelen voortaan niet meer aftrekbaar te maken.

Een andere vraag die wij in dit verband aan de minister willen stellen, is hoe hij de maatregel om voor bv's de achterwaartse verliesverrekeningstermijn terug te brengen van drie naar één jaar beoordeelt in het licht van het voornemen van zijn ambtgenoot van Justitie om de Faillissementswet te wijzigen. Daarbij wijzen wij ook op de brief van de commissie Insolventierecht over onder andere deze problematiek. Is ook hierbij niet sprake van elkaar tegenwerkende beleidsvisies van de departementen van Financiën en van Justitie?

Voor de praktijk zijn de verduidelijkingen die in de memorie van antwoord zijn gegeven over de toepassing van de afschrijvingsbepalingen van groot belang. Wij zijn de minister daar erkentelijk voor. Moeite blijven wij hebben met het overgangsregime als verwoord in artikel 10a.3, eerste lid voor de afschrijving op goodwill en andere bedrijfsmiddelen. Voor na 1 januari 2007 aangeschafte goodwill geldt als nieuw regime dat niet meer dan 10% van de aanschaffingskosten mag worden afgeschreven. Ten aanzien van reeds op die datum geactiveerde goodwill wordt echter in het overgangsrecht van die hoofdregel afgeweken, omdat dan voor de afschrijving bepalend is het aantal jaren waarop vóór die datum reeds op de goodwill is afgeschreven. Dit betekent dat de op 1 januari 2007 nog resterende boekwaarde van de goodwill over ten minste zes jaren moet worden afgeschreven, terwijl uitgaande van afschrijving op basis van de hoofdregel (maximaal 10% van de aanschaffingskosten) die boekwaarde over een veel kortere periode zou kunnen worden afgeschreven. Het komt ons voor dat dit overgangsrecht onnodig hard is. Kan de minister in zijn antwoord hier nog eens aandacht aan besteden? Ook zouden wij graag de reactie van de minister willen vernemen op het voorstel van VNO-NCW om in het kader van het overgangsregime voor onderhanden werk een betalingsregeling in de invorderingssfeer te creëren.

De CDA-fractie hecht sterk aan een integrale fiscale regeling van de bedrijfsopvolging bij familiebedrijven, zowel bij inkomstenbelasting als bij vennootschapsbelasting inzake familieondernemingen. Thans bestaan in deze sfeer nog te veel onnodige knelpunten, zoals de voorwaarde in artikel 3.63 Wet IB 2001 dat de opvolger ten minste drie jaar ondernemer of werknemer in de zaak moet zijn geweest. Ook het successie- en schenkingsrecht spelen in dit verband een belangrijke rol. Wij zullen hier ook nog op terugkomen bij de behandeling van het Belastingplan 2007. Op deze plaats zij echter reeds opgemerkt, dat wij een successierechttarief dat kan oplopen tot 68% niet meer van deze tijd achten. Het leidt bovendien tot veel ontgaansgedrag met als enig positieve gevolg dat de estateplanningspraktijken van de belastingadvieskantoren floreren. Daar komt bij dat dit tarief ook door bijvoorbeeld neven en nichten moet worden betaald indien zij erven van hun oom of tante. Tot onze spijt is het aanvankelijke voornemen van het kabinet om het maximale successierechttarief te verlagen tijdens de parlementaire behandeling van het Belastingplan 2007 in de Tweede Kamer weer ingetrokken na de aanvaarding van een amendement dat voorziet in een hogere vrijstelling voor kinderen en kleinkinderen. Over de hoogte van het

maximale successierechttarief en het wegnemen van bestaande fiscale knelpunten bij de bedrijfsopvolging van familiebedrijven, vernemen wij gaarne de visie van de minister.

Naar de mening van de CDA-fractie is met dit wetsvoorstel een voorzichtig, zij het belangrijk, begin gemaakt met de hervorming van de vennootschapsbelasting en de winstartikelen in de inkomstenbelasting. Zonder meer positief beoordelen wij de voorstellen in met name de deelnemingsvrijstelling om de regelgeving meer EU-proof te maken. Helaas is op het gebied van de vereenvoudiging van de regelgeving nog veel te winnen. Zo blijft de regeling die ziet op de renteaftrek in de vennootschapsbelasting buitengewoon gecompliceerd. Dat is een understatement. Door bijvoorbeeld het nieuwe artikel 10a, eerste lid, onderdeel c, dat ziet op externe overnames, dreigen de problemen voor de uitvoeringspraktijk zelfs nog toe te nemen. Onduidelijk is bijvoorbeeld wanneer in deze gevallen voldaan is aan de zakelijkheidstoets. Maar ook het nieuwe artikel 10a, tweede lid, leidt tot veel onduidelijkheid. Ik verwijs in dit verband naar het binnenkort in het Weekblad Fiscaal Recht te publiceren artikel van de heer Strik dat ook aan het departement ter beschikking is gesteld. Ik verzoek de minister, eventueel in een afzonderlijke schriftelijke bijlage, nader in te gaan op de door de heer Strik in zijn artikel naar voren gebrachte vraagpunten.

Onduidelijkheid bestaat er ook omtrent sommige onderdelen van de thans voorgestelde regeling van de deelnemingsvrijstelling. Vooral de regeling van de laagbelaste beleggingsdeelneming dreigt tot aanzienlijke complicaties voor de praktijk te leiden. Met instemming heeft mijn fractie kennisgenomen van de toezegging van de minister in het schriftelijk antwoord op nadere vragen van de Tweede Kamer dat het niet noodzakelijk is dat er enkelvoudige balansen van achter- of kleindochtermaatschappijen worden overlegd om de bezittingentoets bij de deelnemingsvrijstelling te kunnen toepassen. Belastingplichtigen kunnen in goed overleg met de inspecteur over hun specifieke situatie afspraken maken over de informatie die nodig is om aannemelijk te maken dat is voldaan aan de toets dat de bezittingen van de deelneming niet grotendeels middellijk of onmiddellijk bestaan uit vrije beleggingen. Uit de praktijk bereiken ons echter ook na de beantwoording van een aantal vragen in de memorie van antwoord veel geluiden dat de zorgen op dit punt nog niet geheel zijn weggenomen. Onduidelijkheid bestaat eveneens over de problematiek van tussenhoudstermaatschappijen en groepsvorderingen. Opnieuw verwijs ik naar het artikel van de heer Strik. Wij verzoeken de minister in zijn antwoord in te gaan op deze aspecten, die voor de praktijk van groot belang zijn.

Ofschoon de memorie van antwoord op veel plaatsen duidelijkheid heeft verschaft, bestaat er nog bezorgdheid over de praktische uitvoerbaarheid van het 90%-criterium in de definitie van de vastgoeddeelneming. De memorie van antwoord sluit een ruime uitleg van dit criterium pertinent uit, zoals blijkt op pagina 16. In de praktijk leeft de zorg dat door een te strikte interpretatie van dit criterium de als tegemoetkoming bedoelde uitzondering voor de vastgoeddeelneming haar doel voorbij zal schieten. Graag nodigen wij de minister daarom uit om zijn visie in de memorie van antwoord op het voorstel om bezittingen die rechtstreeks samenhangen met de exploitatie van onroerende zaken, zoals belastingvorderingen, vorderingen op verzekeraars en garantieaanspraken op aannemers, bij de toepassing van het 90%-criterium mee te tellen als onroerende bezittingen, te heroverwegen en toe te zeggen dat in de praktijk zal worden gekozen voor een soepele uitvoering. Verder verzoeken wij de minister, te bevestigen dat het voorgestelde artikel VIIId van overeenkomstige toepassing is, als participaties in een open commanditaire vennootschap onder het nieuwe regime de deelnemingsstatus verliezen.

In de memorie van antwoord staat een passage over het onderscheid in behandeling tussen vrijgestelde binnenlandse pensioenfondsen die dividendbelasting moeten terugvragen van de Nederlandse fiscus, en sommige buitenlandse pensioenfondsen waarvoor een veel eenvoudigere bronvrijstelling geldt. Naar aanleiding daarvan vragen wij de minister waarom er niet voor is gekozen om in deze gevallen altijd te werken met een bronvrijstelling. Dat zou in ieder geval een aanzienlijke verlichting van de administratieve lasten betekenen.

Meerdere malen is door deze Kamer aangedrongen op een standpuntbepaling van de regering over de fiscale behandeling van overheidsbedrijven. Evenzovele malen heeft de regering dit kennelijk hete hangijzer voor zich uit geschoven. Zelfs het maken van een notitie om de verschillende beleidsmogelijkheden in kaart te brengen, waar deze Kamer bij de behandeling van het Belastingplan vorig jaar nadrukkelijk om heeft gevraagd, ligt politiek kennelijk heel gevoelig.

Wij hebben goede nota genomen van de brief van 24 oktober jongstleden, waarvoor onze dank, waarin wordt verwezen naar de voorgenomen wijziging van de Mededingingswet. Een nadere standpuntbepaling wordt overgelaten aan een volgend kabinet. Datzelfde geldt volgens de memorie van antwoord voor andere fundamentele hervormingswensen van mijn fractie en die van de VVD in het voorlopig verslag, inzake bijvoorbeeld de dividendbelasting, de verdere aanpassing van de subjectieve vennootschapsbelastingplicht en de toekomst van de winstbelastingen in een eenwordend Europa, waarin de international financial reporting standards (IFRS) een belangrijke rol vervullen.

De minister laat deze kwesties graag over aan zijn opvolger. Het moge duidelijk zijn dat een dergelijk antwoord de chambre de réflexion niet kan en mag bevredigen. Het feit dat dit kabinet nog maar een paar dagen missionair is, is geen reden om deze Kamer de toekomstvisie van de minister te onthouden op de richting waarin de winstbelastingen zich zullen ontwikkelen. Sterker nog, omdat de missionaire status van dit kabinet ten einde loopt, zou de minister zich vrij moeten voelen om in het licht van de recente Europese ontwikkelingen over de Common Consolidated Corporate Tax Base met deze Kamer van gedachten te wisselen. Ik nodig hem daartoe gaarne uit. Wij zien met veel belangstelling uit naar de beantwoording van de minister.

*N

De heer **Van Middelkoop** (ChristenUnie): Voorzitter. Ook nu voer ik het woord namens de fracties van de ChristenUnie en de SGP. Namens beide fracties feliciteer ook ik de heer Minderman met zijn maidenspeech. Ik heb er met plezier naar geluisterd. Het was een aangename mix van politieke betrokkenheid en humor enerzijds en fiscale deskundigheid anderzijds. Ik ken mensen die deze combinatie voor onmogelijk houden. Hij heeft bewezen dat die mensen ongelijk hebben.

Het kabinet wil met het voorliggende wetsvoorstel het vestigingsklimaat voor bedrijven in ons land versterken. Met het oog daarop worden tarieven in zowel de vennootschapsbelasting als de inkomstenbelasting voor bedrijven verlaagd respectievelijk vernieuwd. De economische ambitie met dit voorstel is daarmee gegeven. De verwachting dat het ook zo zal werken, is aannemelijk. De bewijslast om het tegendeel te beweren, is zeer zwaar. Waarom zouden wij derhalve de minister niet volgen? Die redenering is mij iets te simpel. Immers, de eenvoud van deze redenering verhult dat -- zoals de CDA-fractie in het verslag terecht heeft opgemerkt -- van een integrale herziening van de Wet Vpb geen sprake is, hoewel daarvoor goede argumenten voorhanden zijn. Minder prettig is ook dat door het hoge werktempo van de wetgever belanghebbenden weinig tijd hebben gekregen om een kritische beoordeling te geven. Dat betekent dat in de uitvoeringspraktijk veel vragen zullen rijzen waaraan de wetgever niet is toegekomen en waarop dus de fiscale rechter het antwoord moet verschaffen. Dat is te betreuren. De minister zal overigens blij zijn dat deze Kamer niet het recht van amendement heeft, want hij is in de Tweede Kamer met de aanvaarding van slechts één simpel amendement wel erg gemakkelijk weggekomen. Ik meen dat ik vorige week de minister hoorde zeggen dat hij nog nooit zo soepel de belastingplannen door het parlement heeft geloodst. Ik zie hem knikken. Dat is waar en dat geldt voor meer financiële wetgeving de laatste jaren. De minister mag zijn compliment houden. Als parlementariër heb ik echter zo mijn bedenkingen. Maar goed, overmorgen zijn er verkiezingen. Daarna zal alles ongetwijfeld beter worden. Dat argument richt zich primair aan de overzijde.

Nederland heeft voor het internationale bedrijfsleven een gunstig vestigingsklimaat. Er is geen reden op dit punt, al te zwartgallig te doen. Dat moet ook zo blijven, zal de minister zeggen. Daarom komt hij met dit voorstel. Ik zal hem niet tegenspreken. Daarmee is niet alles gezegd. Ons vestigingsklimaat is niet alleen afhankelijk van het niveau van belastingtarieven. Nederland heeft gelukkig meer te bieden. Daarover discussieerden wij reeds eerder met de minister en ook met staatssecretaris Wijn. Wel wil ik de minister vragen of met dit type fiscale stimuli niet vooral die bedrijven worden aangetrokken die internationaal zeer mobiel zijn en dus ook gemakkelijk weer vertrekken. Als dat zo is, waarom zou je dat bevorderen? Zijn er naast de puur financiële voordelen -- en die versmaad ik niet -- ook nog voordelen voor onze economie aan te wijzen van een meer duurzaam karakter? Dat zou mijn wat lauwe enthousiasme voor dit voorstel wat groter maken. Anders dan het woord zou doen vermoeden heeft de titel "belastingparadijs" altijd ook iets obscuurs. In die categorie hoort Nederland niet. Wil de minister daarom reageren op de recente geuite kritiek op de groepsrentebox, die strijdig zou zijn met de EU Code of Conduct on Business Taxation, die een multinational in staat zou stellen om via een financieringsdochter alhier gevestigd opbrengsten weg te sluizen, waardoor bijvoorbeeld ontwikkelingslanden belastinginkomsten mis kunnen lopen? De kritiek is afkomstig van het Tax Justice Network, waarin SOMO en een aantal ontwikkelingsorganisaties samenwerken. De heer Leijnse heeft hier reeds naar verwezen.

Onderdeel van het wetsvoorstel is ook de verlaging van het mkb-tarief, de invoering van een tweede mkb-tarief en de invoering van een mkb-winstvrijstelling. Daar zijn stellig goede argumenten voor, maar die zijn toch van een andere aard dan die voor de algemene tariefsverlaging, mag ik aannemen. Ik bedoel dat de argumenten van het versterken van het vestigingsklimaat en het trotseren van de internationale concurrentie ter zake van het mkb hier niet leidend kunnen zijn. Welke argumenten gelden hier dan?

Dit type voorstellen wordt altijd begeleid door de vraag of een concurrentie op tarieven niet leidt tot de bekende en gevreesde race to the bottom. Op dit punt is gelukkig mijn ongerustheid wat verminderd. Tenminste, als waar is wat ik lees in de nota naar aanleiding van het verslag van de Tweede Kamer. Daar, op bladzijde 15 en 16, schrijft de regering dat een onmiskenbaar dalende trend van de statutaire vennootschapsbelastingtarieven niet gelijkstaat aan een daling van de winstbelastingdruk voor ondernemingen binnen de EU. De conclusie uit onderzoek, zo lees ik, zou zelfs kunnen zijn dat de lidstaten van de EU erin slagen hun vennootschapsbelastingopbrengsten op peil te houden om het gewenste niveau van overheidsuitgaven en voorzieningen te garanderen. De meest simpele reactie is dan natuurlijk: slagen wij er misschien in, het bedrijfsleven voor de gek te houden? Op die vraag heeft de minister ongetwijfeld een beargumenteerd antwoord.

Belangrijker is echter het volgende. Als de vrees voor een race to the bottom kennelijk niet zo serieus behoeft te worden genomen, waarom probeert Nederland -- ik citeer van badzijde 3 van de memorie van toelichting -- "in Europees verband steevast de initiatieven voor een geharmoniseerde geconsolideerde grondslag voor de vennootschapsbelasting te koppelen aan een discussie over minimumtarieven"? Wat is daar dan nog de rechtvaardiging voor? Sterker: waarom zou je streven naar minimumtarieven als dat enerzijds dus niet nodig is en als dat anderzijds kan betekenen dat je jezelf berooft van een veld van gewone concurrentie? Of is er een andere rechtvaardiging, namelijk de vrees voor een verschuiving in de richting van hogere belastingen op arbeid? Daar heb ik echter nog weinig over gelezen.

Ik voeg daar nog een andere vraag aan toe. Op bladzijde 16 van de nota staat de interessante tabel van de nominale tarieven in alle EU-landen. De verschillen zijn enorm en lopen van 10% tot bijna 40%. Toch verhuist het internationale bedrijfsleven niet massaal naar Cyprus, het land met het laagste tarief. Zo sterk of alleenzaligmakend is kennelijk het tarief van de vennootschapsbelasting als vestigingsfactor nu ook weer niet. Nu blijkt uit dat staatje

dat de lage tarieven vooral gevonden worden in de tien EU-landen die pas enkele jaren geleden tot de EU zijn toegetreden. Dat zijn dus de economische zwakkere lidstaten. Welnu, Nederland zegt te streven naar een minimum tarief en een geharmoniseerde grondslag binnen de EU. Betekent dat dan niet dat die landen worden beroofd van een kennelijk daar gewenst en benut fiscaal instrument om de eigen economie te versterken? Hoe legt deze liberale minister dit uit aan zijn collega's in die landen? Kortom, moet een voor mij wat onverwachte conclusie van deze gegevens en de geruststellende mededeling van de minister niet zijn dat Nederland zijn standpunt ter zake van die minimumtarieven en geharmoniseerde grondslag zou dienen te heroverwegen?

Deze vragen formuleerde ik voordat ik een paar dagen geleden de mededeling van de Europese Commissie over een gemeenschappelijke geconsolideerde heffingsgrondslag onder ogen kreeg. Daaruit blijkt dat de Europese Commissie in elk geval niet naar een harmonisatie van belastingtarieven streeft. Wat betekent dit nu voor het Nederlandse streven naar een minimumtarief? Dat is toch een vorm van harmonisatie. En waaruit bestaan verder de aarzelingen van de regering met betrekking tot deze mededeling? Graag krijg ik op dit complex van vragen en ook de finale conclusie een beargumenteerd antwoord van de minister. Ik ben benieuwd.

Nu zit er in het geheel van voorstellen onmiskenbaar een element van vestzak-broekzak. Immers, een forse grondslagverbreding is nodig om de lastenverlichting op te brengen. Politiek pikant daarbij is dat door de afschrijvingsbeperking voor gebouwen de sector exploitatie onroerend goed er per saldo op achteruit gaat. Dat zou -- ik kan het niet nalaten dit te signaleren -- onder het kabinet-Balkenende I stellig op LPF-verzet binnen het kabinet zijn gestuit. De Raad van State herinnert ons er nog aan dat een vergelijkbaar voorstel in het Belastingplan 2003 door een amendement-Van As is weggestemd. Deze sector ontdekt nu eerdaags dat een fiscale "subsidie", zoals die wordt genoemd in de toelichting, op het beleggen van vastgoed wordt weggenomen. Inmiddels is echter, zoals wij weten, de politieke representatie van de vastgoedsector in ons politieke bestel aanzienlijk minder prominent. Dat kan haast geen toeval zijn. De minister mag, maar hoeft hier niet op te reageren.

Tot de grondslagverbredende maatregelen behoort het aanpassen c.q. het beperken van de termijnen van de verliesverrekening. Dat is een keuze voor winstgevende bedrijven ten koste van langdurig verlieslijdende ondernemingen. Men kan dit een vorm van financieel-economisch darwinisme noemen, maar dat is misschien iets te zwaar aangezet. Het versterken van de economische dynamiek is een voldoende argument. Mij is vervolgens niet helemaal duidelijk waarom Nederland, anders dan bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk, een liquidatieverliesregeling kent, die een mogelijkheid biedt voor de import van verliezen in die situaties waarin verliesverrekening in het andere land niet meer mogelijk is. Waarom wordt hier kennelijk wel gekozen voor ruimte voor verlieslijdende ondernemingen? Wat is de reden voor deze Nederlandse welwillendheid? Welk nationaal economisch belang is hiermee gediend? Meer in het algemeen, zo erkent ook de minister in antwoord op vragen van de Raad van State, is het te rechtvaardigen dat een regeling voor groepsaftrek tot het binnenland beperkt wordt. Wat belet of belette de regering om dit wettelijk te regelen?

Wanneer de regering zelf, zoals zojuist door mij gememoreerd, het geldende recht op afschrijving van gebouwen aanmerkt als een fiscale "subsidie", dan heeft zij weinig verweer tegen de kritische kanttekeningen van de Raad van State bij de grondslagversmallende maatregelen als de invoering van de octrooibox en de groepsrentebox. De Raad noemt deze nieuwe maatregelen fiscale subsidies en vraagt dienovereenkomstig te handelen. Dat wil zeggen dat deze subsidies duidelijk als zodanig moeten worden aangemerkt en dat moet worden voldaan aan een reeks, aan een rapport van de Algemene Rekenkamer ontleende, eisen. De regering wil daar niet aan, zoals dat zeven jaar geleden in haar reactie op genoemd Rekenkamerrapport ook al bleek. Consistent is zij dus wel. Ik meen echter dat de regering zich te gemakkelijk afmaakt van de systeemkritiek van de Rekenkamer. Het schiet mij ineens te binnen dat de heer Minderman vroeg om de gehele cyclus af te ronden met een goede evaluatie en wellicht zou dit iets zijn om bij die evaluatie als aandachtspunt mee te nemen.

De Rekenkamer achtte het van belang dat de afweging om het instrument fiscale stimuleringsregeling in te zetten zorgvuldig en expliciet gebeurt. Hierbij dienen naast de voordelen ook de nadelen van de inzet van de betreffende regeling in ogenschouw te worden genomen. In ieder geval -- nu citeer ik uit genoemd rapport -- dienen hierbij aan de orde te komen:
- beperkingen in het inzicht in de belasting- en premiederving, uitvoeringskosten en administratieve lasten;
- de moeilijke beheersbaarheid van belasting- en premiederving;
- beperkingen in het inzicht in de naleving van de voorwaarden van de regeling;
- mogelijke cadeaueffecten, namelijk voor belastingplichtigen die het te stimuleren gedrag ook zonder de regeling vertoond zouden hebben.

Dit zijn mijns inziens allemaal zeer redelijke aandachtspunten. De minister loopt daar nu omheen door te melden dat beide boxen gaan behoren tot de primaire heffingsstructuur. Daarmee is het probleem keurig weggedefinieerd, maar ook niet meer dan dat. Ik wil hier toch iets meer helderheid. Of de minister ontkent ronduit dat hierbij ooit aan fiscale subsidiering zou kunnen worden gedacht -- maar zelf heeft hij die term in de stukken al gebruikt -- of hij geeft toe dat er wel degelijk sprake is van een vorm van subsidiëring en reageert dan ook op de door de Rekenkamer genoemde nadelen. Graag een duidelijk antwoord. Ook de Rekenkamer zal hierin stellig geïnteresseerd zijn.

Een geheel andere vraag hierover nog: is voldoende zekergesteld dat deze fiscale maatregelen later niet als staatssteun door Brussel zullen worden afgewezen? Collega's voor mij stelden een vergelijkbare vraag. Ik wil er overigens geen misverstand over laten bestaan dat wij deze nieuwe fiscale faciliteiten, hoe zij dan ook moeten

worden aangemerkt, wel als een interessante innovatie verwelkomen en dat geldt in het bijzonder de octrooibox.

In het verslag hebben onze fracties vragen gesteld over de voorgestelde cultuurgrondvrijstelling voor de overdrachtsbelasting. Ook ik moet nu wat technisch worden. De vragen die mij vanuit de sector waren aangereikt -- ik heb ze echt niet zelf bedacht -- zijn keurig beantwoord. Daarvoor mijn dank, maar het bepaalde mij er ook bij hoeveel toepassingsvragen kennelijk nog onbeantwoord waren gebleven. Ik vrees dat dit ook na onze behandeling nog wel het geval zal zijn en dat is helaas geen compliment voor de wetgever. Ik heb nog enkele vervolgvragen over de genoemde vrijstelling.

Ter voorkoming van misbruik van de vrijstelling wordt de eis gesteld dat de cultuurgrond nog gedurende tien jaar in de landbouw wordt gebruikt. Dat is prima, maar een betere doordenking van de praktische gevolgen is wenselijk. Ook de minister zal willen erkennen dat de redelijkheid van deze bepaling vereist dat de eigenaar het al dan niet agrarisch blijven aanwenden van de grond in eigen hand heeft zolang de agrarische bestemming tenminste gehandhaafd blijft. Echter, als binnen de termijn van tien jaar, van overheidswege, een bestemmingsplanwijziging ten uitvoer wordt gebracht en de grond feitelijk aan de agrarische bestemming moet worden onttrokken, is de eigenaar geheel buiten eigen wil de klos en moet hij toch nog die overdrachtsbelasting betalen. Is dat wel redelijk? Dezelfde vraag kan gesteld worden in het geval de grond eerder al is opgekocht door een projectontwikkelaar, die de feitelijke agrarische bestemming eerst handhaaft, maar waarbij binnen de termijn van tien jaar van overheidswege een nieuwe bestemming wordt gerealiseerd. Dat de projectontwikkelaar daar veelal zelf ook belang bij heeft doet er hier niet toe. Eigenlijk komt het er in beide gevallen op neer dat eerst de overheid intervenieert en vervolgens tegen de eigenaar van de grond -- of het nu een agrariër, verpachter, belegger of projectontwikkelaar is, doet er niet toe -- zegt dat hij nu misbruik maakt van de vrijstelling en dat hij dus aan diezelfde overheid alsnog overdrachtsbelasting moet betalen. Is dat nog wel redelijk? Ik herhaal derhalve mijn vraag c.q. suggestie in het verslag om een uitzondering op te nemen voor situaties waarin de beëindiging van de feitelijke exploitatie het directe gevolg is van overheidsingrijpen. Het zal veel te verwachten irritaties kunnen voorkomen.

Ik dank de minister voor zijn mededeling dat de vrijstelling gehandhaafd blijft als de grond binnen het kader van het landbouwbedrijf een natuurbestemming krijgt. Er doet zich hier echter nog een ander probleem voor van een wat grotere schaal. Ik doel op de situatie waarin de overheid i.c. de Dienst Landelijk Gebied gronden wil verwerven voor natuurontwikkeling ter realisering van de ecologische hoofdstructuur. Als dat gebeurt in de periode waarin nog overdrachtsbelasting is verschuldigd, zal deze dienst als eerste en enige deze belasting moeten betalen. Gevreesd moet worden dat dit de grondverwerving voor natuurontwikkeling niet ten goede zal komen. Dat zal de minister toch niet op zijn "groene geweten" willen hebben. Ook voor deze situatie wil ik hem dus vragen toe te zeggen, een uitzondering te maken voor vervreemding van cultuurgronden ten behoeve van dergelijke bestemmingen. Hoe dat moet gebeuren, laat ik graag aan hem over. Overigens begrijp ik goed dat hij dit niet in een paar dagen kan regelen.

Ten slotte heb ik nog een vraag van meer technische aard, maar voor de praktijk niet minder belangrijk. De minister merkt in de memorie van antwoord op dat de nieuwe vrijstelling feitelijk een vrijstelling onder voorwaarde is en dat de belastingschuld pas ontstaat op het moment dat niet meer aan de voorwaarde wordt voldaan. Dit roept een vraag op in relatie tot de bepaling dat overdrachtsbelasting altijd wordt berekend over tenminste de waarde van de grond, zie artikel 9, lid 1, Wet op belastingen van rechtsverkeer. Graag zou ik van de minister voor alle duidelijkheid de bevestiging krijgen dat het daarbij gaat om de waarde ten tijde van de verkrijging van de grond en niet om de waarde ten tijde van de latere beëindiging van de landbouwexploitatie.

Ik sluit af met een zeer praktische vraag. Ik heb een sterk vermoeden dat ook na onze behandeling van de wet er nog veel toepassingsvragen zullen overblijven. Mijn grootste angst daarbij is dat men daarvoor ook naar mij gaat bellen! Voor burgers is het natuurlijk vervelend wanneer zaken onduidelijk zijn en bovendien is het mogelijkerwijs ook financieel ingrijpend. Waar moeten zij heen? Verdient het wellicht aanbeveling om voor enige tijd een loket aan te wijzen waar zij met al deze vragen terecht kunnen? Ik hoop dus dat het een loket wordt waarnaar ik mensen die mij hierover bellen, met een goed gevoel kan doorverwijzen. Ik wacht met belangstelling het antwoord van de minister af op deze concrete vragen en natuurlijk ook op mijn meer algemene vragen.

*N

De heer **Schuyer** (D66): Voorzitter. Ik moet beginnen met u mede te delen dat ik ook namens de Onafhankelijke Senaatsfractie mag spreken. Verder feliciteer ik de heer Minderman namens beide fracties met zijn maidenspeech. Hij bracht naar voren dat het in een andere situatie denkbaar is dat inspecteurs scholen gaan bezoeken. In de periode 1964-1973 was ik leraar en ik kan hem zeggen dat ik in al die jaren nooit een inspecteur heb gezien. Hier spelen blijkbaar ook nog andere factoren.

Na de uitvoerige behandeling in de Tweede Kamer en de uitvoerige schriftelijke inbreng van de Eerste Kamer, ronden wij vandaag de behandeling van dit belangrijke wetsvoorstel af. Het gaat daarbij natuurlijk niet meer om de details, maar om de hoofdlijnen van het wetsvoorstel en, nog belangrijker, de visie van partijen op de gedachten die aan het wetsvoorstel ten grondslag liggen. Zoals bij wetsvoorstellen meestal het geval is, gaat het op de wijze waarop doelen worden bereikt. De doelen zelf mogen namelijk meestal op brede steun rekenen. Geen van de partijen zal tegen verbetering van het vestigingsklimaat voor bedrijven zijn, noch tegen verlichting voor het mkb of de octrooibox.

Voordat ik enige opmerkingen over het wetsvoorstel maak, wil ook ik niet nalaten om de ambtenaren dank te zeggen voor de verhelderende technische uitzetting bij de voorstellen. Deze uiteenzetting en de uiteenzetting bij het Belastingplan 2007 laten zien dat de minister over een uitstekende ambtelijke dienst kan

beschikken. Andere ministers zullen daar wel eens jaloers op zijn. Waardering dient ook te worden uitgesproken voor de vroegere staatssecretaris Wijn, die tenslotte een belangrijk deel van deze wetsvoorstellen heeft voorbereid.

De fractie van D66 kan zich goed vinden in de voorstellen. Dat zal op zichzelf geen verwondering verwekken want bij de opzet van dit wetsvoorstel was mijn partij nog regeringspartij en steunde zij de gedachten die daaraan ten grondslag ligt. Het gegeven dat het bij dit wetsvoorstel vrijwel geheel gaat om een verschuiving van lasten doordat via grondslagverbreding het bedrijfsleven zelf de kosten opbrengt, geeft wat onze fractie betreft de doorslag. Dat betekent niet dat zij ongevoelig is voor de risico's die aan dit wetsvoorstel kleven. Zowel met de vennootschapsbelasting als met de rentebox bestaat het risico dat binnen Europa fiscale concurrentie wordt bevorderd waarmee een "race to the bottom" wordt ingezet. De minister is er wat mijn fractie betreft aan gehouden om dit bij voortduring prominent op de agenda van de Ecofin te zetten. Wil de minister toezeggen dat hij zich zal inspannen om de agenda met dit onderwerp te blijven belasten?

Het is echter een illusie om te denken dat een iets ander beleid van Nederland, bijvoorbeeld het bepalen van de vennootschapsbelasting op 28,5% in plaats van 25,5%, die race zou voorkomen. Er zijn immers nu al landen die onder het voorgestelde tarief zitten. Nederland wordt door de verlaging aantrekkelijker maar nog lang niet het aantrekkelijkst. Twee jaar geleden stelde, meen ik, de heer Platvoet dat de Vpb maar één factor was in de vestigingsbeslissing van bedrijven en zeker niet de doorslaggevende factor. Als dat wel het geval was, dan zouden landen als Cyprus, Malta en Ierland de winnaars zijn en dat is niet zo. Het heeft daarom alleen zin om te vergelijken met landen die min of meer een gelijke aantrekkingskracht hebben. Binnen die groep behoort Nederland tot de landen met een lage Vpb als dit wetsvoorstel wordt aangenomen. Ook dan heeft het echter niet het laagste tarief. De minister stelt in zijn antwoord dat het CPB uitgaat van een optimaal Vpb-tarief voor Nederland van 21%. Uit al die berekeningen en discussies over het ideale tarief, lopend van 28,5% tot 21%, is de keuze voor 25,5% dus goed te verdedigen. Met dit tarief zijn wij immers volgens de Japanse maatstaf nog geen belastingparadijs.

Wij sluiten onze ogen niet voor het gegeven dat er meer moet gebeuren in de nabije toekomst dan alleen de invoering van de voorstellen die vandaag aan de orde zijn. Verlaging van arbeidskosten om de banenmotor op gang te houden, geld voor kennisontwikkeling om de aansluiting tussen bedrijfsleven en onderwijs te stroomlijnen en geld voor kinderopvang -- overigens niet alleen door bedrijven op te brengen -- om vooral vrouwen de gelegenheid te bieden om op de arbeidsmarkt te participeren, zijn kwesties die intensieve aandacht vragen. Nu de minister forse belastingmeevallers voor de schatkist heeft gemeld, die vrijwel geheel zijn veroorzaakt door hogere inkomsten bij de bedrijfsbelastingen, is er alle reden om ook daaraan te werken. Natuurlijk dient een deel te worden gebruikt ter aflossing van de staatsschuld, maar in onze ogen niet alles. Wij willen het geld niet verjubelen, zoals de minister snel geneigd is om het te benoemen, maar wij zien kansen om door gerichte besteding meer werk te genereren waardoor de belastinginkomsten toenemen. Wil de minister ook hierop reageren?

Op de opmerking van de fracties van het CDA en de VVD bij de schriftelijke behandeling dat er naast de nu gemaakte keuze nog wel wensen van een meer fundamenteel karakter blijven bestaan, antwoordt de minister dat hij daar kennis van neemt maar er nu niet op wil ingaan; de behandeling daarvan laat hij over aan zijn opvolger. Enerzijds is daar begrip voor op te brengen, anderzijds ben ik voornemens om straks bij de behandeling van het Belastingplan 2007 enkele opmerkingen te maken om de minister daarmee ook de gelegenheid te geven, een soort testament voor zijn opvolger achter te laten. Dat kan allemaal wat meer waardevrij na de verkiezingen dan ervoor.

Een en ander kan echter niet gelden voor een kwestie die met name in deze Kamer ruim de aandacht heeft gekregen -- de heer Essers is mij hierin al voorgegaan -- namelijk de belastingplicht voor overheidsbedrijven ter voorkoming van oneerlijke concurrentie. De minister heeft daarover een brief geschreven gedateerd 24 oktober 2006. Met die brief komt hij een toezegging na die gedaan is op 13 december 2005 bij de behandeling van het Belastingplan 2006 in deze Kamer. Het tijdsverloop alleen al laat zien dat het departement kennelijk geen haast heeft, want een jaar daarvoor heeft de Kamer zelfs een motie ingediend om het probleem van oneerlijke concurrentie door de overheidsbedrijven hoge prioriteit te verlenen. Ziet mijn fractie het goed dat dit in het departement kennelijk geen haast heeft? Of wordt de lange termijn veroorzaakt door het simpele feit dat de minister er eigenlijk ook geen raad mee weet? Enkel het vermelden dat gedragsregels in de Mededingingswet worden opgenomen en tot een oplossing kunnen bijdragen, is als antwoord op de gestelde problemen wel heel mager. Wil de minister nog eens uitleggen waarom hij dit vraagstuk blijkens de brief van 24 oktober doorschuift naar een volgend kabinet en dat terwijl toch meer dan een jaar geleden er door deze Kamer vrijwel unaniem aandacht voor is gevraagd en hijzelf het ook een serieus probleem heeft genoemd?

De heer **Biermans** (VVD): Voorzitter. Ik zou de heer Schuyer willen vragen of hij het prettig vindt wanneer de VVD-fractie zich aansluit bij zijn vragen.

De heer **Schuyer** (D66): Ja hoor.

De heer **Biermans** (VVD): Dan doet de VVD-fractie dat.

De heer **Schuyer** (D66): Dank u wel. Voorzitter. Wellicht is de minister nu in staat, ons iets te melden over de stand van zaken bij de rentebox en de octrooibox -- ook daarover is door anderen gesproken -- waar het gaat om de toestemming van Brussel. Ik laat de verdere behandeling van die twee uiterst technische onderwerpen graag over aan mijn collega's die er al over gesproken hebben en die er ook ongetwijfeld veel beter in thuis zijn. Wel zou ik van de minister nog eens uitgelegd willen horen wat nu precies het voordeel van die rentebox is. De kosten voor de rijkskas zijn, meen ik, 475 mln. en ongetwijfeld zal een en

ander betekenen dat de financieringsmaatschappijen in Nederland blijven of naar Nederland terugkeren, maar daar zit toch vrijwel geen werkgelegenheid aan vast? Ik vermoed dat het ook nauwelijks aanmerkelijke winst voor belastingen genereert. Kortom, wat is precies het voordeel? In NRC Handelsblad van 13 november werd een onderzoek gememoreerd van de Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen die ook nog een aspect belichtte dat wij graag door de minister becommentarieerd zouden willen horen. Daar wordt immers min of meer aangegeven dat bijvoorbeeld ook landen die ontwikkelingshulp ontvangen weer een inkomstenbron gaan missen. Als dat zo is, dan werkt dit voorstel in de wet toch eigenlijk niet goed uit. Graag commentaar hierop.

Voorzitter. De voorstellen voor het mkb steunt mijn fractie volledig. Wat mijn fractie in het bijzonder waardeert, is de evenwichtige verdeling; ten eerste tussen de grote bedrijven en het mkb en ten tweede binnen het mkb de verhouding tussen de heel kleine en de middelgrote bedrijven. Behalve rechtstreekse lastenverlichting is de verlichting van administratieve lasten ook een beleidsuitgangspunt van dit kabinet. De kansen daarop schat mijn fractie echter heel wat minder rooskleurig in, niet zozeer ten aanzien van hetgeen vandaag aan de orde is, maar in samenhang met hetgeen wij bij het belastingplan bespreken. Ik denk dan aan de gevolgen van het arrest Charles en Charles-Tijmens. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de som van het geheel voor bedrijven vermoedelijk geen administratieve lastenverlichting betekent. Het zou de minister sieren als hij inzake de administratieve lastenverlichting voor bedrijven ook zou uitgaan van het geheel aan maatregelen. Overigens, mijn fractie is natuurlijk zoals iedereen voor administratieve lastenverlichting, maar zij kan zich niet aan de indruk onttrekken dat het thema hyper modegevoelig is. Bureaucratie heeft niet zonder meer negatieve aspecten. Het zou goed zijn dat toch maar weer eens te benadrukken.

Voorzitter. De schriftelijke beantwoording inzake de dividendbelasting en de deelnemingsvrijstelling -- en ik ga nu een zin uitspreken die de heer Biermans naar de microfoon zal doen lopen om te zeggen: dit deelt de VVD-fractie niet -- was voor mijn fractie voldoende inzichtelijk. Daarom kan ik nu overstappen op de voorstellen inzake de dekking van de lastenverlichtingsvoorstellen.

Het grootste bedrag dat wordt ingeboekt, is de aanpassing van de afschrijving gebouwen tot de jaarlijks vast te stellen WOZ-waarde. Mijn fractie vindt dit een zeer juiste maatregel die eigenlijk al heel wat jaren eerder had kunnen worden genomen. Wij zijn eigenlijk vergeten bij de schriftelijke behandeling nog een technische vraag te stellen die op de WOZ-waarde betrekking heeft. Immers, er wordt nogal eens bezwaar aangetekend tegen de waardebepaling en de procedures daarbij hebben de neiging lang te duren. In ieder geval duren die langer dan een jaar. Is er in dat geval opschortende werking of wordt er geheven en naderhand op de juiste bedragen afgerekend? Voor het overige sluit ik mij graag aan bij de heer Van Middelkoop die gezegd heeft dat dit onder Balkenende I een ondenkbare regeling geweest zou zijn. Gelukkig kon dit bij Balkenende II wel.

Het tweede grote bedrag dat is ingeboekt, betreft de aanpassing van de termijnen voor de verliesverrekening. Wil de minister nog eens uitleggen hoe het bedrag van 745 mln. opbrengst nu precies berekend is? Het komt mijn fractie heel hoog voor, niet in de laatste plaats omdat het toch voornamelijk om een verschuiving van inkomsten gaat naar een eerder moment. Dat levert natuurlijk een voordeel op, maar later wellicht toch weer minder inkomen. Ons is de berekening gewoonweg niet duidelijk. Vandaar dat wij graag willen dat de minister dat nog eens uitlegt.

Vergeleken bij deze twee grote posten is de rest aanmerkelijk minder omvangrijk. De praktijk zal aangeven waar aanpassingen nodig zullen blijken. Echter, op een punt is dat nu al wel aan te geven. Een afschrijving van computers in vijf jaar lijkt met de huidige stormachtige ontwikkeling van de technische mogelijkheden echt veel te veel. Het is een detail, maar wel een die tot veel conflictstof aanleiding kan geven. Wil de minister dit toch niet eens heroverwegen? Het is naar het ons voorkomt eenvoudig onjuist om computers op hetzelfde niveau af te schrijven als bijvoorbeeld bureau-inventaris. Je kunt beter dat nog iets verlengen en het andere iets verkorten. Eenzelfde opmerking zou te maken zijn over de afschrijving van goodwill in tien jaar! Anderen hebben hier ook al op gewezen. Maar daarbij hebben wij tenminste niet te maken met vervangingsinvesteringen.

De voorstellen inzake het winst nemen op onderhanden werk hebben bij de schriftelijke voorbereiding geleid tot een aantal vragen die naar tevredenheid zijn beantwoord. De opbrengst waarmee gerekend wordt, komt ons hoog voor omdat in het geheel geen rekening wordt gehouden met het gegeven dat juist bij onderhanden werk ook tegenvallers kunnen optreden. Het Oudhollandse spreekwoord van de huid, de beer en het schieten wordt wel een beetje geweld aangedaan. De beantwoording door de minister heeft ons echter wel duidelijk gemaakt dat moeilijk vol te houden is dat de maatregel tot liquiditeitsproblemen bij bedrijven kan leiden, zoals ons door belanghebbenden werd gesuggereerd. Daar was het ons bij de vragen in eerste instantie om te doen.

Voorzitter. Wij zien de beantwoording met belangstelling tegemoet.

*N

De heer **Kox** (SP): Mevrouw de voorzitter. Twee weken voor 5 december en twee dagen voor de verkiezingen is het al pakjesavond voor het bedrijfsleven. Verlaging van de vennootschapsbelasting, winstvrijstellingen, een luxe rentebox en nog veel meer vinden de ondernemers straks in hun schoentje, alles bij elkaar voor zo'n 500 mln. volgens de ene telling en 730 mln. volgens de andere telling. In ieder geval gaat het om veel geld.

Stel je voor dat wij dat geld niet aan 's lands ondernemers zouden geven, maar over twee weken als verrassend extraatje in de schoen zouden stoppen van de 460.000 kinderen die nu in een rijk land in armoede moeten opgroeien. €1000 voor ieder van hen voor nieuwe kleren, schoolboeken, de contributie van een voetbalclub, een reisje naar het Land van Ooit. Kortom, het is maar

waaraan je voorrang wenst te geven als je Sinterklaas wilt spelen.

Trouwens, dankzij het voorstel van Rita Verdonk om gezichtsbedekkende attributen voortaan te verbieden, kunnen wij nu zien hoe Sinterklaas er echt uitziet: als Gerrit Zalm, onze minister van Financiën, 's lands schatkistbewaarder, de man van zuinigjes aan, dan breekt het potje niet. Dat juist hij nu, twee dagen voordat hij demissionair wordt, nog zo kan uitpakken! Ik kan mij al helemaal voorstellen hoe "Dank u, Sinterklaasje" wordt gezongen met warme stemmen in de directiekantoren van onze bedrijven. Het zijn allemaal blije directeuren, dank zij Sinterklaas Zalm! Lang, lang geleden diende de VVD-fractie aan de overkant een motie in om de regering uit te nodigen om na de sanering van de regels inzake de inkomstenbelasting, ook de regels voor de vennootschapsbelasting en alles daaromheen te saneren. Ook in deze Kamer riepen de liberalen daar om. De heer Biermans heeft ons er nog even aan herinnerd. Ere wie ere toekomt. Dit had de uitkomst van die veranderingen moeten zijn, maar is dat toch geenszins geworden. Ik ga vandaag niet alle elementen uitputtend nalopen; dat is aan de overkant al gedaan. Hier moeten wij een generaal oordeel over het doel, de richting en de kwaliteit van dit wetsvoorstel vellen.

Mijn fractie denkt dat dit wetsvoorstel aan de ene kant tekortschiet en aan de andere kant doorschiet. Zij is van mening dat ondanks aanname van dit voorstel het niet eenvoudig voor eenvoudige ondernemers wordt om onze belastingregels te begrijpen. In die zin lost deze wet weinig op voor ondernemers die liever ondernemen dan formulieren invullen of met belastinglobbyisten praten. De regels blijven ingewikkeld voor de eenvoudigen en de mazen blijven groot voor diegenen die ze weten te vinden. Dat blijkt ook uit het feit dat de minister erkent dat later bijvoorbeeld het effectieve tarief van de vennootschapsbelasting lager zal liggen dan het nominale tarief, net zoals nu het geval is. Nu scheelt dat een paar procenten. Wat is het beeld tussen waan en werkelijkheid op dit vlak volgens de minister?

Uit de Handelingen van de Tweede Kamer heb ik begrepen dat de VVD-fractie erg blij is, al is dit voorstel niet wat de VVD-fractie enkele jaren geleden vroeg. "De minister is ruimschoots tegemoetgekomen aan de wensen van de VVD", valt daarin te lezen. Dat mag gezegd worden als je voor jouw doelgroep 0,5 mln. aan lastenverlichting binnenhaalt. Mijn complimenten aan de liberalen. Hun aanvankelijke vrees dat de regering de regels zou saneren zonder de lasten te verlichten, is volstrekt verdwenen. De VVD-woordvoerder in de Tweede Kamer noemde dat liberale schrikbeeld nog "een sigaar uit eigen doos" en collega Biermans "budgettaire neutraliteit". Dit is een ander schrikbeeld voor de hedendaagse liberaal, zo heb ik begrepen. De vrees is in ieder geval verdwenen door het uiteindelijke voorstel, dat in de woorden van de liberalen aan de overkant een mooi pakket met lastenverlichting van 500 mln. voor de bedrijven is. Wie ben ik om zo'n conclusie te ontkennen? Het is een mooi pakket voor de bedrijven. Het brengt ons hier alleen in een lastig parket. Wij delen namelijk miljoenen uit zonder enige garantie op effectiviteit. Hadden wij niet beter staatsloten kunnen kopen? Wil de minister mij anders als 's lands rekenmeester uitleggen welke resultaten hij zeker weet te kunnen boeken voor deze toch ruime geste aan het bedrijfsleven? Natuurlijk zal de minister erop wijzen dat bij navraag 30% van de ondernemers zegt dat het fiscale klimaat, dus zowel het tarief als de regelgeving, het ondernemen in Nederland het meest belemmert. Dat klinkt indrukwekkend, maar als je het omdraait staat er gewoon dat 70% van de ondernemers ons fiscale klimaat niet als de meest belemmerende factor ervaart. Wil de minister ons vertellen waarmee die 70% ondernemers, die niet zo hard over onze belastingen klagen, wel zitten? Is het dan ook niet veel beter om die 500 mln. die nu zomaar de schatkist uit fladderen, gericht te investeren in zaken waarop ondernemers stuiten? Moet niet voor mogelijk worden gehouden dat wij ondernemers een veel groter plezier doen door ons onderwijs, met name ons beroepsonderwijs, drastisch te verbeteren, de jaarlijkse uitval op het vmbo van 50.000 aanstaande arbeidskrachten te beëindigen en de anderszins uitvallende arbeidskrachten beter bij te scholen, zodat we een einde maken aan onze dalende positie op de onderwijsranglijsten van de OESO? Zouden die ondernemers niet veel liever zien dat wij ons openbaar vervoer bij de tijd brachten of de veiligheid op straat verbeterden of echt ruimte maakten voor innovatie? Kan al dat geld niet veel beter worden besteed aan het bieden van meer kansen aan starters in plaats van dat uit te delen aan ondernemingen die te veel verdienen om nog echt creatief te hoeven zijn? Dit zijn zo maar wat vragen. Ik hoor het wel. Zouden dit soort gerichte investeringen structureel niet veel meer effect hebben dan al dit ongerichte strooigoed van nu? Geldt dat niet temeer daar de minister nu ook nog erkent dat slecht voorbeeld snel doet volgen, met andere woorden: nu al weten wij dat onze verlaging van de vennootschapsbelasting heel snel door andere Europese landen gevolgd zal worden, waardoor de relatieve voorsprong die wij met deze duik van de vennootschapsbelasting nemen, snel zal wegebben, zoals het Centraal Planbureau al becijferd heeft? Is hij het ook met mij eens dat dit uiteindelijk betekent dat wij Europabreed de particuliere rijkdom en de publieke armoede vergroten door dit soort race-to-the-bottommaatregelen?

Is het verder juist dat deze verlaging niet meer dan een tussenstap is, als het aan deze minister ligt, en dat ook hij, net als zijn partijgenoot Biermans, denkt dat 20% of 21% nog veel beter zou zijn voor onze economie? Kan de minister mij uitleggen waarom wij juist nu, nu het naar zijn zeggen zo geweldig goed gaat met de economie en de winsten zich opeenhopen, met name bij de multinationals die hij met dit voorstel zo wil plezieren, van rijkswege nog eens 0,5 mld. bovenop de hoop moeten gooien? Wij staan toch alweer zes met stip op de Business Competitiveness Index dit jaar, als ik het goed heb begrepen? Wat vindt hij van de Duitse kritiek op dit soort belastingvoorstellen? Begrijpen de Duitsers het weer niet, of hebben zij toch wel een punt? Wat vindt hij van de vraag of wij niet toch zouden moeten inzetten op meer samenwerking en coördinatie, in plaats van op belastingconcurrentie binnen de Europese Unie?

Ik weet het, het past bij de liberale visie "hoe meer vrijheid en hoe minder belasting, hoe gelukkiger de liberaal en de ondernemer". Ik weet ook dat het een diep

liberaal geloof is dat wat goed is voor de ondernemer ook goed is voor de samenleving. Dus begrijp ik wel het verlanglijstje dat collega Biermans hier zo-even nog op tafel legde, maar ik werd er toch wel even stil van. Dat wil wel iets zeggen voor mij! Dit pakket was al mooi, zeiden de liberalen hier en aan de overkant, maar toch legt de heer Biermans hier nog kort voor de vijfde december het verzoek op tafel om de vennootschapsbelasting nog verder te verlagen met 10% en om de dividendbelasting af te schaffen. Wat dacht u van de WOZ? Kan die ook weg? En, Sinterklaas, kan de overdrachtsbelasting alstublieft ook worden afgeschaft? Net als de successiebelasting? Als Sinterklaas bij collega Biermans langs is geweest, is er voor alle andere kinderen van Nederland helemaal niets meer over! Gelukkig herinner ik mij uit de tijd dat ik ook kind mocht zijn dat degenen die heel veel vragen werden overgeslagen en in de zak naar Spanje moesten. Adios, amigo Biermans!

De heer **Biermans** (VVD): Ik kan u geruststellen. Wanneer ik zo veel krijg, deel ik bijna alles uit!

De heer **Kox** (SP): Onder de armen, zeiden sommigen dan, links en rechts! Ik heb begrip voor het verlangen van de heer Biermans. Ik geloof oprecht dat hij denkt dat wat goed is voor de ondernemer goed is voor de samenleving. Dat kan waar zijn, maar het kan ook niet waar zijn. Zijn partijgenoten in deze Kamer delen zijn geloof en daar wil ik niet aan komen, maar het verbaast mij wel dat ook het christendemocratisch deel van deze senaat zo wegloopt met deze sinterklaaspolitiek. Sinterklaas was toch een rooms heilige, die toch vooral deed aan eerlijk delen op sinterklaasavond? Ik hoor nu avond aan avond christendemocratische politici uitleggen dat het verschil tussen CDA en VVD is dat het CDA niet alleen goed voor de rijken wil zijn maar ook voor de armen. En dat het CDA niet alleen wil hervormen maar ook wil investeren. De minister hoort dat ik goed luister naar zijn televisieoptredens. Gisteravond was het deze minister die minister Wijn ervan beschuldigde dat het CDA na 22 november aan het uitdelen zou slaan. Zou dan juist dit wetsvoorstel niet door de christendemocraten aangegrepen moeten worden om het spreekwoord "de pot verwijt de ketel dat hij zwart ziet", weer eens tevoorschijn te halen? Hier is toch een liberale Sinterklaas aan het strooien en niet aan het investeren? Of begrijp ik het niet goed?

Zoals gezegd: dit wetsvoorstel doet niet waarvoor het aanvankelijk in de steigers werd gezet, namelijk ons belastingstelsel eenvoudiger maken. Het doet wel waarvoor wij vanaf het begin bevreesd waren, namelijk geld uitdelen aan mensen en bedrijven die al niet te klagen hadden. In die zin lijkt het een beetje op de vorige sanering van belastingregels, nog onder minister Zalm en staatssecretaris Bos. Het is goed om er in deze dagen aan te herinneren hoe innig zij ooit met elkaar waren. Ook toen bleek saneren vooral uitdelen van groot geld te zijn. Daarvan hebben wij achteraf toch breed geconstateerd dat dat toch wel een tandje minder had gekund. Hebben wij daar dan geen lering uit getrokken? Had het niet wat minder gekund, zeker met de ervaringen uit het verleden?

Dit wetsvoorstel zit naar de mening van mijn fractie vol foute keuzes en gemiste kansen. Foute keuzes zijn bijvoorbeeld de verlaging van de dividendbelasting en de invoering van een groepsrentebox.

De heer **Essers** (CDA): Het is mooi om over Sinterklaas te praten, maar ik geloof daar niet meer zo in. Waar staat u nu eigenlijk voor? Stel dat ons tarief voor de vennootschapsbelasting het hoogste is van de Europese Unie. Waar zou de heer Kox dan staan? Hij doet net alsof dit wetsvoorstel nul werkgelegenheid oplevert, maar als wij niets zouden doen, verliezen wij het moment om te reageren op wat er in Europa aan de hand is. Wij moeten ervoor zorgen dat het bedrijfsleven, dat werkgelegenheid in Nederland creëert, hier blijft en dat er werkgelegenheid naar Nederland komt. De heer Kox breekt alleen maar af. Dat is zijn goed recht, maar wat hij stelt hij er tegenover?

De heer **Kox** (SP): Ik heb een heleboel vragen aan de minister van Financiën gesteld, omdat ik vind dat hij met zijn geld beter andere dingen had kunnen doen. De heer Essers mag daaruit afleiden dat dit mijn alternatieven waren. Vroeger waren die bij de christendemocraten overigens totaal normaal. Zo deed men het in dit land. Er was sprake van een hoog tarief voor de vennootschapsbelasting, maar er werd ook gezorgd voor een goed investeringsklimaat. Dat waren de hoogtijdagen, de VOC-dagen van deze samenleving na de Tweede Wereldoorlog. Toen kon dat. De heer Essers zegt anderzijds: Stel dat wij het hoogste tarief hadden. Als wij het hoogste tarief hadden en de andere landen dus een lager tarief, zou ik als minister van Financiën voorstellen om ons tarief te verlagen. Dat probleem speelt echter niet, want wij hebben straks de laagste tarieven. In vergelijking met de landen waarmee wij moeten concurreren -- laten wij ons niet vergelijken met Malta en Cyprus -- hebben wij de laagste tarieven. De minister heeft aangegeven dat dit expres gebeurt, omdat wij dan een relatieve voorsprong krijgen. De andere landen zitten nu echter met de vraag, omdat onze tarieven omlaag gaan, of zij hun tarieven ook moeten verlagen. Mijn stelling is dat dit leidt tot meer particuliere rijkdom en meer publieke armoede. Ik vind dat geen verstandig beleid. Er zijn tijden geweest dat christendemocraten dat ook helemaal niet verstandig vonden.

De heer **Essers** (CDA): Als dit wetsvoorstel wordt aangenomen, hebben wij exact het gemiddelde tarief in de Europese Unie. Wij kunnen niet meer volhouden dat wij ons alleen willen meten met landen als België, Duitsland, Frankrijk en Engeland. De landen binnen de EU groeien steeds meer naar elkaar toe. De fiscale factor wordt in toenemende mate de onderscheidende factor. Wij kunnen niet meer zeggen dat wij ons niets gelegen laten liggen aan Malta, Cyprus, of andere landen. Wij zullen ervoor moeten zorgen dat wij ook met die landen concurrerend blijven, want ook die landen werken aan andere vestigingsfactoren.

De heer **Kox** (SP): Wij moeten daar uiteraard naar kijken. We moeten niet doen alsof wij blind zijn. De heer Essers stelt dat onze tarieven gemiddeld zijn en dat wij dus heel goed moeten kijken naar Estland, Letland en Cyprus. Die landen moeten echter ook goed kijken naar wat wij hier hebben aan al die dingen die zij missen. Ik zei zojuist dat

30% van de ondervraagden in een enquête stelt dat ons fiscale stelsel de grootste belemmering is. De andere 70% noemt echter andere factoren. De belasting is een onderdeel van het vestigingsklimaat, maar slechts één onderdeel. Cyprus haalt onze ondernemingen daar echt niet naar toe. De heer Essers moet ons niet angstig maken. Bedrijven uit die landen komen hier naar toe. Mittal Steel zit hier en niet op Cyprus en ook niet op Malta. De Airbus is niet naar Estland gegaan. Die zit hier, in Aalsmeer.

De heer **Essers** (CDA): Er zijn ook veel voorbeelden te geven van bedrijven die ons land hebben verlaten, vanwege de fiscale factoren. In landen als Oostenrijk of Luxemburg hebben ze dezelfde vestigingsfactoren. Daar moeten wij ons ook iets aan gelegen laten liggen.

De heer **Kox** (SP): Dat klopt, want zelfs de Rolling Stones hebben uitgevonden dat ze beter in Nederland dan in Litouwen kunnen zitten.

De heer **Essers** (CDA): De Rolling Stones hebben helemaal niets aan dit voorstel. Je hebt alleen maar iets aan dit voorstel als je winst maakt. De brievenbusmaatschappij waar de heer Kox op doelt, maakt geen winst. Die maakt gebruik van de deelnemingsvrijstelling. Die heeft hier niets aan.

De heer **Kox** (SP): In dit voorstel, in deze algehele herziening van hoe wij omgaan met belastingen voor bedrijven, hadden wij daar iets aan moeten doen. Dat was ook het aanvankelijke verzoek van de VVD-fractie aan de overkant, maar daar doen wij allemaal niets mee. Dat laten wij allemaal in stand. Ik heb voorstellen gedaan over hoe het geld beter zou kunnen worden uitgegeven. Wellicht klinken die de heer Essers revolutionair in de oren, maar het was ooit CDA-politiek. Het was heel normaal. Dat deden wij zo. Wij gaven geen grote bakken geld ongericht weg. Wij besteedden die aan een investeringklimaat dat de beste ondernemers hiernaartoe trok.

De heer **Essers** (CDA): De CDA-politiek is ook altijd geweest dat sprake was van een fiscaal klimaat dat kon concurreren met het buitenland. Dat beleid is na de Tweede Wereldoorlog ontstaan en is bewust ingezet door de kabinetten uit die tijd. Ik herken mij helemaal niet in het historische beeld van de heer Kox.

De heer **Kox** (SP): Dat is wel terecht, maar nu duiken wij er onder. De Duitse regering, toch de ideologische verwanten van de heer Essers, vraagt wat de Nederlandse regering nu doet. Dat is toch niet solidair? Zo moet het toch niet? Maar wij zeggen dan dat ze het in Estland ook doen. Dat vind ik een fout beleid, maar de heer Essers is meester over zijn eigen ideologie. Ik herinner hem alleen aan het verleden, toen christendemocraten op dit punt een ander beleid voerden.

De heer **Leijnse** (PvdA): Ik ben blij dat de heer Essers in zijn interrupties de race to the bottom duchtig heeft geïllustreerd, door eerst Cyprus en Malta te noemen en later ook nog Luxemburg, als landen waar wij ons aan zouden moeten spiegelen. Het probleem is natuurlijk dat wij tegenwoordig die landen als referentiekader gebruiken.

De heer Kox is aan het woord, dus ik wilde een vraag aan hem stellen, over zijn eigen opvattingen. Wat is de portee van zijn aanval op het wetsvoorstel? Vindt hij dat het algemene tarief van 29,5% eigenlijk niet verlaagd moet worden? Heeft hij een ander tarief in gedachten? Hoe kijkt hij aan tegen het maatregelenpakket voor de grondslagverbreding, vooral de maatregel ten aanzien van het onroerend goed?

De heer **Kox** (SP): Als ik ze allemaal moet opnoemen, wordt het wellicht wat veel, maar wij zijn tegen de tariefverlaging. Die is niet nodig. Daarmee wordt nog meer op de grote hoop gedeponeerd. Die wordt toch al groter. Het is niet goed voor onze economische ontwikkeling om dat nu te doen. Wij kunnen dat geld beter voor andere dingen gebruiken, zoals voor gerichte maatregelen ter verbetering van ons investeringsklimaat en van ons algemene klimaat. Ik heb ze genoemd. Ik ben het ook niet eens met het voorstel van de PvdA om ergens tussen de 25,5% en het huidige tarief in te gaan zitten. Dat is wel een beter voorstel dan andere, maar het is niet nodig.

In het wetsvoorstel is een aantal alleszins redelijke maatregelen opgenomen. Ik vind het een goed idee dat op een aantal punten beter wordt omgesprongen met de kleinere ondernemers. Het idee van de octrooibox is voor mij erg ingewikkeld en misschien niet alleen voor mij. Het biedt in ieder geval wel enig perspectief om creatieve ondernemers naar ons land te halen. Dat is creatief gevonden door de minister en zou het voordeel van de twijfel kunnen krijgen. Ik vind de groepsrentebox ook een heel creatieve vondst, maar het heeft, plat gezegd, wel iets van laaienlichterij. Er wordt belastinggeld bij anderen weggehaald naar Nederland. Dat vind ik niet zo heel eerlijk.

De verlaging van de dividendbelasting vind ik een slecht idee. Wij kunnen dat geld veel beter gebruiken om de Nederlandse economie echt te ontwikkelen, door te investeren in onderwijs, in de infrastructuur en het openbaar vervoer. De heer Leijnse weet dat ook, want voor de PvdA was het altijd staand beleid om het zo te doen en geen algemene lastenverlichting te geven. Dat werd ineens even wel gedaan toen Wouter Bos staatssecretaris onder deze minister werd, maar dat zullen wij maar weer vergeten.

Het voorstel bevat naar mijn mening een aantal foute keuzes en gemiste kansen. Ik zei al iets over de foute keuzes, het voorstel voor de groepsrentebox, voor zover ik dat begrijp. Ik denk dat het vooral is bedoeld om hoofdkantoren van buitenlandse bedrijven naar Nederland te lokken. Wij doen iets leuks met de leningen en de rente over leningen die zij aan hun buitenlandse dochters geven. Ik weet niet of dat wel zo chic is en of wij niet de grenzen van de moraliteit van het belastingrecht opzoeken.

Ik had ook graag in een algemeen voorstel iets gezien om om te gaan met belastingen en heffingen op ondernemingen, op alle postbusondernemingen in Nederland. Het is toch wel erg vreemd dat in een eenvoudig pand op de Herengracht of de Keizersgracht soms tientallen of honderd ondernemingen te vinden zijn. Die zitten daar alleen maar om geld te verdienen. Ik zou willen dat Nederland zou vaststellen dat het ons wat geld oplevert, in bepaalde sectoren best veel geld, maar dat het

een beetje gênant is om geld te krijgen dat aan andere overheden onthouden wordt. De Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen heeft dit in beeld gebracht en dit zou toch ten minste enige heroverweging behoeven. Als wij zo omgaan met anderen, mogen wij niet gaan mopperen als zij dat op een gegeven moment ook met ons gaan doen. Ik begrijp best dat ook voor ministers van Financiën het hemd nader dan de rok is, maar het zou toch als enigszins banaal aangemerkt moeten worden als Nederland bij dit soort zaken mondiaal in rijtjes met vooral exotische Caribische eilanden werd geplaatst, waar de overheid faciliteiten biedt om de belastingregels van andere overheden te ontwijken.

Ik ben realist en ik pleit er niet voor, onze "voorsprong" op dit punt via rigide wetgeving plotsklaps te laten verdwijnen, maar ook als het om belastingregels gaat, mag moraliteit toch in ieder geval wel enige rol spelen? Ik had in dit verband nog een vraag over de wetgeving in Japan, maar daarover hebben wij inmiddels al gesproken en ik neem aan dat de minister nog wel zal reageren op de vraag of de Japanners wel zoveel te verwijten is als zij in dit geval voor hun gerechtvaardigde eigenbelang opkomen.

Dit wetsvoorstel is niet geworden wat het had moeten zijn. Wij saneren niet, maar strooien met dit wetsvoorstel en wij houden de onevenredige voordelen voor grote, veelal buitenlandse bedrijven ten opzichte van kleine binnenlandse bedrijven overeind. Met dit wetsvoorstel wordt de tweedeling tussen kleine binnenlandse ondernemers en grote buitenlandse ondernemers niet verminderd, er wordt ongericht geld uitgedeeld in plaats van gericht geïnvesteerd in verbetering van het ondernemingsklimaat. Dit wetsvoorstel is een vluggertje dat nog snel door deze Kamer gejast moet worden omdat de liberalen -- niet ten onrechte -- vrezen dat na 22 november hun rol in de Nederlandse politiek een stuk minder groot zal zijn dan in de afgelopen twaalf jaar. Ik begrijp de haast van minister Zalm en ik begrijp de druk die de liberalen ondervinden, maar toch zou ik graag zien dat de Kamer hier niet voor wijkt, dit wetsvoorstel werkelijk op zijn merites beoordeelt en het niet overhaast tot wet promoveert. Desalniettemin zie ik met belangstelling uit naar de antwoorden van de minister op mijn vragen, zeker nu dit wellicht zijn allerlaatste wetsvoorstel van grote importantie is. Nu al zullen wij hem herinneren als een groot minister; het probleem lag niet zozeer bij hem als wel bij de kabinetten waarvan hij deel uitmaakte…

De beraadslaging wordt geschorst.

*B
!Vreemdelingenwet!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Vreemdelingenwet 2000 ter implementatie van de richtlijn nr. 2003/109/EG van de Raad van de Europese Unie van 25 november 2003 betreffende de status van langdurig ingezeten onderdanen van derde landen (PbEU 2004, L16) (30567).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Middel** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik begin met een opwarmertje, een actueel geluid uit de praktijk, namelijk een e-mail van het Inspraakorgaan Turken in Nederland met de tekst: "Wij krijgen veel telefoontjes en e-mails over de EU-verblijfsvergunning. In de brief van de IND staat de volgende rare zinsnede: Als u de verschuldigde leges niet betaalt, kan dat verstrekkende gevolgen voor u hebben. In het uiterste geval eindigt uw verblijfsrecht en moet u Nederland verlaten." Ik heb een afschrift voor de minister indien zij daar prijs op stelt.

Dit baart veel mensen zorgen, want het verblijfsrecht in Nederland kan natuurlijk nooit ophouden als de Europese verblijfstitel niet wordt verstrekt. Kennelijk voelt de IND zich zo zwak op het punt van de leges, dat hij per brief dit soort loze dreigementen uit om betrokkenen tot betaling te dwingen van een bedrag waartoe zij niet eens verplicht zijn. Bovendien realiseert de IND zich kennelijk niet wat het ontvangen van dit soort dreigementen, mogelijke uitzetting uit Nederland, van de overheid voor de betrokkenen betekent. Uitzetting wegens niet betalen van leges is volgens het Nederlandse recht en het EG-recht niet toegestaan. Het gaat om mensen die al lang of zeer lang legaal in Nederland verblijven. Bovendien gaat het om de implementatie van de EG-richtlijn die de integratie van langdurig ingezetenen probeert te bevorderen. Deze standaardbrief van de IND bevordert dus eerder het tegendeel. De stelling van de regering dat de lidstaten alles mogen doen wat de richtlijn niet expliciet verbiedt, is volgens de PvdA-fractie even onjuist als de stelling dat de regering alles mag wat de wet niet expliciet verbiedt. De legesheffing is in feite het verkapt invoeren van een extra voorwaarde zonder grondslag in het Europese recht. Kan de minister toezeggen dat bij de legesheffing wordt aangesloten bij de hoogte van de legesheffing in de Unie voor burgers en hun familieleden? Ik verwijs daarbij naar richtlijn 2004/38/EG.

Het antwoord van de minister in de memorie van antwoord over de informatievoorziening aan potentiële tot de EG-status gerechtigden is ontwijkend. De toezegging van de minister om de houder van een verblijfsvergunning van onbepaalde duur -- ik praat dan over regulier -- bij de vernieuwing van de verblijfsdocumenten te wijzen op de status van langdurig ingezetenen, is in veel gevallen een wassen neus. De verblijfsdocumenten zijn vijf jaar geldig. Het kan in veel gevallen dus nog jaren duren voordat iemand bericht krijgt. Wat verhindert de minister om nu reeds aan alle houders van die permanente verblijfsvergunning een kennisgeving te sturen? Met andere woorden, het is dus een heel magere overgangsregeling, zeker gezien het feit dat de minister beschikt over geautomatiseerde bestanden met alle gegevens van de betrokken personen. Kan de minister toezeggen dat alle vreemdelingen die thans in het bezit zijn van een verblijfsvergunning voor onbepaalde duur, worden gewezen op de mogelijkheid om de status van langdurig ingezetenen aan te vragen? Tevens vraag ik haar om ook toe te zeggen dat houders van een vergunning voor bepaalde duur regulier na vijf jaar door de IND expliciet

zullen worden gewezen op de mogelijkheid om de status van langdurig ingezetenen aan te vragen.

De inburgering heeft een raakvlak met het wetsvoorstel dat wij straks behandelen. In het nader verslag van deze Kamer bij het wetsvoorstel inburgering wordt uitgebreid op dit onderwerp ingegaan. Daarom beperk ik mij tot een kanttekening. De bewering dat bij het verkrijgen van de status van langdurig ingezetene, waarbij het gaat om mensen die hier al meer dan tien jaar zijn, in de tweede lidstaat opnieuw een inburgeringsvoorwaarde gesteld mag worden en dat dit perfect in het systeem past -- het zijn de woorden van de minister -- is op z'n zachtst gezegd eenzijdig. Er is een aantal argumenten aan te voeren tegen deze stelling. Allereerst is het niet noodzakelijk dat de status van langdurig ingezetene in de tweede lidstaat wordt verleend onder dezelfde voorwaarde als bij de voorafgaande verlening in de eerste lidstaat. Daar komt bij dat de integratievoorwaarde een facultatieve bepaling is. In de preambule (nr. 23) staat niet voor niets "onder voorwaarden vergelijkbaar met die van de eerste lidstaat". Kan de minister toezeggen dat bij de verwerving van de status van langdurig ingezetene in de tweede lidstaat geen integratievoorwaarde of verplichting tot het volgen van taallessen wordt gesteld, omdat dit in strijd is met de richtlijn?

Bij de implementatie is niet duidelijk waarop de minister haar uitspraak baseert dat er geen onderdanen van derde landen zijn die schade hebben geleden als gevolg van de niet-tijdige implementatie. Bedacht moet worden dat een niet-implementatie niet alleen potentiële langdurig ingezetenen in Nederland betreft, maar ook in alle andere lidstaten wat betreft de uitvoering van de verblijfsrechten in Nederland. Daarom vraag ik de minister namens de fractie van de Partij van de Arbeid waarop zij haar stelling baseert dat door de niet tijdige implementatie geen schade is geleden. Op welke wijze zal de minister eventuele eisen om schadevergoeding behandelen?

De heer **Van de Beeten** (CDA): Hoe verdedigt de heer Middel de uitleg dat overweging nr. 23 in combinatie met het bepaalde in lid 2 van artikel 5 met zich brengt dat een tweede land van verblijf geen inburgeringseisen zou mogen stellen? Ik lees dat noch uit de tekst van overweging nr. 23 noch uit de tekst van artikel 5, lid 2 van de richtlijn. Artikel 5, lid 2 legt toch geen enkele beperking op? Daarin wordt toch niet gezegd dat het stellen van inburgeringseisen alleen maar mag worden toegepast door het eerste land van verblijf?

De heer **Middel** (PvdA): Ik heb gezegd dat er een aantal argumenten tegen die stelling is aan te voeren en dat de inburgering facultatief is.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Wat zijn de argumenten van de heer Middel op dit punt?

De heer **Middel** (PvdA): Het is niet verboden maar het is ook niet verplicht. Het moet niet omgedraaid worden en dat gebeurt wél in de redenering van de minister.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B
!Bevordering eigenwoningbezit!

Aan de orde is de gezamenlijke behandeling van:

- het Voorstel van wet van de leden Duivesteijn en Hofstra tot wijziging van de Wet bevordering eigenwoningbezit (verruiming en vereenvoudiging van de werking van de Wet bevordering eigenwoningbezit) (29917);

- het Voorstel van wet van de leden Hofstra, Van Bochove en Verdaas tot wijziging van het Voorstel van wet van de leden Duivesteijn, Hofstra en Van Bochove tot wijziging van de Wet bevordering eigenwoningbezit (verruiming en vereenvoudiging van de werking van de Wet bevordering eigenwoningbezit) (30837).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Meindertsma** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik beschouw het als een voorrecht dat ik bij de behandeling van dit wetsvoorstel het woord mag voeren en dat mede mag doen namens de fracties van het CDA, de VVD, de SP, GroenLinks, de SGP, de ChristenUnie en ook namens D66. Kom er eens om, in deze tijd! De achtergrond van deze eensgezindheid wordt gevormd door de behandeling van het oorspronkelijke wetsvoorstel in het najaar van 2000 en door de motie-Baarda die toen bijna Kamerbreed is aangenomen en door mij meeondertekend. Als de heer Baarda nog deel had uitgemaakt van deze Kamer, zou hij ongetwijfeld het woord hebben gevoerd.

De behandeling en het plenaire debat in de Eerste Kamer moeten de toenmalige initiatiefnemers niet gemakkelijk zijn gevallen, want alle woordvoerders waren kritisch tot zeer kritisch over de wet. De initiatiefnemers, de een meer dan de ander, konden hun ongenoegen over de rol die de Eerste Kamer vervulde nauwelijks verbergen. Als er een initiatiefwet met ruime meerderheid in de Tweede Kamer wordt aangenomen, hoort de Eerste Kamer het daar toch zonder uitvoerige discussie mee eens te zijn, zo bleek in woord en gebaar uit de houding van de toenmalige initiatiefnemers.

Datzelfde gevoel en diezelfde gedachten moeten de erfopvolgers van de eerste initiatiefnemers, met de heer Hofstra nog één dag als continue factor, de afgelopen maanden ook bekropen hebben. Zolang er echter een Eerste Kamer is, zal deze zich naar haar aard moeten richten op de kwaliteit van wetgeving, op de rechtmatigheid, op de doelmatigheid en op de uitvoerbaarheid, om maar eens een paar hoofdpunten te noemen. Daarin is de belangrijkste bestaansgrond van de Eerste Kamer gelegen. Kijken naar de kwaliteit van wetgeving, naar de relatie tussen beleid en uitvoering, naar wat er aan voorafging: dat deden wij in het najaar van 2000 en dat doen wij nu, in het najaar van 2006, opnieuw.

In het najaar van 2000 constateerden bijna alle fracties in dit huis, ongeacht de partijpolitieke achtergrond, dat het doel van de wet sympathiek oogde, maar dat die naar alle waarschijnlijkheid qua uitvoering tot mislukken gedoemd was. Wie zou er immers op tegen kunnen zijn dat wij een eigendomsneutraal woningbeleid mogelijk maken, want dat was toch het achterliggende doel? Ongeacht het inkomen zou ieder huishouden de vrije keuze moeten hebben om te huren of te kopen. Het zou niet zo moeten zijn dat lage inkomens geen keuzevrijheid hadden en daarom aangewezen zouden zijn op huurwoningen, terwijl hogere inkomens wel de keuze hadden tussen huur en koop. Met die achtergrond naast het instrument huursubsidie het instrument koopsubsidie introduceren en wettelijk verankeren, leek een interessante gedachte en qua doelstelling het steunen zeker waard.

Daarna hebben wij de doelstelling van het beleid in relatie tot de uitvoering bezien. Waren de voorwaarden om met behulp van subsidie te kopen, zoals omschreven in de wet, van dien aard dat het initiatief als kansrijk beoordeeld kon worden? Op dat punt waren de woordvoerders van de verschillende partijen in deze Kamer zeer sceptisch. Er werd met argumenten, gepaard gaande met berekeningen, aangetoond dat dit instrument met de in de wet uitgewerkte uitvoering voor de inkomensgroepen waarop de wet was toegesneden, niet zou werken. Integendeel, het zou juist voor hen uiterst risicovol zijn. Bij de overstap van een huurwoning naar een koopwoning zouden de woonlasten voor de meeste huishoudens ten minste gedurende 15 jaar aanzienlijk toenemen. Dat zou voor huishoudens die geen enkele reserve, geen enkel vermogen hebben en daarom geen enkele tegenslag kunnen opvangen, wel eens uiterst risicovol kunnen zijn. Wij vroegen ons in deze Kamer oprecht af of deze risico's wel goed doordacht waren door de initiatiefnemers. Wij durfden op grond van onderzoeksgegevens te voorspellen dat deze koopsubsidie slechts van betekenis en minder risicovol zou kunnen zijn voor jonge starters op de woningmarkt met een inkomen dat tegen modaal aan ligt. Dat was echter niet het eerste oogmerk van de initiatiefnemers, die zich uitdrukkelijk ten doel stelden om juist mensen met een inkomen lager dan modaal keuzevrijheid te bieden en aan een koopwoning te helpen. Niets mis met een dergelijk doel, maar dan moeten daar niet alleen de goede instrumenten, maar ook de goede bondgenoten bij gezocht worden.

En die bondgenoten waren toe en nu aanwezig, te vinden in de corporatiesector. Verschillende woningcorporaties dachten na over de vraag hoe zij een bijdrage zouden kunnen leveren aan een eigendomsneutraal woningbouwbeleid door kopen onder voorwaarden mogelijk te maken, vooral voor huurders van hun eigen woningen. Kopen onder voorwaarden, jazeker, omdat deze corporatiebestuurders heel goed beseften dat de risico's groot waren voor mensen met lage inkomens die een huis gaan kopen terwijl ze uit een sociaal-culturele omgeving, als het ware uit een familietraditie, van het huren komen. Door hun inkomen en sociaal-culturele achtergrond is het voorspelbaar dat er onvoldoende reserves gevormd kunnen worden door deze huishoudens om naast de financieringslasten het (groot) onderhoud en andere bijkomende lasten steeds op tijd te kunnen voldoen.

Ook meenden deze corporatiebestuurders dat het beleid dat zij voerden de duurzaamheidtoets zou moeten kunnen doorstaan, dat wil zeggen dat er niet alleen nu behoefte aan goedkope huurwoningen en goedkope koopwoningen bestaat, maar dat dat ook op termijn het geval zal zijn en dat daarom niet al het tafelzilver verkocht moet worden tegen een aanmerkelijk lagere opbrengst dan de feitelijke waarde. Deze corporaties waren zelf begonnen met een aantal experimenten rond het zogeheten "verzekerd kopen", experimenten die zij samen met de Vereniging Eigen Huis en de Woonbond verder ontwikkeld hebben tot het instrument dat nu met de benaming Koopgarant door het leven gaat.

Dat was naar het oordeel van de woordvoerders in deze Kamer een uitgelezen kans om wetgeving te baseren op of te laten aansluiten bij wat zich in de praktijk ontwikkelde aan goede voorbeelden. Koppeling van het verzekerd kopen aan de voorliggende wet met subsidiemogelijkheden zou een fantastisch instrument zijn om in te zetten in de oude wijken, om doorstroming te bevorderen zonder dat uitverhuizing tot stand hoeft te komen, om de leefbaarheid te bevorderen door mensen verantwoordelijkheid te geven voor hun eigen huis met indirecte betekenis voor de buurt. Dat sprak ons allen zeer aan. Voor de uitvoering van beleid verankerd in wetgeving heb je draagvlak nodig in de samenleving en moeten er coalities gesloten worden, zo is onze overtuiging, gebaseerd op omvangrijke praktijkervaring. De praktijk hoort vooraf te gaan aan wetgeving in plaats van andersom.

De initiatiefnemers van de wet waren, zeer tot onze spijt, van mening dat het kopen onder voorwaarden zoals het in de praktijk uitgeprobeerd werd, niet onder deze wet zou dienen te vallen omdat dat de beschikkingsmacht van de eigenaar-bewoner op enigerlei wijze zou inperken en zij hadden daarom in artikel 22 van de wet geregeld dat er geen sprake mocht zijn van inperking van de beschikkingsmacht. Wij hebben als woordvoerders in de Eerste Kamer de initiatiefnemers in het najaar van 2000 niet kunnen overtuigen van ons gelijk. Toch hebben we gemeend de wet niet tegen te moeten houden en onze hoop vervolgens gevestigd op de regering en dat middels een Kamerbreed ondersteunde motie onderstreept.

De motie luidde, na de gebruikelijke aanloopzinnen, als volgt:
overwegende dat de Wet bevordering eigenwoningbezit een aantal risico's van het eigenwoningbezit mitigeert;
voorts overwegende dat in de wet artikel 22, vierde lid, de mogelijkheid is opgenomen om te komen tot verdere beperking van de risico's;
constaterende dat er overeenstemming is bereikt tussen de sociale huursector, de Vereniging Eigen Huis en de Nederlandse Woonbond om te komen tot een andere invulling van beperking van risico's: het zogenaamde "Fair Value Model";
verzoekt de regering zo spoedig mogelijk, zo nodig in combinatie met wijziging van de Wet bevordering eigen woningbezit, te komen tot een uitwerking van de in artikel 22, vierde lid, genoemde algemene maatregel van bestuur, en wel in die zin dat daarin mogelijkheden worden geopend voor tussenvormen van koop en huur, onder de

uitdrukkelijke voorwaarde dat de toegelaten instelling bij het vaststellen van de koopprijzen geen onderscheid maakt tussen een aanbod tot eigendomsoverdracht zonder nadere voorwaarden op basis van de leden 1,2 en 3 van artikel 22 en een aanbod tot eigendomsoverdracht met nadere voorwaarden, zoals bedoeld in lid 4 van artikel 22.
De motie is ondertekend door de leden Baarda, De Beer, Hessing, Meindertsma, Van Bruchem en Pitstra.

Hoe het met deze motie gegaan is, heeft iedereen kunnen lezen in de memorie van antwoord van de regering op vragen van deze Kamer betreffende dit punt. De regering wordt dank gezegd voor de eerlijke erkenning dat de gang van zaken rond de afhandeling bepaald geen schoonheidsprijs verdient en dat er op een andere manier met deze motie omgegaan had kunnen worden. Daar was echter ook de medewerking van de indieners voor nodig geweest en het was zeer de vraag of die verkregen zou zijn. Naar alle waarschijnlijkheid was en is het juridisch onmogelijk om het "fair value"-model in te passen in de BEW-systematiek; wetswijziging was en is daarvoor noodzakelijk. Kan de minister dat bevestigen?

De Wet BEW werd, zoals al in deze Kamer voorzien, geen succes. Mede een reden voor de minister om niet aan wetswijziging te werken maar de wet in aanmerking te laten komen voor herijking c.q. intrekking. Dat was tegen het zere been van de initiatiefnemers. Zij komen vervolgens met voorstellen tot wetswijziging om het bereik van de wet te vergroten. Een lofwaardig streven. De verbreding van de doelgroep wordt echter niet gezocht in het zoeken naar een koppeling tussen het verzekerd kopen en deze wet, en wordt niet gezocht in het aangaan van een coalitie met woningcorporaties om de koopsubsidie als instrument bijvoorbeeld bij te laten dragen aan verbetering van de leef- en woonomstandigheden in de oude wijken. Dat is niet goed te begrijpen daar het juist een klacht van de indieners is geweest dat er te weinig medewerking geweest is om de wet te laten slagen. Niet met woningcorporaties maar met de verstrekkers van de nationale hypotheekgarantie wordt gezocht naar een mogelijkheid om het bereik van de wet te vergroten en de oplossing wordt gevonden in een verhoging van de inkomensgrenzen en verhoging van de koopprijsgrens van de woningen. Nog meer dan in de oorspronkelijke situatie is de wet nu een, mogelijk zinvol, instrument voor jonge starters op de woningmarkt met een modaal inkomen.

De motie van de Eerste Kamer heeft zo te lezen in de memorie van toelichting van het wijzigingsvoorstel een kleine tot geen rol gespeeld. Ook is niet terug te vinden dat contact gezocht is met de dragers van Koopgarant om te zoeken naar gezamenlijke oplossingen. Navraag heeft dit bevestigd. Als de indieners dat wel gedaan zouden hebben, dan zouden zij mogelijk niet door een motie van de Eerste Kamer maar wel door de uitvoerders van dit beleid geïnspireerd geraakt zijn om deze BEW een bijdrage te laten leveren aan datgene wat nodig is om mensen hoop te bieden die leven in gebieden waar het perspectief om vooruit te komen gering is. Lees het advies "Vertrouwen in de buurt" van de WRR en het onlangs verschenen advies van de VROM-raad "Stad en stijging". Twee buitengewoon waardevolle adviezen die elkaar aanvullen en die het belang van een samenhangende aanpak in een omvangrijk aantal wijken met veel problemen in de steden onderstrepen. Neem bijvoorbeeld de situatie in Rotterdam, waar Woonbron, een omvangrijke woningcorporatie, woningen te woon aanbiedt in heel haar bezit in Rotterdam, Delft, Spijkenisse en straks ook in Dordrecht. Ook in moeilijke buurten krijgen mensen de keuze om te kopen, waardoor zij als sociaal cement in de wijk blijven.

Uit een evaluatie die minister Dekker begin dit jaar in ontvangst nam, blijkt dat maar liefst 22% van de kopers zou zijn verhuisd, als zij geen koopoptie hadden gehad. En negen van de tien kopers verkiest Koopgarant boven marktconform kopen. Koopgarant bevat bovendien evenwichtige spelregels voor de vereniging van eigenaren, zoals een onderhoudswaarborg door middel van vulling van het reservefonds op basis van een meerjarenonderhoudsplan en kwaliteitseisen aan beheerders van de vve.

De versterking die de koopsubsidie zou kunnen geven in combinatie met Koopgarant zou ertoe kunnen leiden dat huishoudens met inkomens vanaf €22.000 een woning kunnen kopen. Door dat te combineren kunnen deze huishoudens de koop op een verantwoorde wijze rond krijgen.

De indieners hebben heel even de deur opengezet om artikel 22 te schrappen, waardoor kopen onder voorwaarden wel mogelijk zou zijn. Maar na enkele kritische kanttekeningen van de Raad van State wordt het bewuste artikel weer snel opgevoerd. Zelden zijn adviezen van de Raad van State zo snel en integraal opgevolgd! Artikel 22 komt terug in de wet, maar na discussie in de Tweede Kamer wordt de deur op een kier gezet voor een koppeling van deze wet aan verzekerd kopen. In de tweede nota van wijziging van 19 april 2006 wordt gesteld dat bij AMvB mag worden afgeweken van het inperken van de beschikkingsmacht. De indieners koppen de bal niet zelf in, maar schoppen de bal ver buiten het veld en laten het aan de regering over om de bal daar vandaan te halen.

Dat betekent dat de regering helemaal opnieuw moet beginnen, terwijl er een uitgelezen kans lag om het als indieners zelf direct bij deze wetswijziging te regelen. Bovendien blijft het zeer de vraag of deze in de wet toegevoegde zinsnede voldoende ruimte biedt om verzekerd kopen te realiseren, waarbij een eerlijke verhouding tussen korting en winstdeling is vastgelegd, wat "fair value" wordt genoemd, zoals nader uitgewerkt in MG2006-06. Als het zo eenvoudig zou zijn, kan er ook in een eenvoudige novelle of een aanpassing van de toelichting worden verwezen naar deze circulaire om de koppeling aan te brengen. Een AMvB moet ook door de Raad van State worden getoetst aan de voorliggende wet en zijn wetsgeschiedenis. Zal het antwoord dan niet hetzelfde zijn als eerder is gegeven, zodat een wetswijziging alsnog noodzakelijk is? Hoe schat de minister deze kans in?

Wij hebben nauwelijks vragen aan de initiatiefnemers. Wij hebben slechts treurnis over de gemiste kans; treurnis dat er geen wil was om de weg te vinden die het mogelijk maakt om een extra bijdrage te leveren aan de noodzakelijke, samenhangende aanpak om de oude wijken in veel steden weer leefbaar te maken en om de stijgingskansen van mensen in die wijken te vergroten, om de terminologie van het advies van de

VROM-raad over te nemen. Zonder koppeling van het verzekerd kopen aan een koopsubsidie is het voor veel huishoudens in die wijken niet mogelijk om de keuze tussen huren en kopen te maken. Dan zal de politiek zozeer gewenste verkoop van huurwoningen door corporaties beneden verwachting blijven.

Wij richten onze hoop wederom op de regering en doen dat met vertrouwen, omdat wij hebben geconstateerd dat het deze minister ernst is om tot een samenhangende aanpak voor de oude wijken te komen. De minister onderkent als geen ander de noodzaak om harder te trekken aan een samenhangende aanpak voor deze wijken. In de brief van 2 oktober jongstleden aan de Tweede Kamer over de verschillende maatregelen voor starters op de koopmarkt, schrijft de minister dat hij bereid is om te kijken of corporaties meer mogelijkheden nodig hebben om huurwoningen te verkopen.

Wij vragen de minister om de motie uit 2000 alsnog uit te voeren. Als het nodig is, is de motie te voorzien van een nieuwe datum en andere ondertekenaars. Of voor het uitvoeren van de motie wetswijziging nodig is dan wel kan worden volstaan met een AMvB, zal moeten worden onderzocht. Is het daarbij denkbaar dat de uitvoering van het voorliggende wetsvoorstel wordt opgeschort totdat de door ons gevraagde AMvB dan wel de wetswijziging gereed is?

Dan nog een vraag aan de minister over de uitvoering, waarvoor een bedrag van 25 mln. wordt geraamd. Uit de memorie van antwoord van de indieners blijkt dat er in 2005 65.000 woningen zijn verkocht waarvan de koopsom binnen de prijsgrenzen van BEW-plus lag. In totaal 275.000 huishoudens zouden hiervoor in aanmerking komen wat hun inkomen betreft. Als het aan ons ligt, neemt die groep nog aanmerkelijk toe. Als iedereen die hiervoor in aanmerking komt na het aannemen van dit wetsvoorstel rechtens een beroep kan doen op deze nieuwe subsidieregeling, kan dat dan een zo grote aanslag op de begroting van het ministerie van VROM betekenen dat andere even belangrijke activiteiten, zoals stedelijke vernieuwing en huursubsidie in het gedrang komen? Hoe kijkt de minister daartegenaan?

Wij wachten vooral met belangstelling het antwoord van de regering af, maar het zou nog mooier zijn wanneer de indieners alsnog bereid zijn om onze motie uit te voeren.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B
!Inburgering!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Regels inzake inburgering in de Nederlandse samenleving (Wet inburgering) (30308).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

De heer **Middel** (PvdA): Voorzitter. Ik heb de vrijheid genomen om mij voor dertig minuten spreektijd in te schrijven. Ik zal u geruststellen. Ik denk niet dat ik dat haal.

Mede naar aanleiding van de nadere memorie van antwoord wil de PvdA-fractie nog enkele kanttekeningen bij dit wetsvoorstel plaatsen en de minister een aantal aanvullende vragen stellen. Ik benadruk dat de PvdA-fractie niet onder stoelen of banken heeft gestoken liever op een later tijdstip over dit wetsvoorstel te willen spreken. Dit niet alleen vanwege het vernietigende advies van de Raad van State van augustus jongstleden, waardoor wij nu een uitgekleed en incompleet wetsvoorstel behandelen. Degenen die de wet straks moeten uitvoeren, hebben daarnaast laten weten dat dit per 1 januari aanstaande feitelijk onmogelijk is. Lees bijvoorbeeld de brandbrief van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en zie ook de brief van de vier grote steden. Let ook op de signalen uit de MBO Raad, de voormalige Bve Raad, die de betreffende onderwijs- en scholingsinstellingen overkoepelt. Ik denk dat alle woordvoerders inmiddels contact hebben gehad met wethouders van hun eigen politieke signatuur, die erop gewezen hebben dat het onmogelijk is om de wet per 1 januari uit te voeren.

Een meerderheid in deze Kamer heeft daar helaas geen boodschap aan, zelfs niet nadat de afgelopen weken bleek dat het kabinet de schriftelijke voorbereiding een beetje heeft afgeraffeld. Kijk bijvoorbeeld naar de nadere memorie van antwoord, waarop ik straks noodzakelijkerwijs terugkom. Het moet mij van het hart dat deze kamer van bezinning zich een beetje leent voor een onbezonnen handelwijze.

Ook uit de nadere memorie van antwoord blijkt dat bij de Raad van State een wetsvoorstel ligt van wijziging van het wetsvoorstel dat nu door ons behandeld wordt. Verder is een tijdelijke regeling vrijwillige inburgering aangekondigd. Die is nog niet openbaar en zal worden vervangen door een volgens de minister meer definitieve regeling op grond van de Wet inburgering. Als Eerste Kamer behoren wij te waken over een zorgvuldig wetgevingsproces. Daar is in dit geval geen sprake van. De Partij van de Arbeid wil graag van de minister vernemen of zij deze visie deelt, zeker nu onlangs ook in de Tweede Kamer ernstige zorgen zijn geuit over de bestuurlijke gevolgen van deze manier van wetgeving.

Om eventuele misverstanden te voorkomen: de Partij van de Arbeid is voorstander van inburgering van niet-Nederlanders, alsmede van Nederlanders die het nodig hebben, om vervolgens als volwaardig burger deel te kunnen nemen aan het maatschappelijk leven. Inburgering is voor ons een instrument en geen doel op zich. Inburgering is van belang voor iedereen om op een volwaardige manier aan onze samenleving deel te kunnen nemen. In dat opzicht is inburgering een perfect instrument, zodat wij allen betrokken burgers kunnen zijn en de samenleving sociale cohesie kent. Een wettelijk kader voor de inburgering is bepaald geen overbodige luxe, zeker niet als met dat kader tot uitdrukking wordt gebracht dat inburgering een recht is en dus geen plicht. Dat is net even anders dan de regering het ziet. Zeker deze

minister ziet inburgering als een plicht. Als ik het verkeerd zie, hoor ik dat graag.

Mijn fractie is er nog niet van overtuigd dat in dit wetsvoorstel het uitgangspunt van inburgering als recht voldoende tot uitdrukking komt. Juridisch gezien is van nog groter belang dat het onderhavige wetsvoorstel strijdig lijkt te zijn met onder meer uiteenlopende door ons land aangegane overeenkomsten en Europese richtlijnen. Daarop zal de bijdrage van mijn fractie vooral gericht zijn.

Ik begin met de nadere memorie van antwoord, het sluitstuk van de schriftelijke voorbereiding. Eerst een uitvoerige uitwisseling van vragen en antwoorden aan de overzijde. Vervolgens enkele negatieve adviezen van de Raad van State en povere reacties van het kabinet daarop. Daarna ons eigen verslag, dat een memorie van antwoord van maar liefst zestig pagina's oplevert, maar desondanks niet afdoende is. Ten slotte een nader verslag van onszelf en binnen twee dagen was reeds het antwoord van de regering daar. Ik moet zeggen dat de Immigratie- en Naturalisatiedienst een voorbeeld kan nemen aan de snelheid van werken, maar wat de inhoud betreft is mijn fractie nog niet gerustgesteld. Daarnaast blijf ik natuurlijk zeer benieuwd naar het verloop van de discussie over het nu nog ontbrekende deel van de wet aan de overzijde. Wij beleven wat dit betreft een staatsrechtelijk novum, maar het is nog maar de vraag of wij daar zo blij mee moeten zijn.

Een bont, maar hooggeleerd gezelschap van deskundigen met veel expertise in vreemdelingenrecht en vreemdelingenbeleid heeft ons gewezen op de onvolkomenheden en tegenstrijdigheden van dit wetsvoorstel. Opmerkelijk was dat dit gezelschap bepaald niet alleen bestond uit, wat ik maar noem, linksige types, aan wie toch al het imago kleeft dat ze overal tegen zijn, zeker als het van dit kabinet en van deze minister komt. Dat was niet het geval bij dit gezelschap van achttien hoogleraren. Een brief van prof. Kees Groenendijk, volgend op die van de achttien hoogleraren, werd door onze commissie voor Justitie gebruikt als basis voor het nadere verslag, waar mijn fractie nog enkele vragen aan heeft toegevoegd. Prof. Groenendijk heeft de commissie voor Justitie inmiddels laten weten dat de regering in de nadere memorie van antwoord opvallend veel woorden nodig heeft om te betogen dat het discriminatieverbod in de Associatieovereenkomst EEG-Turkije en de gelijkebehandelingsbepaling in richtlijn 2309EG geen betekenis hebben voor de regeling van de inburgering in dit wetsvoorstel.

Het standpunt dat inburgering niet valt onder de werkingssfeer van de genoemde overeenkomst is in strijd met het advies van de Raad van State. De Raad stelt immers in zijn advies van begin augustus 2006 dat "op grond van verschillende door de EU gesloten associatieakkoorden, waaronder die met Turkije, het opleggen van inburgeringsverplichtingen aan personen afkomstig uit die landen niet in alle gevallen mogelijk is". Dat impliceert dus dat een inburgeringsverplichting volgens de raad onder de werkingssfeer van die associatieakkoorden valt. Het standpunt van de regering is verder strijdig met door de minister zelf gevraagde adviezen van de Europese Commissie, van de Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken, van de Universiteit van Tilburg en met uitspraken van deskundigen in het associatierecht in Nederland en Duitsland. Als de minister de bijbehorende voetnoten wil hebben, dan kan zij die van mij krijgen.

Eén daarvan wil ik de minister niet onthouden. Prof. Groenendijk wijst ons, leden van de commissie voor Justitie, op een bijdrage van Oosterom-Staples, die onlangs schreef dat het gezien de rechtspraak van het Hof van Justitie heel goed denkbaar is dat het Hof "tot de conclusie zal komen dat de Nederlandse inburgeringsplicht in het geval van Turkse onderdanen die binnen de personele werkingssfeer van het associatierecht vallen de toets aan artikel 9 Associatieovereenkomst niet kan doorstaan". Dit is te vinden in het tijdschrift Migrantenrecht, jaargang 2006, pagina 129. Nu wil het toeval dat deze schrijver ook de auteur was van het rapport van de Universiteit van Tilburg, waarnaar de minister in de Kamerstukken veelvuldig verwijst. Hoe denkt de minister het een met het ander te rijmen?

Nog meer over artikel 9 van de Associatieovereenkomst tussen de EEG en Turkije. In de nadere memorie van antwoord bevestigt de regering dat Besluit 1/80 van de Associatieraad volgens vaste rechtspraak van het Hof van Justitie "de geleidelijke integratie van Turkse werknemers en hun gezinsleden in de arbeidsmarkt van de lidstaat van ontvangst tot doel heeft". Toch stelt de regering dat de inburgeringsplicht niet binnen de werkingssfeer van de Associatieovereenkomst valt. Beide stellingen zijn toch met elkaar in tegenspraak? Het betoog over vrij werknemersverkeer, Douane-unie en over programmatisch karakter kan daaraan niets afdoen. De betreffende bepalingen van associatierecht zijn bindend voor Nederland en hebben volgens het Hof van Justitie rechtstreekse werking. Of niet soms, mevrouw de minister?

De regering stelt dat inburgering geen vorm van algemeen onderwijs zou zijn. Volgens de deskundigen is dit voor dit wetsvoorstel irrelevant. Beslissend is dat onderwijs binnen de werkingssfeer van de Associatieovereenkomst valt en dat dit wetsvoorstel regels geeft voor vormen van onderwijs en de financiering daarvan. Het eerste betwist de regering niet, het tweede kan moeilijk worden betwist, want in het wetsvoorstel komt het woord "onderwijs" tien keer voor, het woord "examen" 55 keer en het woord "cursusinstelling" vijf keer. Het discriminatieverbod van artikel 9 van de Associatieovereenkomst is derhalve op de voorgestelde regeling van toepassing. Zo oordelen ook de eerder door mij genoemde instanties en daarnaast tal van deskundigen die hierover hebben doorgeleerd. Wederom kan ik u de voetnoten verschaffen. Dit algemene discriminatieverbod werkt voor andere vormen van onderwijs en onderwijsfaciliteiten naar het specifieke discriminatieverbod voor het algemeen onderwijs aan kinderen dat in artikel 9 van Besluit 1/80 wordt geregeld. Ook het betoog van de regering dat toepassing van de huidige Wet inburgering nieuwkomers, de WIN, op Turkse burgers die rechten ontlenen aan de Associatieovereenkomst strijdig zou zijn met artikel 13 van Besluit 1/80 illustreert dat nationale regels omtrent inburgering wel degelijk binnen de werkingssfeer van die overeenkomst vallen. Bovendien volgt uit dat betoog dat

dit wetsvoorstel 30308 ook strijdig is met artikel 13 van Besluit 1/80 dat invoering van nieuwe beperkingen voor de toegang tot arbeid verbiedt. Onder de WIN blijft 500 uur cursorisch onderwijs voor ca. 75% van de deelnemers onvoldoende om het beoogde niveau van taalkennis te halen. Hoe kan de regering dan serieus menen dat Turkse werknemers en hun gezinsleden alleen via internet of zelfstudie nu wel het vereiste niveau kunnen halen? Velen zullen ook in de toekomst op cursorisch onderwijs zijn aangewezen. Als dat onderwijs in of nabij hun woonplaats niet buiten werktijd wordt gegeven, zullen zij aangewezen zijn op dagonderwijs en daardoor in hun mogelijkheden om te werken worden beperkt. Dat nu is strijdig met artikel 13 van Besluit 1/80! Dat erkende de regering in 1997 en dat geldt nog steeds. De invoering van marktwerking en vrijlating van de manier waarop de taalkennis wordt verkregen, doet daar niets aan af. Als de minister daar anders over denkt -- dat veronderstel ik eigenlijk wel -- dan hoor ik graag ook haar argumenten.

Daar komt nog iets bij en dan maak ik even een zijsprongetje nu wij toch bij het cursorisch onderwijs zijn beland. Want, welke aantallen moeten de gemeenten eigenlijk jaarlijks realiseren? Zijn dat er inderdaad 11.000, zoals uit de indicatieve verdeling van de budgetten valt op te maken? Maar die verdeling is gebaseerd op de financiële kaders en op niet meer dan die kaders! Wat betekent het voor het aantal zelfdoeners? Is dat niet veel te veel? Wat betekent het voor het aantal cursussen dat gemeenten moeten aanbieden? Is dat niet veel te weinig? Mijn fractie wil graag de antwoorden van de minister hierop horen en daar komt bij dat het feit dat er bezuinigd wordt in verband met de daling van nieuwkomers meteen betekent dat de inspanning voor het aantal oudkomers ook niet wordt vergroot.

Voorzitter. Een allerlaatste opmerking over artikel 9 van Associatieovereenkomst EG-Turkije. Het discriminatieverbod van artikel 9 van deze overeenkomst betekent tevens dat Turkse burgers die rechten aan die overeenkomst ontlenen op dezelfde manier als Nederlanders aanspraak krijgen op de faciliteiten van de aangekondigde regeling Vrijwillige inburgering 2007. Dat lijkt mij althans een logische redenering. Als dat niet zo is, hoor ik dat graag van de minister.

Vervolgens en aansluitend bij het nader verslag wil de PvdA nog even stilstaan bij artikel 11 van Richtlijn 2003/109/EG. Voor derdelanders die de nieuwe status van langdurig ingezetenen in een andere lidstaat in Nederland hebben verkregen of zullen krijgen, bepaalt artikel 11 van die richtlijn dat zij op het punt van onderwijs en diensten gelijk moeten worden behandeld als Nederlanders. Zoals ik net al heb aangetoond, geeft dit wetsvoorstel regels over onderwijs, ook al wordt de uitvoering van het onderwijs deels aan de markt overgelaten. Bovendien is de beoogde facilitering van inburgering in de beoogde regeling vrijwillige inburgering onmiskenbaar een dienst die de overheid aan de betrokken Nederlanders verleent. Langdurig ingezetenen hebben derhalve aanspraak op gelijke behandeling op dit punt. Hoe de Nederlandse regering zich bij de verdere onderhandelingen over deze richtlijn zal opstellen is, paradoxaal genoeg, volkomen irrelevant. Want beslissend zijn de tekst, de structuur en de doelstelling van de richtlijn en dat zegt zo veel mogelijk gelijke behandeling als EU-burgers. Nederland heeft daar in 2003 mee ingestemd en kan daar dus gewoon niet op terugkomen. Ik vraag de minister of zij die opvatting deelt. Als dat niet zo is, waarom dan niet?

Derdelanders die de status van langdurig ingezetenen in een andere lidstaat hebben verkregen en in die lidstaat aan inburgeringsvoorwaarden hebben voldaan, zijn volgens artikel 15 vrijgesteld van inburgeringsvoorwaarden in Nederland. Wel kan van hen gevergd worden dat zij een taalcursus Nederlands volgen. Het idee dat zij daarna alsnog inburgeringsplichtig zouden worden, is in strijd met de structuur van de richtlijn en met het compromis in de Raad van Ministers dat derdelanders slechts in één lidstaat inburgeringsplichtig zijn. De conclusie van de PvdA-fractie is daarom vooralsnog dat het discriminatieverbod van artikel 9 Associatieovereenkomst en de bepalingen over gelijke behandeling in artikel 11 van de Richtlijn 2003/109 EG betekenen dat Turkse burgers en langdurig ingezeten derdelanders, die deze status in Nederland of elders verkregen hebben, net als Nederlanders niet tot inburgering kunnen worden verplicht en dat zij onder dezelfde voorwaarden als Nederlanders aanspraak kunnen maken op het cursusaanbod van de Regeling vrijwillige inburgering 2007. Verder mogen persoonsgegevens van beide groepen niet worden opgenomen in het Bestand Potentieel Inburgeringsplichtigen.

Het is het kernpunt van de inbreng van de PvdA-fractie dat wij van de minister willen horen dat de Wet inburgering voor beide groepen, Turkse burgers en langdurig ingezeten derdelanders, niet wordt ingevoerd, voordat de Raad van State en de Europese Commissie advies hebben uitgebracht over de vraag of het opleggen van de inburgeringsplicht aan deze groepen is te rijmen met het gemeenschapsrecht. Een heldere vraag die een helder antwoord verdient.

De verplichting tot gemeenschapstrouw van artikel 10 EG-Verdrag laat niet toe dat de regering zich strijdig met het gemeenschapsrecht gedraagt, zolang het Hof van Justitie die strijdigheid niet uitdrukkelijk heeft vastgesteld. Dergelijk gedrag vertoont de regering echter wel bij het opleggen van leges aan Turkse burgers. Hoewel de rechtbanken in Den Haag en Rotterdam hebben geoordeeld dat die legesheffing strijdig is met besluit 1/80, de Europese Commissie ter zake een inbreukprocedure tegen Nederland is begonnen en de Afdeling Bestuursrechtspraak vragen aan het Hof van Justitie heeft voorgelegd, gaat de regering gewoon door met het opleggen van die met het EG-recht strijdige leges. Die opstelling verdient geen herhaling bij de Wet inburgering.

Bij de nadere memorie van antwoord wil de PvdA-fractie nog een enkele kanttekening plaatsen. Ik volg daarbij de nummering van de regering. Het eerste punt van de nadere memorie van antwoord betreft de novelles. Mijn fractie vindt het een goede zaak dat op ons verzoek artikel 48 wordt aangepast -- het woord "personen" wordt vervangen door het woord "vreemdelingen" -- zodat duidelijk is dat geen gegevens van Nederlanders in het Bestand Potentieel Inburgeringsplichtigen kunnen worden opgenomen.

De regering stelt verder dat het door de Raad van State geforceerde voorstel om te voorkomen dat

Nederlandse onderdanen tot inburgering worden verplicht, geen novelle is. Het is volgens de regering geen novelle, maar een wetsvoorstel ter aanpassing van het voorliggende wetsvoorstel. Volgens de Dikke van Dale -- ik heb niet gegoogeld -- is een novelle echter een nieuw wetsontwerp, meestal van beperkte strekking. Er worden dus wel degelijk twee novelles aangekondigd: het eerste tot wijziging van een aantal artikelen en het schrappen van artikel 4 en het tweede om een wettelijke basis voor vrijwillige inburgering te schrappen. Dit is geen woordenspelletje, want het zegt iets over de onzorgvuldigheid waarmee de regering dit wetsvoorstel er nog even door wil jassen. Zo ga je staatsrechtelijk niet met dit soort zaken om.

Het tweede punt van de nadere memorie van antwoord betreft de vrijwillige inburgering. Ik heb al uitvoerig betoogd dat op grond van het EG-recht Turkse burgers en derdelanders met de status van langdurig ingezetenen wat betreft de faciliteiten voor vrijwillige inburgering op dezelfde manier als Nederlanders moeten worden behandeld. Omdat Nederlanders niet inburgeringsplichtig zijn, kunnen deze twee groepen daartoe ook niet worden verplicht.

Het derde punt betreft de marktwerking. In de eerste alinea schrijft de minister dat er sprake is van voldoende landelijke dekking van het cursusaanbod. Waarop baseert zij deze stelling? De minister verzamelt toch zeker al enkele jaren geen gegevens meer over de wachtlijsten voor inburgeringscursussen? Als ik niet verkeerd ben geïnformeerd: waarop baseert zij dan deze stelling? Op welke financiële prikkels doelt de minister in de tweede alinea als er tegen haar verwachting in toch onevenwichtigheid tussen vraag en aanbod zou zijn? Waarop is de stelling gebaseerd dat vraag en aanbod in evenwicht zijn? Er is immers geen systematische informatie over wachtlijsten. Waarom is dit verder relevant voor de vraag of er voldoende aangepast aanbod is voor nieuwkomers om het vereiste niveau te kunnen halen? Het aandeel van de oudkomers dat met behulp van cursussen het beoogde eindniveau behaalde, is zeer gering.

Punt vier betreft de termijn en het begin daarvan. Het begin hangt van een reeks factoren af. Ondanks alle omhaal van woorden blijkt het begin van de termijn niet rechtstreeks uit de wet. Als de verblijfsvergunning met terugwerkende kracht wordt verleend, wat in de praktijk vaak gebeurt, begint de inburgeringsplicht volgens de minister niet bij het begin van het rechtmatig verblijf maar bij de bekendmaking van de beslissing. Dat is natuurlijk een belangrijke toezegging. De vraag is of die toezegging in een van die twee novelles, waar de minister toch nog mee bezig is, kan worden opgenomen. Dat kan gewoon via een nota van wijziging.

Punt vijf gaat over het niveau van het examen. In de drie rapporten die in de vijfde alinea van punt vijf worden genoemd, staat alleen iets over de wenselijkheid van efficiëntere taalverwerving. De commissie-Franssen -- de voorzitter daarvan is een partijgenoot van de minister -- stelt dat niveau A2 in beginsel haalbaar is. In geen van die rapporten wordt antwoord gegeven op de vraag van de Partij van de Arbeid hoe de regering in redelijkheid kan stellen dat met hogere financiële lasten en bestuurlijke boetes, zonder garantie van een toereikend cursusaanbod, het aandeel inburgeringsplichtigen dat het vereiste niveau haalt daadwerkelijk sterk zal stijgen. Ik vraag daarom nogmaals waarom de minister in de laatste zin spreekt over het in staat stellen van het beter waarmaken van de eigen ambities in plaats van over de reële mogelijkheid om het bij wet vereiste niveau te bereiken. Hierin zit een tegenstrijdigheid.

Onder punt zes, dat gaat over de kosten, is het antwoord van de minister op de vragen van mijn fractie opnieuw ontwijkend. De minister weet het antwoord waarschijnlijk niet omdat de prijs op de markt vrij, en dus onbekend, is. Of een gemeente al dan niet inburgeringsfaciliteiten zal aanbieden, is ook onbekend. Hoe kan de minister in dit verband stellen, onder andere in de eerste memorie van antwoord, dat de wet geen onredelijke lasten op de inburgeringsplichtige ingezetene legt? Zij gaat een vergaande stelling aan, maar kan die niet staven. Zij heeft althans niet inzichtelijk gemaakt op welke informatie die stelling gebaseerd is.

Onder punt zeven staat dat oudkomers als nieuwkomers worden behandeld. De minister antwoordt dat taalvaardigheid op niveau A2 nodig is. Daarmee zegt zij niets over de redelijkheid of onredelijkheid, bij elke te late indiening van een verzoek om verlenging van de verblijfsvergunning een oudkomer als nieuwkomer te behandelen. Dat geldt zelfs als de te late indiening te wijten is aan het niet kunnen betalen van de leges. Zou de redenering van de minister nu echt bijdragen aan een hogere taalvaardigheid onder de betrokken oudkomers?

Punt acht gaat over de inburgeringsvereisten voor de verlening van verblijfsvergunningen. De PvdA-fractie hoopt inzake de antihardheidsbepalingen dat de toezegging in de derde alinea in de praktijk voldoende zal zijn. Zij zegt namelijk dat inburgeringsplichtigen voor wie het ondanks hun aantoonbaar geleverde inspanningen redelijkerwijs niet mogelijk is om het inburgeringsexamen te behalen, evenmin verweten zal worden dat zij het inburgeringsexamen niet hebben behaald. Ook zij worden van de inburgeringsplicht ontheven. Deze ontheffing werkt door in de uitzonderingen die zijn voorzien bij de koppeling van de verblijfsvergunning aan het inburgeringsvereiste. De minister heeft eerder aangegeven welke groepen in elk geval zijn vrijgesteld: mensen met een grote lichamelijke beperking en mensen met een verstandelijke handicap. Nu voegt zij daar een categorie mensen aan toe waarbij het begrip "redelijkerwijs" wordt ingevoerd. Ik vraag mij af hoe dat begrip moet worden ingevuld. Wie bepaalt dat?

Over de punten negen en tien heb ik al voldoende gezegd. Die gaan over de associatieovereenkomst en Turkije en artikel 11 van de richtlijn 2003. Ik kom daarmee bij mijn laatste punt. Die dertig minuten blijk ik dus lang niet nodig te hebben.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik stel u graag een vraag over dat begrip "redelijkerwijs". Ik hoop dat u zich realiseert dat u dat zelf bepaalt, in uw functie als gemeentebestuurder.

De heer **Middel** (PvdA): Dat is heel slim. Ik vind het ook wel geestig dat uitgerekend u dat tegen mij zegt, collega. Het gaat mij vooral om dat begrip "redelijkerwijs". Ik kan daar niet zo vreselijk veel mee. Misschien dat u hier meer

ervaring mee heeft. Als een antihardheidsbepaling wordt opgenomen, hetgeen gelukkig het geval is, dan moet ook explicieter worden aangegeven wie daar al dan niet onder vallen. Voor een deel wordt dat heel duidelijk gedaan. Het gaat dan om mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking. Voor het andere deel blijft dat echter vaag. Juist als moet worden besloten of iemand redelijkerwijs ergens aan kan voldoen, moeten meer handvatten worden geboden. Geloof mij of niet, maar ik heb het vertrouwen dat de rijksoverheid mij die handvatten levert.

Voorzitter. Mijn laatste punt zijn de hoge uitvoeringslasten. Zijn deze niet deels te wijten aan het gekozen systeem, dat zeer complex is? Het is een systeem van in de eerste plaats wettelijke verplichtingen en sancties met reeksen uitzonderingen, en ten tweede een vrije markt die vervolgens met een ingewikkeld stelsel van financiële prikkels en faciliteiten moet worden gecorrigeerd.

Ik realiseer mij dat de PvdA-fractie nog heel wat vragen heeft en dat er nog heel wat antwoorden moeten komen voordat wij kunnen zeggen of wij met dit wetsvoorstel akkoord kunnen gaan of niet. Wij wachten de beantwoording af van de minister. Inburgering is iets waar wij op zichzelf niets op tegen hebben en een wettelijk kader ook niet, daar ben ik duidelijk in geweest. Ik heb bezwaren tegen het feit dat wij nu, op dit moment, over dit wetsvoorstel moeten praten, maar wij zijn als fractie zeker zo loyaal dat wij dat dan ook met volledige inzet doen. Daar hebben wij het verder niet meer over. Ik wacht gewoon de antwoorden van de minister af en dan debatteren wij wel verder.

*N

De heer **Van de Beeten** (CDA): Mevrouw de voorzitter. Zaterdag was ik met mijn zoon Jacob mee naar de wedstrijd van zijn voetbalelftal tegen Sprinkhanen uit Nieuw-Dijk, een dorpje in de buurt van Didam. Voor de Randstedelingen: ten oosten van Utrecht. Jacob speelt bij RKPSC uit Pannerden, omdat in ons eigen dorp te weinig kinderen zijn voor een volwaardig elftal. Voor de Randstedelingen: ik woon ook ten oosten van Utrecht. Na afloop stond ik met enkele vaders -- hoofdzakelijk uit Pannerden -- na te praten. Een van hen bracht het gesprek op de verkiezingen. Het was hem opgevallen dat zo weinig aandacht was besteed aan de integratieproblematiek. Als illustratie van de bezorgdheid vertelde een ander het verhaal over een groep Turkse gezinnen die tot een paar jaar geleden in Pannerden woonde, bij elkaar in de Kanaalstraat. De vaders deden mee aan allerlei verenigingsactiviteiten bij het voetbal, op school en in de fanfare; zij spraken heel behoorlijk Nederlands. De kinderen deden volop mee op de relatief kleine basisschool. De moeders zag men in het dorp wel, bijvoorbeeld als de kleinsten naar school werden gebracht, maar men sprak ze niet, hooguit de bakker of de eigenaar van de supermarkt. Zij kwamen niet op ouderavonden, men zag ze niet bij schoolactiviteiten en niet bij evenementen in het dorp. Deze Turkse moeders gingen alleen met elkaar om. Uit de schaarse contacten was wel duidelijk dat de moeders weinig of geen Nederlands spraken. Toen een deel van de kinderen naar de middelbare school in Zevenaar ging, vertrok de hele groep Turkse gezinnen naar die plaats en vestigde zich weer zoveel mogelijk bij elkaar in de buurt.

Wijlen prof. Jan Roes, oprichter van het Katholiek Documentatiecentrum aan de Radboud Universiteit te Nijmegen, heeft in tal van lezingen en publicaties aangetoond dat vrouwen in de katholieke gemeenschap eeuwenlang feitelijk de sociaal-culturele draagsters waren van de religieuze identiteit van katholieken. In de opvoeding en verzorging droegen zij die identiteit over op hun kinderen. Hun bijdrage daarin was groter dan die van het onderwijs, dat vooral de sociaal-economische emancipatie van de kinderen bevorderde. Ook in die emancipatie speelden moeders overigens een belangrijke rol, zoals ik uit eigen ervaring weet. Meer nog dan mijn vader stimuleerde mijn moeder mij om te lezen, te leren en te studeren. In de analyse van Roes was de secularisering onder katholieken vooral een gevolg van het onvermogen van de kerk om aansluiting te houden bij de sociaal-culturele ontwikkeling van vrouwen.

In de discussie over integratie ontstaat vaak de indruk dat integreren betekent: opgeven van eigen waarden en normen en aanvaarden van die van de ander. Met het woord assimilatie wordt die statische, enge en ook wel benauwende opvatting van integratie het duidelijkst tot uitdrukking gebracht. Wie terugblikt op de laatste twee eeuwen van onze geschiedenis ziet echter niet zozeer een canon die bij wijze van integratie slechts aanvaard behoeft te worden, als ware het de aanvaarding van een openbaring, maar een ontwikkelingsgang, waarin natievorming, gemeenschapsvorming en emancipatie met horten en stoten plaatsvonden. Plaatsvonden en niet hun beslag kregen, want het proces is niet geëindigd. De identiteit van de Nederlander van vandaag is niet identiek aan die van de Nederlander van vijftig jaar geleden. Sterker nog: mijn persoonlijke identiteit is niet meer dezelfde als die van twintig jaar geleden, al was het maar, omdat menigeen in mijn omgeving vond dat ik in gunstige zin veranderde toen mijn vrouw in mijn leven kwam. En sinds ik in het CDA met protestanten in contact kwam, ben ik mij mijn katholiciteit sterker bewust geworden én is mijn waardering voor mijn protestantse zusters en broeders toegenomen.

Het begrip assimilatie als beleidsdoel van integratie of zelfs als vervanging van het begrip integratie staat mij dan ook tegen. Het impliceert dat de identiteit die men als allochtoon uit de eigen cultuur meebrengt als het ware zou moeten verwerpen, in ieder geval afwerpen, en zich een nieuwe identiteit zou moeten aanmeten. Die benadering spreekt mij niet aan. Datzelfde geldt voor het begrip multiculturele samenleving. Het impliceert evenzeer een tamelijk beperkte en statische opvatting van cultuur, waarbij het accent ligt op uiterlijke verschijningsvormen die naast elkaar bestaan, zonder rekening te houden met de immanente ontwikkelingsgang van iedere cultuur en de consequenties van interactie. Die interactie leidt dán weer tot inculturisatie van verschijnselen uit een andere cultuur, dán weer tot een behoefte om de eigen cultuur te bevestigen, waarbij men teruggrijpt op het verleden. De Nederlandse canon is daarvan een voorbeeld. Tien jaar geleden was men om het idee uitgelachen, vandaag lijkt het vooral een middel voor

autochtone Nederlanders om zich van hun identiteit bewust te worden.

Integratie betekent evenmin dat men zich aansluit bij een soort meerderheidscultuur. Zeker voor ons land geldt dat de culturele pluriformiteit -- ook binnen en tussen groepen autochtonen -- zo groot is dat men moeilijk kan spreken van een meerderheidscultuur. Vermoedelijk valt voor de meeste democratische staten een analyse te maken die tot dezelfde conclusie leidt. Culturele uniformiteit past ook conceptueel eerder bij een dictatuur waar een bepaalde opvatting van bovenaf opgelegd wordt.

De kern van integratie schuilt mijns inziens in twee elementen die elkaar veronderstellen. Het ene is, dat er een elite is in de samenleving die zich welbewust beschouwt als drager van gemeenschappelijke waarden, publiek het debat voert over die waarden, hun betekenis voor het onderling samenleven van mensen en voor het door de overheid te voeren beleid. Het tweede element is dat die elite open moet staan voor eenieder; sociale mobiliteit derhalve. Zonder dergelijke mobiliteit sluit een elite zich af van onderstromen in de samenleving, terwijl tegelijkertijd talent wordt ontmoedigd om zich te ontwikkelen. Sociale mobiliteit was een van de weldadige eigenschappen van de verzuiling en is nog steeds een belangrijk kenmerk van de Nederlandse samenleving. Sociale mobiliteit veronderstelt echter geen egalitaire samenleving, maar wel een samenleving waarin de elite wil weten dat zij elite is en de overheid wil weten dat zij gezag uitoefent.

Beide noties van een waardengeoriënteerde elite en van sociale mobiliteit vindt men terug in de aanhef van artikel 13 van het Internationaal Verdrag inzake de Economische, Sociale en Culturele Rechten. Dit luidt: The States, Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to education. They agree that education shall be directed to the full development of the human personality and the same of its dignity, and shall strengthen the respect for human rights and fundamental freedoms. They further agree that education shall enable all persons to participate effectively in a free society, promote understanding, tolerance and friendship among all nations and all racial, ethnic or religious groups, and further the activities of the United Nations for the maintenance of peace.

Het verdrag roept als het ware de politieke elite van de staten op, door onderwijs de leden van de samenleving in staat te stellen de mensenrechten daadwerkelijk uit te oefenen, te participeren in de samenleving op politiek, sociaal, economisch en cultureel terrein. Door onderwijs verkrijgt men enerzijds de kennis en de vaardigheid die nodig zijn om voor het eigen bestaan direct relevante rechten te kunnen uit oefenen en anderzijds de toegang overeenkomstig haar of zijn talenten tot een eigen plaats in de samenleving, ook een plaats in de elite. Dit brengt mij bij een tweetal thema's waar ik langer bij wil stilstaan alvorens met enkele uitvoeringspunten af te sluiten. Het eerste betreft de vraag in hoeverre een verplichte inburgering -- de inburgering wordt verplicht, mijnheer Middel -- die naar mijn visie noodzakelijk is om rechten te kunnen uitoefenen, voor allochtonen met de Nederlandse nationaliteit of burgers van landen waarmee de Europese Unie associatieakkoorden sloot en aan wie wij derdelanders kunnen toevoegen, strijdig is met het gelijkheidsbeginsel of met toegangsrechten op grond van die akkoorden. Het tweede betreft de vraag wat de bijdrage van dit wetsvoorstel zal zijn aan de integratie van juist de zwakste allochtone leden van onze samenleving: met name vrouwen. Het wordt mij vreemd te moede als ik analyses lees, ook van op zichzelf hooglijk door mij gewaardeerde hoogleraren als Entzinger en Groenendijk, waarin wordt benadrukt dat het oorspronkelijke wetsvoorstel en ook het gewijzigde dat thans voorligt, een inbreuk maakt op bepaalde rechten. Dat wordt mij vreemd te moede, omdat die analyses volkomen voorbijgaan aan de rechtspolitieke vraag of het aanvaardbaar is dat grote groepen burgers de facto worden uitgesloten van een daadwerkelijke uitoefening van én door internationale verdragen én door de Nederlandse Grondwet gegarandeerde rechten, door de overheid het recht te ontzeggen, die burgers te verplichten tot een zodanige scholing dat zij een absoluut minimumniveau bereiken, dat hen tot die uitoefening in staat stelt. Ik zou die vraag met grote stelligheid ontkennend willen beantwoorden. Het is immers evident dat mensen die geen Nederlands spreken op tenminste A1-niveau niet daadwerkelijk aan uitoefening van hun recht op vrije meningsuiting of van het kiesrecht toekomen. Het is immers evident dat vrouwen die niet in staat zijn, ten minste op dat niveau te lezen, nimmer toekomen aan het effectueren van hun recht op gelijke behandeling. Het is immers evident dat zonder een minimum aan kennis van de Nederlandse samenleving politieke noch sociale rechten op een effectieve manier kunnen worden uitgeoefend. Een juridische redenering die ertoe leidt dat met een beroep op het gelijkheidsbeginsel of op gelijke toegang tot de Europese Unie, burgers worden afgehouden van de vervulling van de voorwaarde om burgerrechten uit te oefenen, strijdt met juridische logica.

De heer **Middel** (PvdA): Ik heb met belangstelling naar het eerste deel van het betoog van de heer Van de Beeten over zijn persoonlijke ervaringen geluisterd. In de overgang op het tweede gedeelte begaf hij zich volgens mij alleen op een hellend vlak. Ik hoor graag van hem of ik het juist zie; ik hoop dat ik het onjuist zie. In de eerste plaats zegt hij dat bij de redenering van de Raad van State om een deel van het wetsvoorstel eruit te halen, kanttekeningen kunnen worden geplaatst. Daarna zegt hij dat mensen die niet aan bepaalde basisvereisten voldoen om in de samenleving te kunnen participeren op het niveau dat volgens hem noodzakelijk is, bepaalde grondrechten niet kunnen uitoefenen. Zo heb ik het begrepen. Begeeft hij zich zodoende niet op een hellend vlak? Laat mij een analogie maken met de strijd om het algemeen kiesrecht. In de negentiende eeuw leefden wij in een systeem waarin mensen die aan de onderkant van de samenleving verkeerden en niet konden lezen en schrijven, niet mochten stemmen en dus hun macht niet mochten uitoefenen. Ik wil niet zeggen dat de heer Van de Beeten een terugkeer naar die situatie bepleit, maar zijn redenering houdt in dat aan bepaalde burgers hun grondrechten kunnen worden onthouden als zij niet aan een bepaald niveau voldoen dat in zijn ogen vereist moet zijn. Begeeft hij zich daarmee niet op een hellend vlak?

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik dacht dat ik exact het tegendeel had betoogd. Omdat iedereen kiesrecht behoort te hebben en gelukkig in dit land daadwerkelijk heeft, vind ik het noodzakelijk dat wij die mensen in staat stellen om dat kiesrecht daadwerkelijk op een effectieve manier uit te oefenen door te leren lezen, schrijven en begrijpen hoe de samenleving functioneert.

De heer **Middel** (PvdA): Ik kreeg van u de indruk dat u het omdraaide. U zei namelijk dat iemand die niet aan die dingen kan voldoen, dat kiesrecht niet kan uitoefenen.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Nee.

De heer **Middel** (PvdA): Dan ben ik heel blij dat ik u verkeerd begrepen heb. Dank u wel.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik ben blij dat ik u een rustige avond bezorg.

Ik sprak zojuist over een minimumniveau. Wanneer het om de Nederlandse taal gaat, betreft het nog steeds een laag niveau. Niveau A2 houdt in: "De betrokkene kan op dit niveau zinnen en regelmatig voorkomende uitdrukkingen begrijpen die verband houden met zaken van direct belang (bij voorbeeld persoonsgegevens, familie, winkelen, plaatselijke geografie, werk). Hij of zij kan communiceren in simpele en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling over vertrouwde en alledaagse kwesties vereisen. Hij of zij kan in eenvoudige bewoordingen aspecten van de eigen achtergrond, de onmiddellijke omgeving en kwesties op het gebied van diverse behoeften beschrijven." Dit werd door de commissie-Franssen te bezwaarlijk geacht voor een deel van de inburgeringsplichtigen, namelijk waar het schrijven betreft. Hier en daar, ook door de groep hoogleraren onder leiding van de professoren Entzinger en Groenendijk, wordt bekritiseerd dat het niet-bereiken van taalniveau A2 kan worden gesanctioneerd met een bestuurlijke boete en onthouding van een verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd. Opnieuw werd het mij daarbij vreemd te moede. Ten eerste kan men in redelijkheid niet volhouden dat het door de minister gekozen niveau te zwaar is. Eerder ben ik geneigd om -- met de woordvoerster voor het CDA aan de overzijde, mevrouw Sterk -- te pleiten voor hogere eisen, naar niveau B1. Ten tweede vooronderstelt ook het advies van de commissie-Franssen dat de capaciteiten van de inburgeringsplichtigen zo gering zijn dat een hoger niveau niet is te behalen.

Er zijn verschillende redenen om aan de daaraan ten grondslag liggende analyse te twijfelen. Zo is het niet eenvoudig om met bijvoorbeeld het gangbare testmateriaal mensen die uit andere taalgebieden of culturen afkomstig zijn betrouwbaar te testen op intelligentie of capaciteiten. Zo wordt de voormalige Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen Lubbers niet moe te beklemtonen dat vluchtelingen juist sterke mensen zijn. Dat geldt ook voor veel inburgeraars die als immigrant ons land zijn binnengekomen. Aan hen eisen stellen, hoger dan thans voorgesteld, wordt wel gekwalificeerd als afschrikking. Met meer recht kan men dat aanmerken als een blijk van vertrouwen in de capaciteiten van deze mensen.

De CDA-fractie heeft niettemin begrip voor de keuze van de minister en de Tweede Kamer om thans in te zetten op het lagere niveau als maatstaf voor het inburgeringsexamen. Zij waardeert het echter evenzeer dat -- zoals ook bepleit door onze geestverwante fractie aan de overzijde -- de minister de wet zo heeft aangevuld dat inburgeraars worden aangemoedigd om van meet af aan te proberen een hoger niveau te bereiken, zelfs tot op het niveau van de startkwalificatie voor het beroepsleven. Als men in aanmerking neemt dat van de werkzoekenden zonder startkwalificatie allochtonen een onevenredig aandeel vormen, namelijk zo'n 42%, is deze aanmoediging meer dan noodzakelijk.

Dat brengt mij bij het tweede thema: is deze wet genoeg? De CDA-fractie in dit huis beantwoordt die vraag zonder meer met nee. Het is een begin. Zo moeten wij ons opnieuw beraden of de grondslag van de inburgeringsplicht niet verbreed kan worden. Het oorspronkelijke wetsvoorstel bereikte 500.000 ingezetenen; het gewijzigde wetsvoorstel bereikt minder dan de helft van dit aantal. Indien onverhoopt de derdelanders buiten het bereik van de wet zouden vallen, wordt deze helft nog eens gehalveerd, zodat nog slechts 125.000 ingezetenen door de wet worden bereikt.

Minstens zo belangrijk als het kwantitatieve aspect is het kwalitatieve. Desgevraagd heeft de minister in de -- overigens uitvoerige en grondige -- memorie van antwoord, waarvoor dank, meegedeeld, dat het oorspronkelijke voorstel 110.000 moeilijk bereikbare, thuiszittende vrouwen zou bereiken, het aangepaste voorstel nog slechts 46.000. Bij onverhoopte uitsluiting van de derdelanders wordt dit getal nog geringer, vermoedelijk in dezelfde verhouding. Zo'n 64.000, misschien wel 85.000 moeilijk bereikbare vrouwen zullen dan dus niet aan verplichte inburgering deelnemen. Bij een gemiddeld kindertal van drie tot vier betekent dit dat ook zo'n 200.000 tot 350.000 kinderen een aanzienlijk moeilijker startpositie houden.

Waaraan moeten wij denken bij de noodzakelijke verbreding van de inburgeringsaanpak?

De heer **De Graaf** (VVD): Als het waar is wat u zegt, dat 236.000 kinderen taalproblemen op jonge leeftijd zullen krijgen, gloort er een oplossing aan de horizon. Dan moeten hun ouders namelijk verplicht naar school en de taal gaan leren. Dat heeft Wouter Bos onlangs gezegd.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik kom over de verlengde leerplicht nog te spreken.

Waaraan moeten wij denken bij de noodzakelijke verbreding van de inburgeringsaanpak? Het voorliggende wetsvoorstel voorziet er reeds in dat inburgeringsplichtigen die tevens aanspraak maken op enige sociale uitkering of sociale voorziening zich tevens moeten scholen ten behoeve van integratie of re-integratie op de arbeidsmarkt. Eerder in deze Kamer heb ik namens de CDA-fractie al bepleit om te bezien of een ingezetene die een uitkering ontvangt zich niet zou moeten scholen, ook in beheersing van de Nederlandse taal, om daadwerkelijk beschikbaar te zijn voor arbeidsmarkt. Dat

geldt overigens ook voor analfabeten en autochtone ingezetenen. De Raad van State spreekt in zijn augustus-advies in positieve zin over de voorstellen van de PvdA uit de Tweede Kamer langs dezelfde gedachtelijn.

Met een dergelijke aanpak mist men dan echter de niet aan het arbeidsproces deelnemende, thuiszittende allochtone vrouwen. Om hen te bereiken zal mogelijk de gedachte van de verlengde leerplicht geïntroduceerd moeten worden. Een groot deel van de inburgeraars heeft immers in het geboorteland zo weinig onderwijs genoten dat men nog niet het niveau heeft bereikt van een leerling in het regulier onderwijs op het eind van de huidige leerplicht in ons land. Doordenkt men dit consequent, dan zal dat uiteraard ook grote financiële inspanningen vereisen van onze samenleving. De CDA-fractie is van mening dat deze aanpak van de inburgering hoog op de agenda van de komende formatie moet staan en in feite om een Kamerbrede consensus vraagt.

Intussen kunnen en moeten wij met deze wet aan de slag. De start dreigt echter met horten en stoten gepaard te gaan. Het eerste probleem betreft de aansluiting op het bestaande aanbod in het mbo van trajecten die cursisten toe leiden naar de arbeidsmarkt. Onder de vigerende wet brengt de gedwongen winkelnering met zich dat roc's min of meer geruisloos inburgeraars meenemen in dergelijke trajecten. Een deel van de inburgeringsplichtigen, zij die vanwege hun uitkering gebruik moeten maken van een door hun gemeente aangeboden voorziening, kunnen daarin tevens worden voorbereid op herintreding op de arbeidsmarkt. Dat geldt echter niet voor de overige inburgeringsplichtigen. Op dit punt lijkt de invoering van dit wetsvoorstel een verslechtering met zich te brengen. Uiteraard lost dit probleem zich op als de verbreding van de aanpak zou worden ingevoerd die ik hiervoor al heb bepleit, maar het zou jammer zijn als de bestaande capaciteit in het mbo als het ware onbenut zou raken. Mijn vraag aan de minister is of zij bereid is met de MBO Raad in overleg te treden om te bezien of op dit punt maatregelen denkbaar zijn.

Het volgende punt betreft de transitieregeling, waarover de regering, vertegenwoordigd door minister Verdonk en destijds staatssecretaris Rutte, op 29 september 2005 een convenant met de MBO Raad sloot. Door de afschaffing van de gedwongen winkelnering via de Wet educatie en beroepsonderwijs worden publieke taken geprivatiseerd, zodat de betrokken roc's het risico lopen een deel van hun bestaande activiteiten te verliezen. In verband daarmee worden de roc's via een overgangsbudget over de jaren 2006 tot en met 2008 met 112 mln. gecompenseerd. Zou dit te weinig blijken te zijn, dan voorziet het convenant in een hardheidsclausule, op grond waarvan de rijksoverheid aanvullende bedragen zou kunnen voteren. De minister heeft op 27 juni 2006 in de Tweede Kamer meegedeeld dat de hardheidsclausule niet is voorgelegd aan de Europese Commissie in het kader van het toezicht van de Commissie op de staatssteun, als bedoeld in artikel 87 van het EG-verdrag. De MBO Raad heeft de minister vervolgens verzocht veiligheidshalve alsnog de hardheidsclausule te notificeren. Mijn vraag is of de minister dat heeft gedaan? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat was daarvan het resultaat?

Het convenant voorziet in een inventarisatie van de ontwikkelingen na een jaar en na twee jaar. Ik zou de minister willen verzoeken al eerder een peiling te houden naar de mate waarin van de onderwijsvoorzieningen gebruik wordt gemaakt. Zowel voor de afspraken met de MBO Raad als voor de vraag of de wet succesvol is, is het van belang of inburgeringsplichtigen aan wie geen voorzieningsaanbod behoeft te worden gedaan daadwerkelijk werken aan de voorbereiding op hun examen. Een maatstaf daarvoor is de mate waarin men zich heeft gemeld bij roc's en andere bij de overheid bekende instellingen, die cursorisch onderwijs aanbieden ten behoeve van inburgering. Weliswaar is denkbaar dat een deel van de betrokken groep op een andere wijze voorziet in onderwijs, maar erg waarschijnlijk is dat niet. Deze gegevens, in combinatie met de mate waarin een beroep is gedaan op de leenfaciliteit, zouden zes maanden na invoering moeten worden geïnventariseerd en een maand later aan de Kamers moeten worden gemeld. Dat biedt de gelegenheid nog in een vroeg stadium bij te sturen of aanvullende maatregelen te nemen.

Dat brengt mij ten slotte op de invoeringsdatum. De minister is voornemens om tot invoering per 1 januari 2007 over te gaan. Verschillende op het gehele project betrekking hebbende uitvoeringsbesluiten, zoals de Tijdelijke regeling voor vrijwillige inburgering, zullen pas rond 1 december worden gepubliceerd. Weliswaar is dat een regeling die voor de uitvoering van de wet niet direct van belang is, maar de beleidsmatige en organisatorische samenhang is evident, aangezien deze regeling moet voorzien in de beperking van de reikwijdte van de wet tot niet-Nederlanders. Belangrijker is echter nog dat de Rijksoverheid zich in de Code interbestuurlijke verhoudingen jegens de provinciale en de lokale overheden heeft verbonden om wetgeving die uitvoering in medebewind vergt, in te voeren met inachtneming van een termijn van drie maanden. De desbetreffende passage luidt: "De periode tussen de aanvaarding van beleid of regelgeving en de inwerkingtreding moet redelijk zijn in relatie tot de aard van het voorstel en in overleg worden vastgesteld; als uitgangspunt wordt een termijn aangehouden van drie maanden na de officiële afkondiging. Van tevoren gaat het betrokken ministerie bij VNG en IPO na of een termijn van drie maanden voldoende is. Indien VNG en IPO van mening zijn dat drie maanden als overgangstermijn te kort is, vindt overleg plaats over een redelijke termijn." Kennelijk moet je daarvoor een langere termijn lezen.

Mijns inziens brengt de code met zich mee dat als de minister er toch van wil afwijken, en wel naar beneden, op haar de bewijslast rust dat daartoe dwingende redenen bestaan en dat zij alles gedaan heeft om de gemeenten in staat te stellen tot een ordentelijke uitvoering c.q. invoering te komen. Nu een aantal uitvoeringsbesluiten nog niet is gepubliceerd, lijkt de minister aan het tweede deel van die bewijslast niet te kunnen voldoen. Aangezien goede interbestuurlijke verhoudingen ook de Eerste Kamer aangaan, geef ik de minister in overweging, overeenkomstig het recente verzoek van zowel de VNG als de MBO Raad de wet in te laten gaan op 1 maart of 1 april aanstaande.

Het voorliggende wetsvoorstel heeft tot dusverre een moeizame Werdegang gekend. Op zichzelf begrijpelijke keuzes hebben tot zoveel bedenkingen geleid, dat de minister belangrijke aanpassingen heeft moeten plegen. Voor haar en haar ambtenaren zal dit een pijnlijke ervaring zijn geweest, na alle energie die in de voorbereiding was geïnvesteerd. Dat mag echte noch ons als wetgever, noch het departement, noch gemeenten, noch roc's ontmoedigen om verder te gaan met een verplichtende aanpak van de inburgering, als belangrijke bijdrage aan de oplossing van het integratievraagstuk. De overheid en de samenleving zouden ernstig falen en tekortschieten in hun verplichtingen uit hoofde van artikel 13 van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten, als over tien jaar langs het voetbalveld van De Sprinkhanen in Nieuwendijk inwoners van Zevenaar dezelfde ervaringen zouden uitwisselen over Turkse vrouwen als de voetbalvaders uit Pannerden. Tegen die achtergrond zal de fractie van het CDA het wetsvoorstel steunen.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. De voorgestelde regeling over inburgering in de Nederlandse samenleving bezorgt de fracties van D66 en de OSF, namens welke fractie ik vanavond ook de eer heb te mogen spreken, de nodige hoofdbrekens. Dat is niet het geval omdat wij in het algemeen tegen inburgering zijn als instrument van integratie. Uit een oogpunt van maatschappelijke participatie zien wij de noodzaak dat vreemdelingen, zowel nieuw- als oudkomers, beschikken over de nodige taalvaardigheid en een zekere kennis van de Nederlandse samenleving. Het is echter het verplichtende karakter van het nieuwe inburgeringsstelsel dat onze beide fracties voor grote vraagtekens stelt. In de schriftelijke voorbereiding hebben wij dat ook al sterk benadrukt. Dit voorstel facilieert aan de ene kant inburgering, maar koerst aan de andere kant op een verplicht resultaat. Wie niet wil inburgeren krijgt te maken met verschillende handhavingsinstrumenten. Nu het wetsvoorstel daarmee op cruciale onderdelen elementen bevat van inburgering onder dwang, zien wij ons gesteld voor de fundamentele vraag of wij dat voor onze rekening kunnen en willen nemen. Het lijkt mij niet meer dan fair om dit dilemma aan het begin van mijn bijdrage helder aan te geven.

De aarzelingen van onze beide fracties ten aanzien van inburgering op basis van verplichtingen en sancties beginnen al bij de vraag naar de noodzaak daarvan. Natuurlijk hebben wij de verwijzing naar bijvoorbeeld de commissie-Blok gezien. Toch rijst in het licht van de dynamiek van de maatschappelijke ontwikkeling de vraag of de maatschappelijke noodzaak om tot een meer resultaatgerichte inburgering te komen naar de huidige stand van zaken nog wel net zo groot is als bij de start van dit wetsvoorstel leek. Naar de mening van de fracties namens welke ik spreek, is de vraag gerechtvaardigd of het algemene klimaat rondom vreemdelingenbeleid en integratie nog wel gediend is met een verdere aanscherping of verharding van regelgeving. Is het niet tijd voor een iets meer ontspannen omgang met de culturele diversiteit, zoals iemand het laatst formuleerde? Wij pretenderen immers een democratische rechtsstaat en een open en beschaafde samenleving te zijn, waarin fundamentele rechten en vrijheden en de gelijkwaardigheid van mensen een belangrijke plaats innemen. Vanuit dat perspectief is het sterk de vraag of wij de inburgering van nieuwkomers zo sterk in de sleutel van plichten en sancties moeten plaatsen.

Het is daarnaast de vraag in hoeverre wij in het integratiedebat zo sterk de nadruk moeten leggen op de Nederlandse gebruiken en tradities. Onze cultuur is al eeuwenlang beïnvloed door ontmoetingen met andere culturen en bovendien in zichzelf in veel opzichten behoorlijk gedifferentieerd. Misschien zouden wij het in dat verband eerder over Europa moeten hebben. Uiteindelijk is het ook nog zo dat de integratie van immigranten een tweezijdig proces is, waarbij met andere woorden in wezen ook de autochtone bevolking betrokken is. Graag zou ik de minister willen vragen vanuit de genoemde gezichtspunten nog eens te beargumenteren waarom het noodzakelijk is het inburgeringsstelsel in te kleden met de voorgestelde dwangelementen.

In reactie op onze in het verslag geuite bezorgdheid over het verplichtende karakter van het wetsvoorstel heeft de minister aangegeven dat het voorgestelde inburgeringsstelsel niet al te zeer steunt op de gedachte dat het alleen werkt op basis van verplichtingen en sancties. Zo wijst de minister op positieve prikkels zoals de mogelijkheid van leningen en vergoedingen en het aanbieden van inburgeringsvoorzieningen aan bijzondere groepen. Daarnaast vestigt de minister de aandacht op de tijdelijke ministeriële Regeling vrijwillige inburgering 2007, die het inburgeringsbehoeftigen mogelijk maakt om gebruik te maken van inburgeringsvoorzieningen.

Op zichzelf zijn deze constateringen van de minister juist. Onze fracties hebben echter nadrukkelijk gevraagd of bepaalde inburgeringsstandaarden daarnaast niet eenvoudiger en efficiënter zouden kunnen worden bereikt met een verbinding van cursussen en stages met beloningssystemen. Zouden immigranten uiteindelijk niet eerder en ook beter vertrouwd raken met de Nederlandse taal en cultuur als zij daartoe werden gestimuleerd in plaats van gedwongen? De minister heeft op zichzelf oog voor de mogelijkheid combinaties van voorzieningen in te zetten, zoals re-integratie- en onderwijstrajecten. Toch vormen deze opties blijkbaar onvoldoende aanleiding om het verplichtende karakter te verzachten. Onze fracties zijn er echter niet van overtuigd dat de minister met het daarmee manifest geworden cruciale onderscheid tussen inburgeringsplichtigen en inburgeringsbehoeftigen de juiste weg is ingeslagen. Graag zouden wij om deze reden een nadere reactie van de minister op dit punt vernemen.

Tot de belangrijkste pijlers van het nieuwe inburgeringsstelsel behoort het voorgestelde handhavingsinstrumentarium. Zonder sancties zou een verplichtend en resultaatgericht inburgeringssysteem niet kunnen werken, zo stelt de minister. Om deze reden wordt er in het wetsontwerp een stelsel van bestuurlijke boetes in het leven geroepen om de naleving van de geformuleerde inburgeringsplicht veilig te stellen. De fractie van D66 en de OSF hebben in het verslag gevraagd, de plaats en betekenis van de bestuurlijke boete nog eens nader te verduidelijken. Graag wil ik mijn waardering uitspreken

voor de uitvoerige behandeling van deze kwestie. Daaruit blijkt dat de minister de aarzelingen van onze fracties ten aanzien van dit essentiële punt herkent en erkent, en dat stellen wij op prijs.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik begin de draad een beetje kwijt te raken. U betoogt eerst dat de verplichting uw fracties niet lekker ligt. Daaruit maak ik op dat u ondanks de constateringen van de commissie-Blok van mening bent dat vreemdelingen zich ook zonder verplichtingen taalvaardigheden in het Nederlands eigen maken en kennis opdoen van de Nederlandse maatschappij. Vervolgens spreekt u over het boetestelsel, maar als het vertrouwen dat u uitspreekt, terecht is, is dat boetestelsel helemaal niet meer interessant. Als iedereen graag en met veel elan de Nederlandse taal leert en zich kennis van de Nederlandse samenleving eigen maakt, dan wordt er geen boete uitgedeeld. Dat is precies wat wij nodig hebben, dat enthousiasme.

De heer **Engels** (D66): Dat ben ik eigenlijk wel helemaal met u eens, maar wij vatten onze wetgevende taak niet zodanig op dat wij niet zouden reageren op een wetsvoorstel waarin een boetestelsel langs een andere weg kennelijk wel nodig is, als ik stel dat wij misschien een systeem van inburgering zouden willen waarbij een boetestelsel niet nodig is. Ik zie niet zo goed in waarom wij dit punt niet aan de orde zouden kunnen stellen, ook niet met een andere invalshoek.

Het uitgangspunt van het sanctiestelsel is volgens de minister dat slechts boetes worden opgelegd in gevallen waarin dat passend en rechtvaardig is. In het wetsvoorstel is inderdaad rekening gehouden met ook in het EVRM gecodificeerde beginselen zoals "geen straf zonder schuld" en "ne bis in idem". Dit komt ook tot uitdrukking in het verwijtbaarheidsvereiste en in het feit dat de boete niet is gefixeerd op een vast bedrag. Gemeentebesturen zijn wettelijk gehouden, de hoogte van de boete af te stemmen op de ernst van het feit en de mate van verwijtbaarheid en zij dienen daarbij rekening te houden met de omstandigheden.

Het is op zichzelf te prijzen dat hiermee aan gemeenten de nodige beleidsvrijheid is gelaten bij de toepassing van het boetestelsel. De wettelijk verplicht vast te stellen raadsverordening is bedoeld om via de vaststelling van verschillende boetebedragen bij verschillende overtredingen van de Inburgeringswet een bij de lokale situatie aansluitend boetebeleid vast te leggen. Het punt is echter dat aan het streven om gemeenten hun boetebeleid zo veel mogelijk te laten afstemmen op hun eigen specifieke inburgeringsproblematiek, een duidelijke grens is gesteld. Gemeenten zijn verplicht de inburgeringsplicht stelselmatig te handhaven en daarbij bestuurlijke boetes op te leggen. De beleidsvrijheid van gemeentebesturen gaat dus niet zo ver dat zij om hen moverende redenen kunnen afzien van handhaving en beboeting. Evenmin is het mogelijk dat een gemeenteraad, bijvoorbeeld die van Smallingerland, in de lokale inburgeringsverordening de boetemaxima stelselmatig op nul zou stellen. Is de minister voornemens, gemeenten op dit punt te gaan belasten met een bureaucratisch stelsel van monitoring en rapportages?

Van de inburgeringsplicht kan worden afgezien ingeval van geestelijke of lichamelijke belemmeringen en voor personen die redelijkerwijs nimmer in staat geacht moeten worden het examen te halen. De inburgeringsplicht kan worden opgeschort op grond van onvoorziene en buiten de risicosfeer liggende omstandigheden. Bij de toepassing van bevoegdheden als de verlenging van de examentermijn, de ontheffing van de inburgeringsplicht en het opleggen van een boete is het criterium verwijtbaarheid relevant. Blijkens pagina 31 van de memorie is daarbij, als ik het goed samenvat, vooral de attitude van de inburgeringsplichtige van belang. Zolang men mee wil werken maar niet slaagt, zal moeilijk van verwijtbaarheid kunnen worden gesproken. Maar uiteindelijk bepaalt het college van B en W of er sprake is van verwijtbaarheid en welke reactie daarbij past: termijnverlenging, ontheffing of boete. Laat de wet het in de ogen van de minister toe dat colleges van B en W in de handhavingspraktijk stelselmatig afzien van het opleggen van een boete? En wat betekent het antwoord van de minister voor de effectiviteit van de bestuurlijke boete?

In de schriftelijke voorbereiding hebben ook de fractie van D66 en de OSF aandacht gevraagd voor de internationaal- en Europeesrechtelijke houdbaarheid van het wetsvoorstel. Ook op dit punt heeft de minister uitvoerig geantwoord. Niettemin blijven wij ons afvragen of het discriminatieverbod in artikel 9 van de Associatieovereenkomst EEG-Turkije en de gelijkebehandelingsbepaling in artikel 11 van de Richtlijn 2003/109/EG betekenen dat Turkse burgers en langdurig ingezeten derdelanders, die deze status in Nederland of elders hebben verkregen, net als Nederlanders niet tot inburgering kunnen worden verplicht. Is dit juist? Een bevestigend antwoord van de minister zou betekenen dat deze beide categorieën onder dezelfde voorwaarden als Nederlanders aanspraak kunnen maken op het cursusaanbod van de Regeling vrijwillige inburgering 2007. Zou het dan vervolgens niet verstandig zijn om te wachten met de invoering van dit wetsvoorstel voor de genoemde twee categorieën, totdat de Raad van State en de Europese Commissie advies hebben uitgebracht over de vraag of de inburgeringsplicht voor genoemde categorieën in overeenstemming is met het communautaire recht? Dezelfde vraag is ook door de Partij van de Arbeid gesteld.

Tot slot ga ik in op de implementatieproblematiek zoals door onze fracties aan de orde gesteld in het verslag. De gemeenten geven blijkens hun brief van 16 november tot op de dag van vandaag aan, slechts tot een zorgvuldige uitvoering van de wet te kunnen komen als deze per 1 april 2007 in werking treedt. Zij wijzen daarbij op in de Code interbestuurlijke verhoudingen gemaakte afspraken over een minimale invoeringstermijn van drie maanden voor door gemeenten in medebewind uit te voeren wetten. De minister stelt dat als gevolg van intensieve departementale ondersteuning via het zogeheten Frontoffice Inburgering en gelet op de in de wet opgenomen termijnen die gemeenten bij de uitvoering van hun taken ter beschikking staan, gemeenten over voldoende ruimte beschikken om vanaf 1 januari aanstaande de wet te kunnen invoeren en uitvoeren. De kwestie is echter dat gemeenten op het punt van de invoering vooral ook tijd nodig hebben om achtereenvolgens de interne organisatie en infrastructuur in

te richten, de verordening vast te stellen, de noodzakelijke begrotingswijzigingen tot stand te brengen, de aanbestedingsprocedure te starten en de inkoop te regelen. Daar komt bij dat de gemeenten per 1 januari aanstaande nog meer invoeringstrajecten hebben te lopen. Is de minister in dat licht bereid, het tijdstip van inwerkingtreding van de wet te verschuiven naar 1 april 2007? Gelet op de inbreng van collega Van de Beeten, wil ik ook best de datum 1 maart in overweging nemen. Dit punt en daarmee mijn bijdrage in eerste termijn afsluitend, is het juist dat de scheiding van de middelen voor dit voorstel en voor de Wet educatie en beroepsonderwijs gemeenten verplicht tot het knippen van op zichzelf gerelateerde trajecten? Betekent dit vervolgens inderdaad dat daarmee risico's ontstaan voor de belemmeringen in de marktwerking in het aanbod van trajecten?

*N

De heer **Kox** (SP): Mevrouw de voorzitter. Nu Rob van de Beeten zijn ervaringen en familieleden inzet ter adstructie van zijn betoog, wil ik ook zo beginnen. In het kader van zijn studie fysiologie was mijn zoon vorige week op zoek naar een geschikte allochtoon om te interviewen. Ik zei: jongen, dan neem je toch de zoon van Osman, die zie je direct bij het voetballen. Antwoordt mijn zoon: maar dat is geen allochtoon! Waarom zou hij allochtoon zijn? Omdat zijn opa in Turkije geboren is? De mijne is in Duitsland geboren. Ik voel mij geen allochtoon en de zoon van Osman voelt zich ook geen allochtoon. Mijn zoon zou niet weten waarom die jongen een allochtoon zou zijn. Eigenlijk gaat het wel goed in de samenleving, dacht ik, als wij eigenlijk niet meer weten waarover wij het hebben in dit soort gevallen. Mijn zoon ging verder zoeken wie dan wel een geschikte allochtoon was. De Chinese overbuurvrouw eigenlijk ook niet, want die woont daar al haar hele leven en is zo Tilburgs als het maar zijn kan. Bij de Surinaamse, de Marokkaanse en Turkse jongens die wij kennen, speelt eigenlijk hetzelfde probleem. Zij zijn meer Tilburgs dan Surinaams, Turks of Marokkaans. Het tekent tegelijkertijd het probleem. Want er zijn allochtonen in alle soorten en maten, het lijken bij wijze van spreken wel autochtonen!

Ik deel nog een persoonlijke observatie met u. Vorige week was ik te gast op het Nelson Mandelaplein de wijk Transvaal hier in Den Haag. Ik heb begrepen dat Sinterklaas er dit jaar niet rond gaat rijden. Als je daar kijkt en rondloopt, gaat de naam Transvaal wel heel apart klinken; echt apart want allochtonen en autochtonen wonen daar inderdaad apart. Dat is helemaal niet best. Daar weten de mensen nog precies van elkaar wat zij zijn. Wij zijn allochtoon en zij zijn autochtoon. Ik sprak daar in het kader van de verkiezingen wel zo'n 100 Turkse Nederlanders, mevrouw de minister. De meesten hadden stemrecht en waren allemaal van plan om te gaan stemmen. Dat vond ik wel heel erg goed en heel erg geïntegreerd, bijna té, want wij Nederlanders gaan niet allemaal stemmen; het moet maar net uitkomen, maar zij zouden zeker gaan stemmen. Voor die groep van 100 Turkse Nederlanders waaronder een enkele Koerd en nog wat verdwaald volk, moesten sommige dingen die gezegd werden, vertaald worden. Ik vond dat oké maar het was wel jammer. De mensen voor wie er vertaald moest worden, behoorden tot de hardst werkende klasse. Zij zorgen ervoor dat onze stations en onze wc's 's morgens schoon zijn en dat de straat geveegd wordt. Zij doen werk dat anderen liever niet doen. Het is bizar dat wij deze mensen wel goed hebben gevonden om al die jaren te werken en al die dingen te doen die zo fijn zijn voor ons en dat wij niet de gelegenheid hebben genomen om deze mensen Nederlands te leren waardoor zij maar de helft begrijpen van wat er op zo'n verkiezingsbijeenkomst gezegd wordt. Het wordt toch tijd dat wij dat inburgeren beter gaan regelen.

En dan is het twee dagen voor de verkiezingen en bespreken wij de Wet inburgering. Het is het hoofdwerk van deze minister. Goed werk heeft tijd nodig, maar de vraag is of hier goed werk is geleverd. Wie het oorspronkelijke wetsvoorstel vergelijkt met wat hier voorligt, moet toch denken dat het om twee wetten gaat. Het aanvankelijke wetsvoorstel regelde van alles wat op die manier niet geregeld mocht worden en het wetsvoorstel dat nu voorligt, regelt eigenlijk nauwelijks iets en heeft een zeer geringe betekenis voor de samenleving en voor de inburgering van de mensen waarover ik zojuist sprak. Het is zo gering dat mijn fractie er wellicht voorstander van is om dit wetsvoorstel niet naar de Koningin door te sturen maar naar het Rijksmuseum. Het kan daar dienen als voorbeeld van een beetje doldwaze Nederlandse politiek in het begin van de 21ste eeuw. Eigenlijk kunnen wij het voorstel gerust naar het museum sturen, want als wij afspreken dat wij de huidige Wet inburgering nieuwkomers handhaven, maar via een wetswijziging aanvullen met de artikelen 17 t/m 22 van dit voorstel, hebben wij op een veel eenvoudigere, een veel minder bureaucratische manier en op minder omslachtige manier zowat hetzelfde resultaat. Daarmee voorkomen wij dat iedereen buiten dit gebouw na morgen horendol wordt vanwege het feit dat zij al ons ondoorzichtig geregel binnen nu en een maand in hun gemeente moeten doorvoeren. Dit alternatieve voorstel heb ik niet zelf bedacht. Het is ons aangereikt door mensen van buiten deze Kamer. Die mensen hebben naar onze mening meer zicht op de materie dan deze minister. Het spijt mij zeer om het te zeggen, maar zij heeft dit wetsvoorstel voortdurend gebruikt om hier weer haar spierballen te kunnen tonen. Met respect voor haar goede bedoelingen die zij ongetwijfeld heeft, heeft zij hiermee eigenlijk geen deuk in een pakje boter geslagen. Dat hadden wij veel sneller kunnen bedenken: een wet waar niets in staat.

Mevrouw de voorzitter. Naar onze mening heeft deze minister kostbare tijd verspild met politiek geneuzel en daarmee hen die in dit land al jaren zitten te springen om via een goede opleiding een wat warmere plek in de zon te kunnen veroveren, in de kou laten staan. Dat klinkt hard, maar ik kan er niet meer van maken.

Ik ben erg voor inburgeringscursussen en ik zie niets in wegkijken of in pappen en nathouden en ook niet in slappe praat als het over integratie gaat. Daar moet werk van gemaakt worden. Dat kan ik persoonlijk toelichten. Wat ik namelijk zojuist zei, bepleitte ik begin jaren tachtig al in de gemeenteraad van Tilburg. De enige partij waarvan ik toen een beetje steun kreeg, was opmerkelijk genoeg de VVD. Andere partijen reageerden heel anders

en vroegen waar ik en mijn partij de brutaliteit vandaan haalden om tegen Turkse en Marokkaanse Tilburgers te gaan zeggen hoe de zaken in Tilburg geregeld werden en dat het verstandig was om daarvan kennis te nemen en daarmee rekening te houden. Erger was het dat ik het in een onbewaakt moment een goed idee noemde dat Turkse en Marokkaanse mensen in de bijstand er wellicht wijs aan deden om snel een cursus Nederlands te volgen. Wat is er mis met Turks? kreeg ik toen te horen. Dat waren nog eens tijden, zeg ik tegen collega Middel en tegen andere collega's. Gelukkig, mijnheer Platvoet, denken de minister en wij allen daar nu een stuk verstandiger en genuanceerder over. Wie burger van Nederland wil zijn, moet zich inburgeren, moet de regels, de gewoonten en de taal van het land kennen. Vervolgens kan hij of zij in alle vrijheid die wij onze burgers bieden zijn of haar plek in de samenleving vinden. Dat wij dit inzicht delen, is naar mijn mening een grote vooruitgang. Met dank aan de commissie-Blok, die in de Tweede Kamer goed werk heeft geleverd. Het is vervolgens zaak om hieraan invulling te geven. Dat had met deze wet moeten gebeuren, maar volgens mij zal deze wet weinig of niets aan het beoogde doel bijdragen. Misschien kan de minister mij hierover meer vertellen. Deze wet is nauwelijks een wet. Zij is vooral een statement. Zij is er opdat de minister straks kan zeggen: ik heb een inburgeringswet doorgevoerd. Ik vind deze gang van zaken een verantwoordelijkheid van deze minister. Naar mijn mening weet zij het te vaak beter dan iedereen die er verstand van heeft. Natuurlijk, het is terecht dat de minister zegt: niet iedereen die mij een brief schrijft, geef ik gelijk. Echter, zij krijgt veel brieven van mensen die zich met deze materie bezighouden en zij zeggen: mevrouw de minister, zou het niet verstandiger zijn om het op een andere manier te doen? Ik zou het dan niet verkeerd kunnen vinden als zij meer naar deze mensen luisterde en wat minder koppig reageerde, op de manier van: zij weten het beter, daar heb je ze weer. Aan de blik in haar ogen zie ik dat de minister denkt: daar staat er ook weer eentje te praten. Maar ja, ik ben lid van deze Kamer, dus zolang als mijn spreektijd duurt, mag ik hierover doorpraten.

Mevrouw de voorzitter. Ik vind het tegen beter weten in vasthouden aan de door de minister bedachte slaagplicht voor deelnemers aan de inburgering een voorbeeld van volstrekt onnodige koppigheid. Door mijn collega Fenna Vergeer is naar mijn mening aan de overkant de minister uitstekend en overtuigend uitgelegd dat inburgering in Nederland zo niet werkt. Maar die inburgeringscursus heeft de minister blijkbaar nog niet met succes kunnen afronden. Zij blijft stoer zeggen dat zij niets koopt voor inspanningen, maar dat het gaat om resultaten. Dat vindt ieder weldenkend mens, maar wie wel denkt, weet dat tussen droom en daad nog heel wat in staat. Mijn kinderen heb ik destijds naar de basisschool gebracht in de vaste veronderstelling dat zij zouden slagen voor het basisonderwijs, want dan zouden zij even ver zijn als hun opa's en oma's, voor wie dat de eindopleiding was. Zij zijn geslaagd, en het gaat ze goed, maar zij kenden geen slaagplicht, maar een leerplicht. Wat maakt het zo moeilijk om voor de mensen die moeten leren, af te spreken dat een van hun plichten de leerplicht is? Zit achter die stoere slaagplicht geen groot wantrouwen, zo van: ik kan ze wel iets laten doen, maar werken ze wel hard genoeg? Kijk ze eens in de ogen! Als ze bereid zijn onze stations te poetsen, zijn ze misschien ook wel bereid een cursus af te maken. Ik zou niet weten waarom je daar op voorhand wantrouwend over moet zijn. Met die slaagplicht zet de minister een ongelooflijk grote stok achter de deur voor mensen die al zoveel goed werk in de samenleving doen, en voor wie wij zo graag een betere plek in onze samenleving zouden willen hebben. Stokken achter de deur hebben soms een functie, maar van dit formaat zijn ze niet wenselijk. Immers, slaag je niet, dan kan je verblijf in Nederland in gevaar komen, en dat is nogal wat!

Al te goed is buurmans gek. Hoe leggen wij zo'n spreekwoord trouwens uit in de inburgeringscursus? Aan iemand die je rechten geeft, kun je ook plichten opleggen. Het heeft geen zin om dat vrijblijvend te laten zijn. Kiezen voor een stelsel van waarborgsommen voor cursisten, en van studiefinanciering voor vervolgcursussen, dat lijkt ons alleszins acceptabel en verstandig. Maar laten wij het daarbij houden! Laten wij de vervolgcursussen breder aanbieden dan nu het geval is, en ervoor zorgen dat niet iedereen op het niveau van de inburgeringscursus blijft steken. Het handhaven van de slaagplicht is voor ons een belemmering om voor dit wetsvoorstel te stemmen, iets wat wij in de Tweede Kamer ook duidelijk hebben gemaakt.

Voordat dit wetsvoorstel het wellicht toch tot wet schopt, liggen er alweer wetswijzigingen klaar. Ik kreeg een staatsrechtelijk college van collega Middel, maar ik weet niet of hij het bij het juiste eind heeft: het gaat niet over novelles, maar over echte wetswijzigingen. Wellicht hoor ik dat later nog van anderen. Maar het is wel vreemd: het wetsvoorstel is nog niet gepromoveerd tot wet, of de wetswijzigingen liggen al klaar. Dat is niet goed. Zou het niet verstandiger zijn om het goedbedoelde advies op te volgen om de Wet inburgering nieuwkomers door te laten lopen, verrijkt met enkele artikelen? In een land waar vaak wordt gezegd dat er te veel regels en te weinig resultaten zijn, is dit een pronkstuk dat het tegendeel zou bewijzen. Practice what you preach, ofte wel: doe wat je zegt, in plaats van steeds meer regels te maken, en steeds minder aan mensen over te laten.

Ik ga niet alle kritiek herhalen die hier al naar voren is gebracht en die ons reeds toegestuurd is. Ik hoop dat ik morgen, een dag voor de verkiezingen, een minister zal horen in eerste termijn, die zegt: het heeft weliswaar allemaal wat lang geduurd en de verhoudingen zijn wellicht wat gespannen geweest, maar ik laat nu zien dat ik goed geluisterd heb naar wat er in dit land wordt gezegd over dit wetsvoorstel en ik ga uw vragen hier goed beantwoorden. Ik vind dat eigenlijk heel erg Nederlands en ook heel erg goed passen bij het onderhavige onderwerp. Ik zie dan ook met grote belangstelling uit naar de aard, de wijze en de inhoud van de beantwoording van de minister.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. In het voorjaar van 2000 moest ik als wethouder van onderwijs in Roermond voor de derde achtereenvolgende keer de aanvraag tot stichting van een islamitische basisschool afwijzen, omdat die formeel niet voldeed aan het in de wet gestelde voor het stichten van een bijzondere school. Ik

nodigde echter de verontwaardigde ouders die voor de derde keer een wethouder, en dan ook nog een van GroenLinks, tegenover zich vonden, uit om met hen daarover te praten. Dat gebeurde op carnavalsvrijdag in een wijkhuis in een volkswijk van Roermond, waar de gerenommeerde carnavalsvereniging De Veldjmuus de zaal aan het versieren was voor het aanstaande rood-, geel- en groenevenement. Beide groepen ontmoetten elkaar onder die kleuren en waren onwennig. De groep Turkse en Marokkaanse ouders, mannen veelal, probeerde met mij in gesprek te gaan over de vraag of dit nu het bewijs was van een niet-respecteren van een respectabel verzoek of dat het om een verkeerde aanvraag ging waardoor die moest worden afgewezen. De versierende Veldjmuus keken wat vreemd, want zoveel Turkse en Marokkaanse mannen komen er doorgaans niet met het carnavalsfeest bij hen in het wijkgebouw, dat dan is omgedoopt in het "moezenpelies". Uiteindelijk hoorde de raad van elf van De Veldjmuus waar ik het met deze ouders over had en zo zoetjes aan kwamen een aantal van die autochtone Roermondse mannen bij het gezelschap zitten. Ondanks het feit dat de taal heel erg lastig was -- plat Roermonds laat zich zo weinig goed verstaan met Arabisch of Turks -- spitsten de leden van de raad van elf van De Veldjmuus hun oren toen die vaders van Turkse en Marokkaanse oorsprong het hadden over de opvoeding van hun kinderen en waarom onderwijs daarvoor van belang was. Dat was namelijk een taal die zij verstonden. Zij wilden net als hun Turkse en Marokkaanse buurtgenoten het beste voor hun kinderen. Ook zij wilden dat hun kinderen het beter zouden hebben dan zijzelf, want veelal in de WAO, veelal langdurig werkloos, veelal langdurig in de bijstand. Dus ondanks het taalprobleem verstond men elkaar in elkaars streven naar een betere toekomst. Ik vond dat een prachtig voorbeeld van hoe aanvankelijk een overheidsdienaar, in de persoon van mijzelf als wethouder, tegenover een gerespecteerde groep burgers die iets wilde wat grondwettelijk in dit land kan, kwam te staan zonder dat sprake was van over en weer verwijten maken, in de zin dat ik iets tegenhield wat voor hen rechtvaardig recht was, of dat zij iets deden waar ik het niet mee eens was.

De heer **De Graaf** (VVD): Begrijp ik het nu goed, uitgaande van de taalproblemen van De Veldjmuus waaraan u hier refereert, dat een inburgeringsplicht ook voor Roermond nog niet zo gek zou zijn?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik denk dat er sprake is van heel veel onderwijsachterstand in dit land en analfabetisme. Daarom zal ik in mijn betoog niet alleen focussen op onderwijsachterstand onder allochtone Nederlanders maar zeker ook op onderwijsachterstand onder autochtone Nederlanders.

Het was het jaar 2000. De beweging van Fortuyn was nog niet opgekomen. Als gevolg van Fortuyn kwamen Balkenende I, II en III. Als gevolg van het regeerakkoord van Balkenende I werd een fors speerpunt integratie geformuleerd. Dat was een antwoord op de enorme beweging die op gang was gekomen, waarbij men uitging van het oordeel dat de multiculturele samenleving in ons land was mislukt. Anderen zeiden: failliet. Het einde van de multiculturele samenleving was nabij. Er vielen zware woorden in dit kader en politici haastten zich in een ongelofelijke competitie van tegen elkaar opbieden om nog strengere en zwaardere maatregelen te nemen dan de ander, om te redden wat er te redden viel van ondergaand Nederland. Dat ging ten onder vanwege de ontsporingen van diezelfde multiculturele samenleving.

Tegen dit decor wordt er een minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie in het leven geroepen. Deze wordt benoemd als uiting van het belang dat het zinkende schip voor de ondergang wordt behoed. Het zinkende schip van de multiculturele samenleving moet worden gekeerd. Vanaf het begin van de discussie over inburgering die toen ontstond, wordt de verantwoordelijkheid voor die inburgering enkel en alleen bij de hier woonachtige niet-westerse migranten gelegd. Zij worden aangesproken op hun verminderde integratie. Zij worden aangesproken op het feit dat er achterstand is op het gebied van taal, maatschappelijke oriëntatie en participatie.

De minister ontwerpt een inburgeringswet. GroenLinks is op zichzelf geen tegenstander van inburgering, net als vele anderen die hiervoor hebben gesproken. De indiening van het wetsvoorstel is echter een ware lijdensweg gebleken. Verschillende proeven bleken niet deugdelijk, bijvoorbeeld op grond van het gelijkheidsbeginsel. Het zal deze minister van rechtdoorzee en aanpakken niet tot grote vreugde hebben gestemd dat zij telkens opnieuw terug moest. Zij kreeg telkens te maken met een uitermate kritische Raad van State, een uitermate kritische Tweede Kamer, maar ook uitermate kritisch meedenkende intellectuelen. Ook al waren zij nog niet door Balkenende uitgenodigd om mee te doen, zij deden wel mee in het inburgeringsdebat.

Het wetsvoorstel is uiteindelijk niet ongeschonden door de Tweede Kamer gekomen. Eigenlijk hebben wij het vanavond bij de behandeling van deze inburgeringswet over een sterk uitgedunde groep inburgeraars, namelijk alle in Nederland woonachtige migranten van niet-westerse herkomst die nog niet tot Nederlander zijn genaturaliseerd. Over alle anderen is op verzoek van de Tweede Kamer door de minister advies gevraagd aan de Raad van State. Wat daar uitkomt, weten zij niet, weten wij niet en weten ook de uitvoerende diensten van de gemeenten nog steeds niet. Als deze inburgeringswet in werking treedt, zijn een paar honderdduizend in Nederland woonachtige migranten met een Nederlands paspoort niet gebracht onder de werking van de verplichte cursus om in te burgeren.

Een principieel punt van kritiek betreft de analyse van het failliet van de multiculturele samenleving en de oplossingen die daarvoor zijn gezocht in de verplichting tot inburgering in dit wetsvoorstel. In een democratie is wederkerigheid essentieel. De overheid mag de burgers aanspreken op de eigen verantwoordelijkheid en op alles wat in hun vermogen ligt om een bijdrage te leveren aan de samenleving, zodat mensen zelfredzaam zijn en in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien en hun ambities en talenten kunnen waarmaken. Maar diezelfde burger is ook benieuwd wat hij of zij van de overheid mag verwachten. Om die wederkerigheid gaat het ten principale, ook in een inburgeringswet.

Mijn fractie meent dat die wederkerigheid wel erg beperkt in deze wet is neergelegd. De verantwoordelijkheid rust heel zwaar bij de inburgerende burger van niet-westerse herkomst. Hij of zij moet de taal leren, zelfredzaam zijn en onder de dreiging van een boete slagen. Wat als de samenleving geen uitnodigend gebaar maakt, daartoe gestimuleerd door de overheid, om hen erbij te laten horen? Ik noem een baan op de arbeidsmarkt, een stageplaats tijdens de opleiding, het fatsoenlijk kunnen meedoen in de wereld van de volkshuisvesting of zich sociaal en cultureel ontplooien in eigen buurt, stad en land. Als de samenleving dat gebaar niet maakt, is de verantwoordelijkheid op de schouders van de inburgerende migrant een sisyfusarbeid. Een fatsoenlijke democratie wijst al haar burgers op hun rechten en plichten. Plichten bestaan echter in het licht van rechten en vice versa. De overheid en de instituties behandelen burgers in principe gelijk. Diezelfde overheid voorkomt dat burgers vernederd worden. Die overheid zal nooit vernederen.

Inburgeren is investeren in dialoog zonder vooroordelen, op basis van beschaving en fatsoen. Het is een oprechte dialoog, zoals toen in het wijkhuis met de initiatiefnemende groep voor het islamitisch basisonderwijs. Dat leidt tot verrijking van de samenleving, maar biedt geen garantie voor succes. Monologen, het spreken door de overheid over wat burgers hebben te doen of te laten zonder dat die overheid accommodeert, faciliteert, uitnodigt en steunt, leiden haast altijd tot machtspolitiek.

Inburgeren is alle mogelijkheden benutten, maar ook alle mogelijkheden krijgen om tot zelfontplooiing te komen en de eigen talenten te ontwikkelen, zodanig dat mensen ambities voor zichzelf, voor hun dierbaren en voor hun kinderen kunnen waarmaken. De fractie van GroenLinks benadert de inburgering op dezelfde wijze als de leerplicht. Tegenover de plicht tot leren staat het recht op onderwijs. De heer Kox sprak daar ook over. Wij zouden graag spreken van een recht op kwalitatief hoogwaardig onderwijs. Mensen moeten onderwijs kunnen volgen en via het curriculum aan het eigen talent werken.

Leerplicht en inburgeren gelijk benaderen betekent dat de slagingsplicht geen pas heeft. De slagingsplicht gaat van de vooronderstelling of wellicht zelfs het vooroordeel uit dat migranten die hier zijn komen wonen, eigenlijk niet willen. Een slagingsplicht is niet nodig. Het gros van de migranten wil meedoen. Het moet dus niet in het licht gezet worden van een plicht tot slagen met als sanctie een flinke financiële boete. Dat is ten principale het grootste bezwaar tegen het voorliggende wetsvoorstel. Bovendien is de vraag of het aantal cursussen toereikend is voor al deze mensen op weg naar zelfredzaamheid. Uit de brief van de Landelijke Cliëntenraad blijkt dat slechts zestien organisaties zich hebben aangemeld voor het keurmerk inburgering. Veel inburgeringsplichtigen zullen dus hun verantwoordelijkheid niet kunnen invullen en niet aan hun wettelijke verplichting kunnen voldoen. Het aantal gecertificeerde opleidingen is te laag.

Wie niet werkt en onvoldoende Nederlands beheerst, krijgt straks een cursus aangeboden, zo die er zijn. Die cursus leidt op naar een taalniveau waarmee je niet veel kunt op de arbeidsmarkt. In ieder geval zal er buiten schoonmaakbanen of functies zoals straatveger en inpakker niet veel werk zijn voor mannen en vrouwen met een dergelijke taalbeheersing. Zitten er bij die honderdduizenden allochtone mannen en vrouwen met onvoldoende taalvaardigheid geen tienduizenden of meer die net zo goed een beroepsdiploma kunnen halen in de voor de cursus beschikbare tijd? Het gaat om mannen en vrouwen met talent, diploma's en werkervaring boven ongeschoold niveau. Waarom bieden de regelingen dan geen passende oplossing? Er zijn immers legio mogelijkheden om de lagere en middengeschoolden uit de doelgroep een passend aanbod te doen voor arbeidsmarktkwalificatie, beroepsopleidingen en leerwerkbanen. Men kan daar een echt vakdiploma halen. Wij weten toch allemaal dat meedoen op de arbeidsmarkt de beste manier is om te integreren in een samenleving? Echter, aan dit soort opleidingen mag het geld dat voor inburgering is bestemd niet worden besteed. Dus zullen de gemeenten iedereen naar een lager taalniveau, geschikt voor ongeschoolde arbeid, brengen.

Ik vraag me af hoe het de minister zou vergaan als zij een opleiding doet die ver beneden haar niveau ligt. Wat doet dat met je? Differentieer de niveaus in vredesnaam. Dat betekent dus niet generiek het niveau opkrikken, maar differentiëren, zodat een opleiding voor iedereen passend gemaakt wordt, afhankelijk van talenten en mogelijkheden. Bovendien hebben wij in de aanstaande hoogconjunctuur veel meer mensen nodig. Er zijn meer leden van de beroepsbevolking nodig. Zij moeten meedoen, vooraleer een golf van mensen deze kant op komt die moet meedoen omdat de bestaande in Nederland woonachtige beroepsbevolking niet kan meedoen, omdat zij onvoldoende geschoold is vanwege het beperkte inburgeringsstelsel dat wij vandaag en morgen behandelen.

De regering kan niet aangeven welke bedragen minimaal en maximaal met de inburgering van een persoon zijn gemoeid. De wet biedt weliswaar een aantal faciliteiten voor inburgeraars, aanbod van de gemeente, een lening, kostengerelateerde vergoedingen en forfaitaire vergoedingen. Bij de aflossing van de lening wordt rekening gehouden met de draagkracht van betrokkenen. Wat gebeurt er als die persoon zakt en toch een besef heeft getoond van eigen verantwoordelijkheid? Wat voor faciliteiten staan er dan nog open of gelden dan alleen de boetes? Met andere woorden, kunnen mensen de kosten van inburgering werkelijk dragen?

In de afgelopen jaren is het in het fatsoenlijke verkeer tussen Rijk en gemeenten gebruikelijk geworden dat er een invoeringstermijn is van minstens drie maanden na publicatie van de wet in het Staatsblad. Gemeenten zijn goed gemotiveerd om een doelmatig, effectief en kwalitatief goed inburgeringsstelsel te ontwerpen voor de eigen burgers. Zij zijn daar ook de meest geschikte overheidslaag voor. Een zorgvuldige invoering is noodzakelijk. GroenLinks wil investeren in een multiculturele samenleving. Wij geloven daar nog steeds in. Dat betekent het aanpakken van achterstanden op het gebied van taal, volkshuisvesting, onderwijs, werk, sociaal, cultureel en recreatief verkeren en meedoen. Achterstand op sociaal-economisch gebied is bepalend voor kansenarmoede of kansenrijkdom.

Wij willen ook investeren in de dialoog, in het ontspannen tegemoettreden van de ander. In zijn prachtige boek "De hel, dat is de ander" gaat filosoof Bart Brandsma op zoek naar de vraag hoe hij van zijn niet-zelfgekozen identiteit af kan komen. Die identiteit is ontstaan na de verwoesting van de Twin Towers en na de moord op Van Gogh. Het is de identiteit van de niet-moslim. Hij realiseert zich dat na die vreselijke gebeurtenissen. De Nederlanders die niet-moslim zijn hebben een nieuwe identiteit gekregen. Hij zoekt in zijn boek naar manieren om van die identiteit af te komen. Wat is daarvoor nodig? Hij schrijft dat je de multiculturele samenleving moet uitbouwen naar de mogelijkheden van ontmoeting om zo te komen tot een betere samenleving, gebaseerd op fatsoen en beschaving. Het gaat om wederkerigheid, nieuwsgierigheid naar de ander en leren van elkaar. Je moet inburgeren zien als een opdracht aan het individu, als een opdracht aan de samenleving en dat zijn wij allemaal. Het is aan ons om die ander uit te nodigen om mee te doen. Uitnodigen als een sociale beweging van inburgering die drempels slecht. Vaak grijpen wel ingeburgerde migranten, ondanks hun zelfredzaamheid, ondanks hun motivatie, ondanks hun eigen verantwoordelijkheid naast de stageplek of de baan. Zij krijgen geen contact in de buurt en kunnen niet meedoen in het wijkhuis. Dan is de ander de hel, zoals Sartre het benoemt in zijn beroemde toneelstuk Huis clos.

Tot slot schrijft Brandsma het volgende. Als mijn verhoudingen met de anderen slecht zijn, maak ik mij volkomen afhankelijk van de ander en is mijn leven een hel. Het is in het belang van ons allen een fatsoenlijke samenleving te vormen en beschaafd met elkaar om te gaan. Dus geen vernedering van burgers door de instituties, geen tweederangsburgers en geen vernedering van burgers onderling. Dat verplicht elk individu. Dat verplicht ons samen. Dat verplicht de overheid en dat schept verplichtingen voor het kabinet, ook voor dit kabinet. Die houding, die bejegening heb ik de afgelopen jaren node gemist. Het was vooral kil en niet uitnodigend!

*N

De heer **De Graaf** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Aan de behandeling van dit wetsvoorstel in deze Kamer is heel wat vooraf gegaan. Anderen zeiden dat ook al. De voorbereiding en behandeling beslaan de gehele regeerperiode van deze minister tot nu toe. Met recht en reden heeft zij dan ook aangedrongen op behandeling in dit huis nog voor de komende verkiezingen.

Dit wetsvoorstel -- ik herhaal het nog maar eens -- vloeit voort uit het hoofdlijnenakkoord en uit de aanbevelingen van de Tijdelijke Commissie Onderzoek Integratiebeleid, de zogenoemde commissie-Blok. De leden van de VVD-fractie stellen met de minister en met anderen vast, dat algemeen consensus bestaat over de constatering van de commissie-Blok, dat de resultaten van het sinds 1996 gevoerde inburgeringsbeleid zijn achtergebleven op wat gewenst is. Ik heb daar nog geen andere mening over gehoord. Hetzelfde geldt voor de daaruit voortvloeiende conclusie, dat het inburgeringsstelsel minder vrijblijvend en meer verplichtend van opzet zou moeten worden.

De presentatie van de contourennota "Herziening van het inburgeringsbeleid" door deze minister in april 2004 waarmee het hele proces van voorbereiding van wetgeving startte, heeft tot een brede en vaak heftige discussie geleid over vragen als wat een inburgeringsplicht zou moeten inhouden, voor wie die plicht zou moeten gelden, hoe die plicht moet worden nagekomen en hoe daaraan vervolgens de hand moet worden gehouden. Van consensus was in deze discussie zeker geen sprake. Wel zijn de uitkomsten van deze discussie merkbaar van invloed geweest op het oorspronkelijk ingediende wetsvoorstel. Ook de behandeling in de Tweede Kamer heeft tot een nadere beperking van de reikwijdte van het wetsvoorstel geleid en na gevraagd advies van de Raad van State tot het voornemen van de minister tot het schrappen van het omstreden artikel 4. Als je die geschiedenis even nagaat, dan is het dus heel verklaarbaar waarom er naar de mening van een aantal sprekers in deze Kamer bijna niets meer van het oorspronkelijke wetsvoorstel over is. Dat is een gevolg geweest van alles wat er in de achterliggende jaren is gepasseerd. Wat nu voorligt, is dus een vele malen gewijzigd en geamendeerd wetsvoorstel dat op 7 juli 2006 met de grootst mogelijke meerderheid is aangenomen door de Tweede Kamer. Wij weten allemaal dat alleen het lid Koşer Kaya van D66 tegen heeft gestemd. Uiteindelijk toch ook consensus over dit wetsvoorstel zou je dus zeggen. Ja, wel in de Tweede Kamer, maar niet daarbuiten!

De heer **Kox** (SP): Bent u niet met mij van mening dat die consensus er was in de zin van "er staat zo weinig in deze wet, daar kunnen wij het wel over eens worden", maar wel onder het strikte voorbehoud van heel wat fracties dat die slaagplicht eruit zou gaan en er een leerplicht zou komen? Als dat onderdeel van die slaagplicht erin blijft zitten, dan blijft het wetsvoorstel voor heel veel fracties, waarschijnlijk ook in deze Kamer, een enorm struikelblok.

De heer **De Graaf** (VVD): Die vraag begrijp ik niet helemaal, want wij hebben een wetsvoorstel voorgelegd gekregen dat nagenoeg unaniem is aangenomen in de Tweede Kamer en dat was inclusief die slaagplicht!

De heer **Kox** (SP): Maar in de Tweede Kamer zijn voorstellen gedaan om daarover advies te vragen en dat is niet gebeurd!

De heer **De Graaf** (VVD): Jawel, wij hebben net het advies van de Raad van State gekregen en dat gaat over twee zaken, de slaagplicht en de boeteplicht.

De heer **Kox** (SP): Dat hebben wij misschien dan vandaag gekregen, maar dat was toch het voorbehoud van al die fracties?

De heer **De Graaf** (VVD): Dat hebben wij vanavond gekregen. Het antwoord van de Raad van State is dat hij niets tegen de slaagplicht en de boeteplicht in dit wetsvoorstel heeft en dat hij dat ook al eerder had geadviseerd. Ik heb dit stuk vanavond aangereikt gekregen van de bode, de minister heeft ons dat toegestuurd. Je bent voor een wetsvoorstel of je bent ertegen. Iedereen op een

na in de Tweede Kamer was ervoor, dus inclusief de slaagplicht en de boeteplicht!

De heer **Thissen** (GroenLinks): Wie is er volgens u hier nu allemaal tegen?

De heer **De Graaf** (VVD): Dat weet ik niet, daar ga ik iets over zeggen!

De heer **Thissen** (GroenLinks): Wij wachten het antwoord van de minister af en maken dan, zoals dat zo mooi heet, onze mind op!

De heer **De Graaf** (VVD): Ja, maar ik reageerde op de opmerking van de heer Kox over het voorbehoud en zei dat de Tweede Kamer ondanks dat toch voor dit wetsvoorstel heeft gestemd!

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dat klopt, het was 149 tegen 1 aan de overkant!

De heer **De Graaf** (VVD): Uiteindelijk toch ook consensus over dit wetsvoorstel zou je zo zeggen! Ja, wel in de Tweede Kamer maar niet daarbuiten. De discussie is gewoon doorgegaan alsof er geen nagenoeg unaniem besluit van de Tweede Kamer ligt in kringen van hoogleraren, in organisaties en instellingen en in gemeentekringen en zij duurt tot op dit moment voort in deze Kamer.

Wat de VVD-fractie in de discussie tot nog toe het meest is opgevallen, is de overwegend negatieve benadering van het wetsvoorstel. Men blijkt meer op zoek naar wat niet zou moeten of zou kunnen dan naar wat wel zou moeten en kunnen. Welke indruk maakt dit op de op grond van het voorliggende wetsvoorstel nog altijd circa 250.000 potentieel inburgeringsplichtige vreemdelingen in ons land, nog los van de instromende nieuwkomers? Zou met name de overheid -- waartoe ik ook de volksvertegenwoordiging reken -- niet juist een positieve instelling moeten uitstralen naar die grote groep ingezetenen en moeten wijzen op de kansen die een goede inburgering in onze samenleving biedt? Ik ben het eens met degenen die zeggen dat de bereidheid om in te burgeren er best is.

De heer **Middel** (PvdA): Volgens mij is het niet alleen de taak, maar de plicht van een volksvertegenwoordiger om niet alleen voorstellen te bejubelen, maar ook om de kritiek op die voorstellen serieus te nemen. De VNG heeft gewezen op de moeilijke uitvoerbaarheid op de korte termijn. Als je die kritiek deelt, is het je plicht om die kritiek in dit debat aan de orde te stellen. Wij zijn hier immers niet alleen om hosanna te roepen. Ik begrijp dan ook uw opmerking niet of u moet willen suggereren dat wij een klimaat scheppen van negativisme. Dat zou onterecht zijn, want wij wijzen alleen maar op onvolkomenheden in het wetsvoorstel in de hoop dat ze worden weggenomen of verminderd.

De heer **De Graaf** (VVD): Daar heb ik ook niets op tegen. Ik constateer alleen maar dat de stukken negatief van toon zijn. Men is niet op zoek naar wat zou kunnen en wat zou moeten, maar naar wat niet zou moeten en niet zou kunnen. Leest u de stukken maar! Ik denk dat het beter is om een andere houding aan te nemen. Ik ben dan ook blij dat ik bij een aantal woordvoerders een veel uitnodigender opstelling heb bespeurd. Wij moeten laten zien dat wij er ook zelf belang bij hebben dat die 250.000 inburgeringsplichtigen daadwerkelijk Nederlands gaan leren en een plek vinden in de Nederlandse samenleving. Ik vind het belangrijk dat de mensen die dat doen, voor vol worden aangezien. Dat is veel belangrijker dan het doordiscussiëren over de boeteplicht enzovoort. Vandaar dat ik in een interventie al zei dat die boeteplicht helemaal niet aan de orde hoeft te komen als wij bij die 250.000 mensen maar genoeg enthousiasme weten op te wekken. Als dat lukt, worden de gemeenten ook helemaal niet met een extra administratieve last opgezadeld.

Is, zo vraagt mijn fractie zich af, hetgeen wij van deze medeburgers vragen zoveel anders dan hetgeen wij onze kinderen voorhouden? Als je wilt slagen in onze hedendaagse maatschappij, moet je wel eerst een opleiding volgen en zo mogelijk een diploma halen. Opvoeders van kinderen weten dat dwang en drang daarbij aanzienlijk minder helpen dan aansporing en bemoediging. Dat probeer ik te zeggen, mijnheer Middel. Het is te hopen, dat de inburgeringsplichtige en -behoeftige personen op wie dit wetsvoorstel betrekking heeft, de geboden mogelijkheid om zelf verantwoordelijkheid te nemen voor het creëren van het noodzakelijk perspectief in onze samenleving met beide handen zullen aangrijpen. Het is te hopen dat zij inburgering als een kans en een uitdaging zien en daarmee al diegenen die op zoek zijn naar redenen waarom dit wetsvoorstel niet zou moeten of zou kunnen, in het ongelijk stellen.

Mevrouw de voorzitter. De minister heeft de essentie van dit wetsvoorstel kernachtig samengevat op bladzijde 2 van de memorie van antwoord: "Inburgering is de eerste stap op weg naar integratie in de Nederlandse samenleving. Zonder inburgering kan van integratie geen sprake zijn. Het onderhavige wetsvoorstel verplicht en faciliteert vreemdelingen om deze eerste stap naar integratie ook daadwerkelijk te zetten en daarbij resultaat te boeken. Wie geen inburgering nodig heeft, wordt daar niet toe verplicht. Wie niet kan inburgeren, wordt van de inburgeringsplicht ontheven. Wie wel kan maar niet wil inburgeren, komt in aanraking met het handhavingsinstrumentarium van het wetsvoorstel." Daar draait dit wetsvoorstel om naar de mening van mijn fractie.

De VVD-fractie dankt de minister voor de uitvoerige memorie van antwoord en het antwoord op de door de fractie gestelde vragen. Zij heeft geen verdere vragen meer over dit wetsvoorstel, zeker niet na het lezen van de nadere memorie van antwoord. Maar liefst dertien keer begint de minister haar antwoord terecht met een zinsnede als: zoals ik al eerder in de memorie van antwoord heb aangegeven. Dat is dus gemiddeld één keer per pagina. Het lezen van de nadere memorie van antwoord was voor mijn fractie dan ook een feest van herkenning! De VVD-fractie wacht de verdere beraadslagingen met een zeer positieve intentie af.

De beraadslaging wordt geschorst.
Sluiting 22.38 uur.